

2. Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпичмент): Закон України від 10.09.2019 р. № 39-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39-20>.

3. Цимбалістий Т. Інститут імпичменту в системі конституційно-правової відповідальності. Актуальні проблеми правознавства. 2017. Випуск 2 (10). С. 51-55.

4. Мохончук Б.С. Щодо питання про класифікацію існуючих моделей імпичменту (теоретичний аспект). Форум права. 2011. № 4. С. 500-504.

5. Баргілевич М.І. Шляхи вдосконалення процедури імпичменту президента в Україні крізь призму досвіду зарубіжних країн. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Випуск 36. Том 1. С.37-41.

6. Кошель В.В. Правове регулювання процедури імпичменту Президента України в контексті конституційної реформи. Молодий вчений. 2019. № 6 (70). С. 237-241.

7. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

ШЕЙДЕРИ ТА ЇХ МОВИ ПРОГРАМУВАННЯ

Романюк О. Н.,

д.т.н, професор, завідуючий кафедри програмної інженерії
Вінницький національний технічний університет

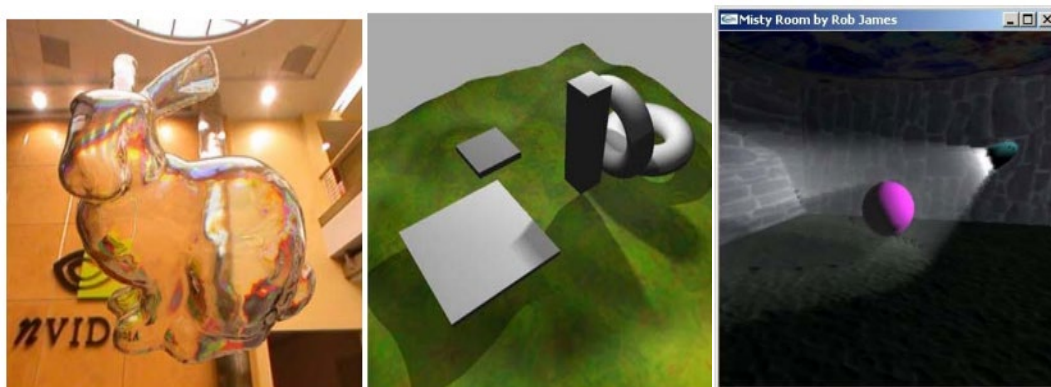
Марущак А. В.,

студент,
Вінницький національний технічний університет

Шмалюх В. А.

студент
Вінницький національний технічний університет

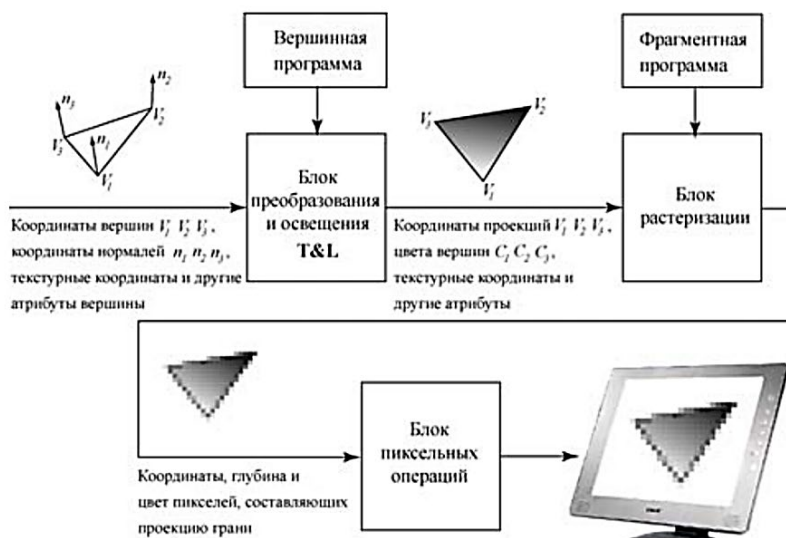
Майже усі сучасні графічні процесори є програмованими і підтримують три типи шейдерів: вершинні, геометричні та фрагментні (піксельні). Застосування шейдерів дозволяє в реальному часі створювати складні візуальні ефекти, що включають нетривіальний розрахунок освітлення для кожного пікселя, імітацію нерівних поверхонь за допомогою карт нормалей, моделювання відображення та заломлення об'єктів, розрахунок динамічних тіней, об'ємного туману та багато інших складних ефектів, як зображено на рисунку 1[1]. Тому очевидно, що проблема вибору мови для написання шейдеру є актуальна, адже кожна мова має свої переваги та недоліки.

Рис. 1. Візуальні ефекти із застосуванням шейдерів

Шейдер – програма одного зі ступенів графічного конвеєра, що використовується у тривимірній графіці для визначення остаточних параметрів об'єкта чи зображення. Така програма може підтримувати опис поглинання та розсіювання світла довільної складності, накладення текстури, віддзеркалення та заломлення, затінення, зміщення поверхні та ефекти пост-обробки. Більшість сучасних інтерактивних графічних додатків базуються на використанні спеціалізованих графічних процесорів (GPU) для обробки полігональної

графіки. Загальна схема роботи GPU може бути представлена за допомогою моделі графічного конвеєра, як зображено на рисунку 2[2].

Рис. 2. Програмований графічний конвеєр

Повноцінна підтримка шейдерів з'явилася у відеоприскорювачах GeForce 3, але перші спроби були реалізовані ще у GeForce 256 (у вигляді Register Combiners)[3]. Програми виконувалися графічним процесором відеоадаптера. Це було зроблено для того, щоб уникнути маси повторюваних операцій у кодї програми, знизити навантаження з центрального процесора та мати можливість звернення до відеокарти безпосередньо. Усі дії призводять до швидкої роботи програми та підвищенню якості графічних ефектів. Графічний процесор відеокарти працює інакше, аніж центральний процесор комп'ютера, й у зв'язку з цим для доступу до процесора необхідний свій набір команд або мова програмування. Раніше в DirectX для цього використовували близьку до асемблеру мову програмування шейдерів, що складається з набору певних інструкцій. Раніше шейдерні програми були невеликими за обсягом, тому не було потреби для засновання спеціальної мови. Із виходом дев'ятої версії бібліотеки DirectX з'явилася можливість створювати (програмувати) шейдери з використанням високорівневої мови програмування HLSL (High-Level Shader Language), розробленої компанією Microsoft. Область застосування мови програмування графіки високого рівня досить широка. Така мова полегшує розробку графічних ефектів і створення вражаючих графічних додатків. Крім того, використання HLSL забезпечує структурованість коду шейдера та знижує час розробки складного алгоритму.

Мови для програмування шейдерів можна розділити на низькорівневі та високорівневі. До низькорівневих мов можна віднести мови вершинних і піксельних шейдерів Direct3D і мови, які визначаються розширеннями OpenGL ARB vertex program і ARB fragment program. Для кожної мови визначена своя архітектура абстрактної реєстрової машини. Усі архітектури можна характеризувати наступними властивостями:

- Більшість реєстрів є векторними та зберігають чотири дійсних числа.

- Команди призначені для виконання вектор операцій. Можлива зміна окремих компонент векторів.

- Стекова пам'ять не передбачена розробниками. Непряма адресація реалізована виключно у вигляді вибірки векторного або скалярного значення з текстури.

- Немає можливості виклику підпрограм. Можливості розгалуження обмежені.

- Регістри розділені на вхідні, вихідні, тимчасові та константні. Константні регістри залишаються незмінними при обробці всього блоку геометричних даних (тривимірного об'єкту) і використовуються для настройки режимів роботи шейдера.

Компіляцію та завантаження шейдерної програми на низкорівневій мові виконують графічна бібліотека та драйвер відеокарти. При використанні низькорівневих мов виникають такі незручності, частина з яких характерна для всіх мов асемблера:

- Трудомістке кодування навіть простих алгоритмів.
- Залежність програми від архітектури. Великі витрати при переписуванні програми на іншу мову.

- Необхідність написання спеціального коду для інтеграції піксельних і вершинних програм в основу.

До високорівневим мов можна віднести Microsoft High Level Shader Language [3], NVidia CG [4-6] і OpenGL 2.0 Shader Languages. Усі високорівневі мови є процедурними та зазвичай транслюються в одну з низькорівневих мов. Частина обмежень, пов'язаних із низькорівневими мовами зникає, але прикладна програма повинна завантажити шейдерну програму з файлу, задати значення використовуваних у шейдерній програмі констант і зв'язати шейдерну програму з графічним процесором.

Бібліотека Direct3D підтримує кілька версій мов шейдерів. Основні відмінності полягають у підтримці інструкцій розгалуження, обмеження на максимальну довжину програми та кількість регістрів. Усі характеристики описані в таблиці 1[5].

ps_1_1 – ps_1_4	Максимум 128 інструкцій; немає інструкцій розгалуження; 12 тимчасових регістрів; 96 константних регістрів
vs_2_0	Максимум 256 інструкцій; статичні інструкції розгалуження; 12 тимчасових регістрів; 256 константних регістрів
vs_2_x, vs_3_0	Не менше 512 інструкцій; динамічні інструкції розгалуження; 12 тимчасових регістрів; 256 константних регістрів

Продовження таблиці 1

ps_1_1 – ps_1_4	Максимум 14 інструкцій; немає інструкцій розгалуження; 6 тимчасових регістрів; 8 константних регістрів
ps_2_0	Максимум 96 інструкцій; статичні інструкції розгалуження; 12 тимчасових регістрів; 32 константних регістрів
ps_3_0	Не менше 512 інструкцій; динамічні інструкції розгалуження; 32 тимчасових регістрів; 256 константних регістрів

Таблиця 1. Версії вершинних шейдерів Direct3D

Шейдерна мова Microsoft IL[6] є мовою абстрактної стекової машини, що містить досить високорівневі інструкції для створення об'єктів, викликів методів об'єктів й обробки виняткових ситуацій. Для обчислень використовується стек, передбачені спеціальні інструкції для роботи з локальними змінними. Щоб трансляція стала можливою, набір підтримуваних інструкцій обмежується наступним чином:

- Не підтримуються інструкції обробки винятків.
- Обмежені можливості інструкції виклику, немає віртуальних викликів.
- Набір використовуваних типів обмежений вбудованими цілочисельними типами, а також структурами для подання векторів і матриць розмірністю 3x4.

Отже, шейдер є програма основи графічного конвеєра. Завдяки можливості написання програм-шейдерів, можливо отримати дуже гнучкий механізм для роботи з важливими етапами обробки графіки. Найголовнішою перевагою шейдерів є те, що вони дають майже безмежні ресурси для візуалізації. Існує велика кількість мов підтримки шейдерів, серед яких є низькорівневі та високорівневі. Для різних типів шейдерів потрібно використовувати різні мови програмування. Низькорівневі викликають багато проблем для програміста, однак високорівнева не повністю їх вирішують.

Список використаної літератури

1. DirectX programming pipeline: [Електронний ресурс] / 1 – Режим доступу до ресурсу: http://msdn.microsoft.com/library/default.asp?url=/library/enus/directx9_c/directx/graphics/programmingguide/Programmable/PixelShaders/PixelShaders.asp.

2. High Level Shader Language: [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://msdn.microsoft.com/library/default.asp?url=/library/enus/directx9_c/directx/graphics/reference/HighLevelLanguageShaders.asp.

3. DirectX: характеристика версій, особливості використання [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ukrbukva.net/page,2,108059-DirectX-harakteristika-versiiy-osobennosti-ispol-zovaniya.html>.

4. NVidia CG language home page [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://www.cgshaders.org/>.

5. Kessenich J. The OpenGL® Shading Language / John Kessenich., 22. – 105 с. – (The Khronos Group Inc). – (The OpenGL).

6. Шейдер [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://znaimo.com.ua/%D0%A8%D0%B5%D0%B9%D0%B4%D0%B5%D1%80>.

ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Рущиць В. С.,

студентка 4 курсу

Житомирський державний університет ім. Івана Франка

Дячук Н. В.

кандидат психологічних наук, доцент

Житомирський державний університет ім. Івана Франка

Протягом останніх років спостерігається інтенсивний розвиток у галузі перекладознавства. Причинами цього стали розвиток міжнародних зв'язків, глобалізація, тяжіння до інтеграції. Художній переклад – це один з найкращих проявів міжлітературної та міжкультурної взаємодії.[1] Художній переклад можна вважати мистецтвом, адже естетичний ефект тексту перекладу досягається копійкою творчою працею, що полягає у вдалому доборі та влучному застосуванні мовних засобів. Цей вид перекладу вимагає вишуканого художнього смаку перекладача, широкого світогляду, досконалого володіння як іноземними, так і рідною мовами. До того ж, одним з головних завдань перекладача є вміння адекватно вжити перекладацькі трансформації, щоб текст перекладу найбільш точно розкривав суть тексту оригіналу.

Метою даного дослідження є аналіз основних особливостей художнього перекладу та вивчення використання перекладацьких трансформацій, зокрема лексичних, під час перекладу художнього тексту для досягнення адекватності.

Об'єктом дослідження є трансформаційні засоби під час перекладу Геніка Белякова роману Дафни дю Мор'є “Ребекка” з англійської на українську мову.

У процесі дослідження використовувалися методи аналізу, синтезу, а також застосовано описовий та порівняльний методи.

У результаті дослідження було встановлено, що перекладач художніх творів має дотримуватися таких основних вимог:

1) **Точність.** Перекладач мусить донести до читача всі думки, які супроводжували автора при написанні тексту, зокрема художнього твору. При цьому важливо зберегти не тільки основні положення, але також нюанси та відтінки викладу, думки та переживання головних героїв.

2) **Лаконічність.** Перекладач не може бути багатослівним, думки мають бути викладені максимально стисло, без зайвих слів та метафор.

3) **Ясність.** Лаконічність і стислість мови перекладу не мають, проте, спричиняти нечіткість думки, її незрозумілість, головне не тільки точно дослівно перекласти, а й максимально зрозуміло донести до читача задум автора.

4) **Літературність.** Як згадувалося, переклад має відповідати нормам літературної мови. Кожна фраза мусить звучати влучно і природно, без жодних натяків на синтаксичні конструкції оригінального тексту[2с.98]

Одним з основних завдань перекладача є вміння адекватно вжити перекладацькі трансформації, щоб текст перекладу найбільш точно розкривав суть оригіналу тексту. **Перекладацькі трансформації** – це міжмовні перетворення, перебудова елементів вихідного тексту, операції перевираження сенсу або перефразування з метою досягнення перекладацького еквівалента [3]. Найчастіше при художньому перекладі вдаються до **лексичних перекладацьких трансформацій** – це так звані заміни лексичних елементів при перекладі. Найбільш загальноприйнятою є наступна класифікація лексичних перекладацьких трансформацій: конкретизація значення слова, генералізація значення слова, заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, перестановка слова, додавання слова, вилучення слова та антонімічний переклад.

Конкретизація значення – це лексична трансформація, внаслідок якої слово ширшої семантики замінюється словом вузкої семантики.

Генералізація значення слова – це протилежна трансформація до конкретизації, тобто слово з вузким значенням замінюється на слово, що має ширше значення.

У більшості випадків англійське слово однієї частини мови передається тією ж самою частиною мови українською мовою, однак через невідповідності у мовленнєвих нормах та граматичні чи лексичні особливості двох мов, доводиться застосовувати **трансформацію заміни частин мови при перекладі**. Замінюватися може будь яка частина мови, проте найчастіше це спостерігається заміна іменника, дієслова, прислівника та прикметника.

Суть **трансформації перестановки** полягає в тому, що лексичні одиниці міняються місцями при перекладі. Як правило, цестосується перекладу фраз та словосполучень. Використання цього перекладацького засобу зумовлюється незбігом мовних структур, та застосовується аби привести англійську сполучуваність слів у відповідність з українською. [4с.38]

Лексична трансформація **додавання слова** полягає у введенні у переклад лексичних одиниць, щовідсутні в оригіналі для зрозумілішого перекладу.

Протилежним явищем способу додавання є **перекладацька трансформація вилучення** у разі якої вилучаються плеонастичні або тавтологічні елементи, які є частиною імпліцитного смислу.[5с.202]

Під час використання трансформації **антонімічного перекладу**, поняття виражене в оригіналі замінюється протилежним, проте зміст одиниці перекладу, залишається подібним до оригіналу. Причинами застосування трансформації антонімічного перекладу може бути відсутність в українській мові точного еквівалента для англійського слова, відмінності у лексико-семантичних системах двох мов. Крім того, доволі часто ця трансформація застосовується для передачі фразеологічних одиниць.[6]

Таким чином, під час перекладу художнього тексту найчастіше використовують лексичні трансформації конкретизації та генералізації(40%),

додавання та вилучення(25%), антонімічний переклад (16%), заміни частин мови (14%) та перестановка (5%).

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, художній переклад це особливий вид перекладу який передбачає мовленнєву творчість перекладача та вимагає відповідного таланту. Під час художнього перекладу виникає необхідність застосування лексичних перекладацьких трансформацій. В опрацьованому матеріалі зафіксовано конкретизацію, генералізацію значень, додавання, вилучення слова, заміна слова однієї частини мови на іншу, перестановка, транслітерація та транскрибування. Головним чином використання лексичних перекладацьких трансформацій зумовлено лексико-семантичними, функціональними та стилістичними відмінностями між системами мов оригіналу і перекладу, а також національно-культурними чинниками. Дане дослідження та його результати можна використовувати на заняттях з теорії та практики перекладу для ознайомлення студентів з загальними принципами художнього перекладу та використання лексичних перекладацьких трансформацій.

Список використаної літератури

1. Шемуда М.Г. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя: Ф
2. Голянич М. І. Внутрішня форма слова і художній текст / Марія Іванівна Голянич. – Івано-Франківськ: Плай, 1997. – 178 с.
3. Синяговська І. Ю. Визначення та класифікація перекладацьких трансформацій у процесі художнього перекладу тексту. – [Електронний ресурс] / І. Ю. Синяговська – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npchdufm_2014_221_209_
4. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Навчальне видання, Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. –Вінниця: Нова книга, 2001. – 302с.
5. Остроушко О. А. Лексичні трансформації при перекладі англійських інформаційних текстів українською мовою / О. А. Остроушко // Філологічні студії.. – Вип.. 5. – 2010. – С. 201–208.
6. Кириченко, О.А. Антонімічний переклад як ефективний прийом контекстуального перекладу лексичних одиниць [Текст] / О.А. Кириченко, В.Г. Ступак // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія "Філологічні науки ". - 2016. - Кн. 2. - С. 36-38..

ДИНАМІЧНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ ДАЛЬНОСТІ ЗВ'ЯЗКУ БАГАТОПОЗИЦІЙНОЇ СИСТЕМИ НА ОСНОВІ ПРОСТОРОВО-РОЗНЕСЕНИХ ПРИСТРОЇВ

Сайко В. Г.,

д.т.н., професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Наконечний В. С.,

д.т.н., с.н.с.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Сивкова Н. М.

аспірант

Одеська національна академія зв'язку імені О.С. Попова

При роботі в терагерцевому діапазоні частот, смуга пропускання шириною в кілька сотень гігагерц забезпечує високу ємність мережі зв'язку, в той час як висока несуча частота дозволяє істотно зменшити розмір приймально-передавального обладнання. Однак для того, щоб розширити сферу застосування технології терагерцевого зв'язку, необхідно збільшити дальність дії приймально-передавальних пристроїв в режимі «точка-точка». З цієї точки зору для рішення даної науково-технічної задачі представляє інтерес напрямок дослідження зі створення багатопозиційних систем на основі малопотужних приймально-передавальних пристроїв для побудови міжсупутникових каналів зв'язку терагерцевого діапазону низькоорбітальних супутникових систем з архітектурою «розподіленого супутника» та проведення комплексних досліджень можливостей створення каналів зв'язку терагерцевого діапазону для систем зв'язку на основі висотних аероплатформ.

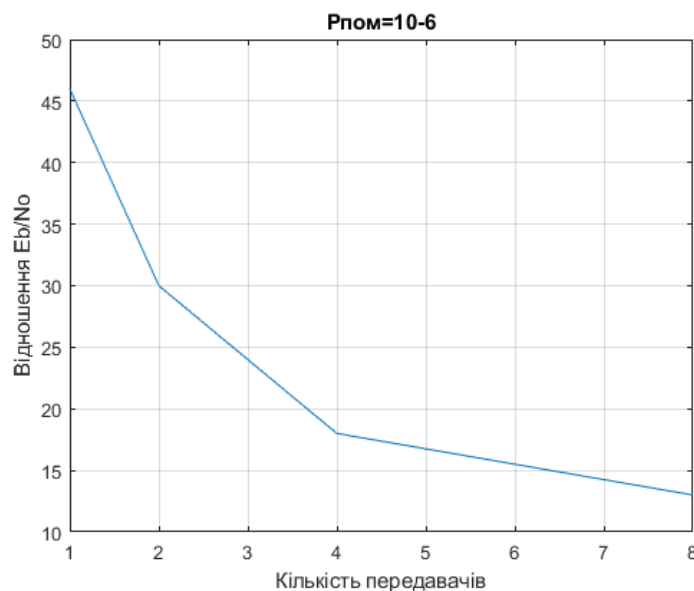
Розробка інноваційних методів та алгоритмів прийому багатопроменевого міжсупутникового сигналу терагерцевого діапазону для підвищення завадостійкості та підвищенню дальності дії низькоорбітальної системи зв'язку є новим науковим напрямком [1,2]. Сучасні підходи вирішення даних науково-технічних задач не дозволяють отримати очікуваних результатів. Тому мета даної роботи є розробка динамічної моделі оцінки дальності зв'язку багатопозиційної системи на основі просторово-рознесених пристроїв, які використовують терагерцевий діапазон хвиль, для забезпечення підвищення завадостійкості та дальності дії каналів зв'язку систем зв'язку на основі висотних аероплатформ.

Спочатку авторами було проведено аналіз особливостей роботи систем цифрового радіозв'язку із каналами терагерцевого діапазону частот (ТГДЧ), з врахуванням характеристик траси поширення сигналу та визначення втрат

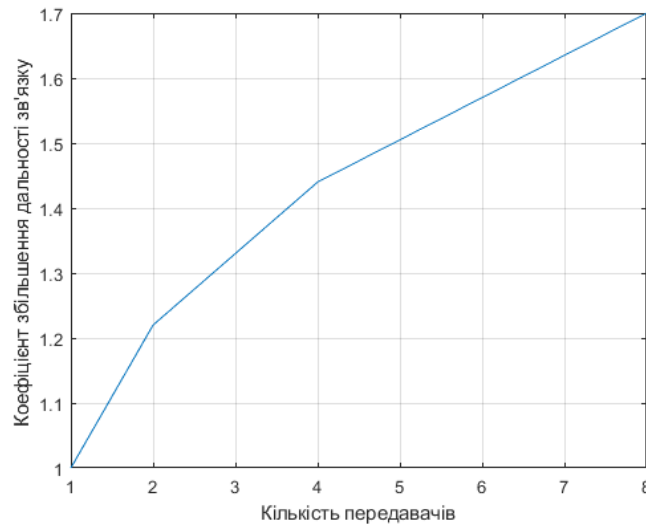
сигналу в умовах експлуатації системи зв'язку в терагерцовому діапазоні частот. Також було виконано енергетичний розрахунок лінії радіозв'язку в терагерцовому діапазоні частот, яка базується на розробленій методиці та на результатах, отриманих при проведених дослідженнях створених вітчизняних засобах передачі терагерцового діапазону. Методика ґрунтується на використанні технології розрахунку ізотропно випромінювальної радіохвилі, з врахування як необхідного відношення сигнал/(завада+шум) для використовуваного виду модуляції, так і компенсації енергетичних втрат на трасі в умовах впливу спотворюючих факторів. Слід зауважити, що незважаючи на безліч результатів досліджень окремих особливостей зв'язку в терагерцовому діапазоні частот, загальносистемний аналіз застосування з'єднань просторово-рознесених приймально-передавальних пристроїв в 5G/ІoT в технічній літературі практично відсутня. Відомі роботи в цьому напрямку в цілому носять окремий характер. Так в [3] була отримана евристичним шляхом наступна залежність дальності зв'язку D від кількості просторово-рознесених передавачів N :

$$D \sim \sqrt{N}.$$

Для реалізації підходу зі складанням потужності передавачів в просторі була розроблена прямохаотична передавальна (випромінююча) панель, що представляє собою решітку з N надширокосмугових передавачів, що працюють по прямохаотичній схемі та пов'язані між собою на рівні інформаційного сигналу. Авторами даної роботи також провели аналогічні дослідження для просторово-рознесених передавачів систем MISO для неоднорідних і непостійних в часі радіоканалів (рис. 1 та рис. 2).

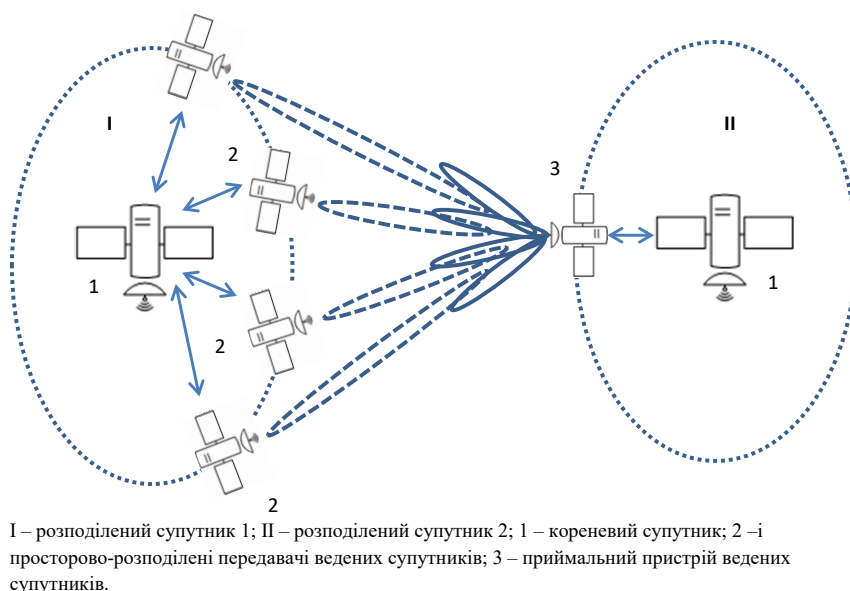
Рис.1 – Залежність відношення $\frac{E_b}{N_0}$ від кількості передавачів N для ймовірності помилки $P_{\text{пом}} = 10^{-6}$.

Рис.2 – Залежність коефіцієнта збільшення дальності зв'язку від кількості передавачів N

Але особливий інтерес у даному контексті є вивчення динамічного управління з'єднанням ТГДЧ з можливістю одночасного підключення декількох передавачів до приймального пристрою для підвищення надійності зв'язку, схильного до випадкового блокування передачі рухомими повітряними об'єктами. Для цього дуже важливо розробити динамічну модель оцінки дальності зв'язку багатопозиційної системи на основі просторово-рознесених пристроїв, які використовують терагерцовий діапазон хвиль.

Моделювання систем зв'язку на висотних платформах з можливістю встановлення з'єднань терагерцового діапазону в динаміці є складним завданням, рішення якої вимагає обліку безлічі чинників. Це пов'язано з істотною відмінністю зв'язку терагерцового діапазону від передачі даних в традиційних мікрохвильових мережах доступу і, зокрема, зі значним впливом різноманітних об'єктів на поширення радіосигналу терагерцового діапазону. Запропонована структурна схема моделі для моделювання на основі висотних аероплатформ (міжсупутникового радіоканалу низькоорбітальної супутникової системи зв'язку з архітектурою розподіленого супутника) показана на рис. 3.

Рис. 3 – Фрагмент низькоорбітальної супутникової системи з архітектурою «розподіленого супутника» (міжсупутниковий радіоканал)

Для оцінки дальності зв'язку в багатопозиційній системі в даній роботі пропонується новий підхід, який включає в себе методи як аналітичного, так і імітаційного моделювання. Він має на увазі створення детальної тривимірної карти зони покриття мережі терагерцового діапазону, що містить всілякі повітряні об'єкти, які роблять помітний вплив на поширення радіосигналу терагерцового діапазону. Також моделюється розміщення просторово-рознесених передавальних пристроїв терагерцового діапазону, яке потім досліджується з урахуванням випромінюваної потужності, смуги пропускання та інших важливих параметрів. Нарешті, розглядаються розташування приймальних пристроїв. По завершенні початкового етапу моделювання, побудований в деталях тривимірний сценарій моделюється в імітаторі поширення радіосигналу, який сконструйований для вивчення особливостей передачі радіохвиль терагерцового діапазону і спостереження реалістичної картини радіопокриття всередині деякої області моделювання. Використовуваний інструмент відтворює різні ефекти, пов'язані з передачею хвиль терагерцового діапазону в практичних умовах, наприклад, втрати при поширенні радіохвилі, її відображення і дифузне розсіювання променів при зіткненні з різними повітряними об'єктами.

Як наступний крок моделювання є визначення числа і тимчасових затримки компонент багатопроменевого сигналу. Далі результати конвертуються в значення сумарної SNR зони прийому. На підставі цих відомостей область моделювання сегментується на ряд непересічних зон обслуговування, в яких з'єднання терагерцового діапазону отримують різну швидкість передачі. Набір отриманих таким чином зон, їх вимог щодо якості обслуговування, а також використовуваних алгоритмів, керуючих можливістю одночасного

підключення, служить в якості вхідних даних застосовується далі аналітичного підходу.

Компонент застосовуваного математичного підходу заснований на використанні методів теорії масового обслуговування і в деякому сенсі об'єднує результати всіх інших кроків моделювання. Він дозволяє врахувати різні характеристики переданого трафіку, способи планування радіоресурсів на приймально-передавальні пристрої терагерцового діапазону, а також алгоритми одночасного підключення і, тим самим, проаналізувати основні показники ефективності роботи як мережі зв'язку в цілому, так окремого пристрою. Основними показниками ефективності стають - ймовірність блокування (відмови) в обслуговуванні, ймовірність розриву з'єднання терагерцового діапазону і середнє число активних абонентських сесій в системі. Нарешті, для перевірки точності проведеного аналізу наводяться дані імітаційного моделювання системи в цілому. Таке моделювання проводиться за допомогою програмного інструменту, який відображає особливості поведінки мережі терагерцового діапазону при обслуговуванні користувачів з необхідним ступенем деталізації. У підсумку результати математичного аналізу підтверджуються даними імітаційного моделювання, в процесі чого виявляються можливі невідповідності.

Висновок

Запропонована динамічна модель оцінки дальності зв'язку багатопозиційної системи на основі просторово-рознесених пристроїв, які використовують терагерцовий діапазон хвиль, для забезпечення підвищення завадостійкості та дальності дії каналів зв'язку систем зв'язку на основі висотних аероплатформ. Вона враховує блокування каналу прямої видимості повітряними перешкодами при передачі в терагерцовому діапазоні хвиль.

Список літератури

1. Сайко В.Г. та ін.. Алгоритм обробки сигналів багатопозиційної системи, що використовує принцип просторово-розподіленого випромінювання / The 3rd International scientific and practical conference — Eurasian scientific congress (March 22-24, 2020) Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2020. 475 p./ 155-160 p.

2. Сайко В.Г. та ін.. Модель обробки сигналів від просторово-рознесених передавачів терагерцового діапазону / The 17th International scientific and practical conference «SCIENCE, TRENDS AND PERSPECTIVES» (18-19 May, 2020). Tokyo, Japan 2020. 432 p./336-340 pp..

3. Андреев Ю.В., Дмитриев А.С., Лазарев В.А. СШП прямохаотическая передающая панель. Теория и эксперимент / Труды науч. конф. «V Всероссийские Армандовские чтения», Муром, Россия, 29 июня–1 июля 2015.

ДОСЛІДЖЕННЯ ШУМУ ВІД АВТОТРАНСПОРТУ В УМОВАХ МІСЬКОЇ ЗАБУДОВИ І ЙОГО ЗМЕНШЕННЯ

Саньков П. М.,

к.т.н., доцент, доцент кафедри архітектури

Гваджаіа Б. Д.,

с.н.с.

Геращенко І. В.

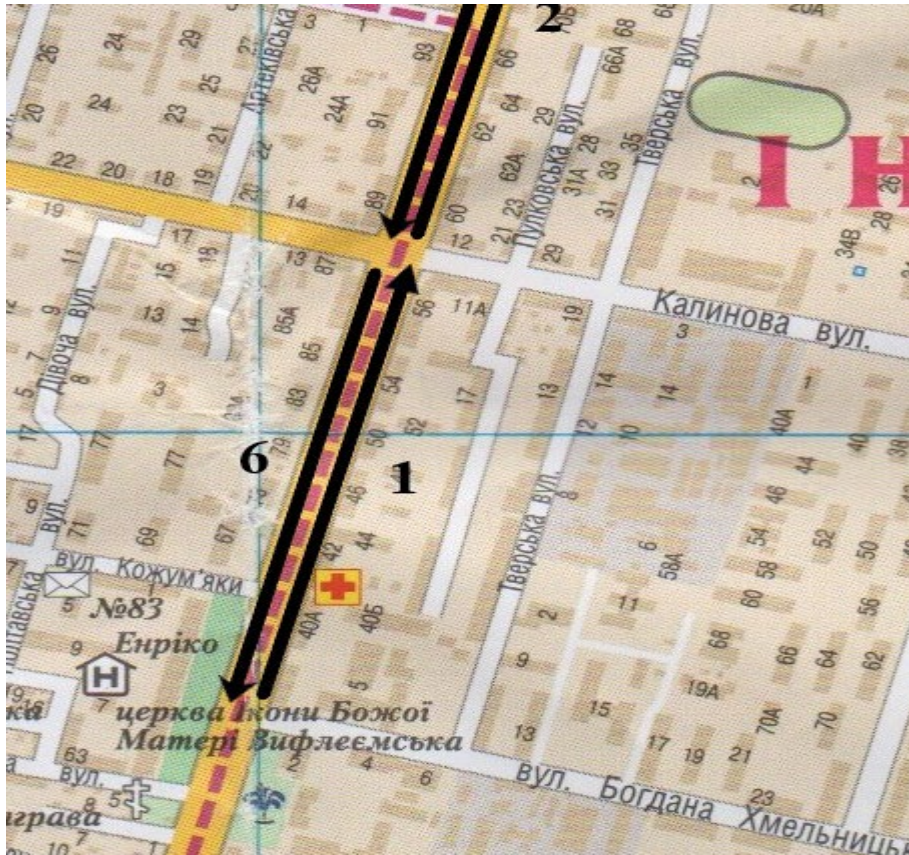
студент 6 курсу

Придніпровська академія будівництва та архітектури

Актуальність теми. Питання збереження та покращення здоров'я людини є одною з основних проблем будь-якої країни і вимагають пошуку ефективного рішення. Дослідження фахівців всього світу доводять нам, що одним з найбільшим розповсюдженим джерелом міського шуму, є шум від автомобільних доріг. Рівень шуму від автомобільного транспорту при його пересуванні по магістралях наших міст може досягати 80 дБА, і навіть більше. Рівні шуму на автомагістралях залежать від багатьох факторів: інтенсивність руху, швидкість транспортного потоку, виду транспортного засобу і ще кількох параметрів, які пов'язані з покриттям доріг, погодою і т.і..

Мета дослідження полягає в зниженні рівня шуму від автодоріг в житлових районах, за рахунок прогнозуванню шумового забруднення і розробки захисних заходів для його зменшення. В якості приклада результатів нашої роботи представлено фрагмент пр. Слобожанський на розі з вул. Богдана Хмельницького (рис. 1). За методиками, розробленими в ПДАБА [1-5], розраховано швидкості руху транспорту (табл. 1), рівні шуму від автотранспорту (табл. 2).

Рисунок 1 Фрагмент карти забудови Індустріального району з місцями дослідження шумових характеристик автотранспорту

Таблиця 1
Розрахунок швидкостей руху транспорту по пр. Слобожанський

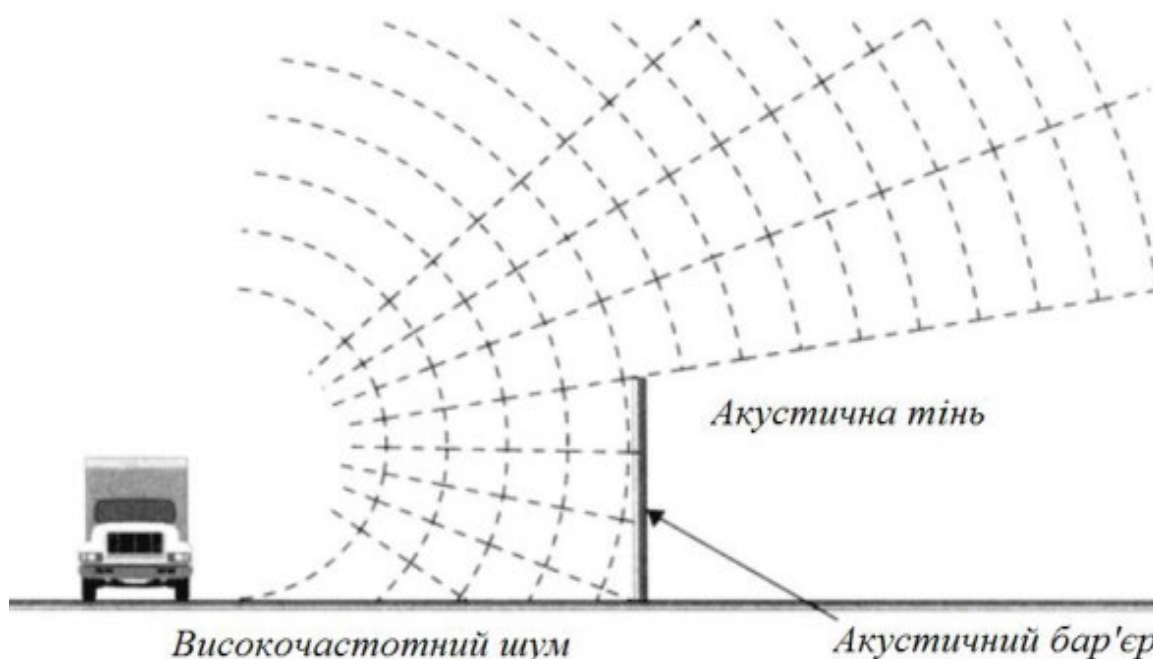
№ п/п	Швидкість потоку автомобілів				
	Легкових	Вантажних і громад.		Середня	Наведена
		Карбюр.	Дизел.		
V_L км/год	V_{BK} км/год	$V_{ВД}$ км/год	V км/год	V_H од./год	
1	72	66	60	67	220.44
2	86	75	80	81	269.1
3	68	61	59	63	209.52
4	79	65	62	73	228.74
5	68	61	59	65	209.52
6	85	71	66	78	246.46
7	68	62	59	65	210.66
8	85	71	66	80	246.46

Таблиця 2

№ п/п	Інтенсивність руху						Рівень шуму $L_{\text{Аекв}}$, дБА
	N	$N_{\text{Л}}$	$N_{\text{ВК}}$	$N_{\text{трол}}$	$N_{\text{ВД}}$	$N_{\text{Н}}$	
1	752	524	180	40	8	1548	69.78
2	968	792	136	40	0	1576	72.71
3	885	651	190	44	0	1675	69.44
4	1193	934	202	53	4	2092	72.61
5	725	583	121	21	0	1193	68.42
6	799	625	134	40	0	1401	71.93
7	805	601	154	18	32	1581	69.65
8	952	757	133	24	38	1737	73.32

Відомо, що шумозахисні екрани мають найвищу ефективність в зоні розповсюдження акустичної тіні (рис. 2). На дослідній ділянці 6 в Індустріальному районі розташовано озеленений рекреаційний об'єкт. Ми пропонуємо улаштувати уздовж його шумозахисний екран (рис. 3). В табл. 3 представлено параметри екрану і його вартість (враховано тільки вартість матеріалів).

Рисунок 2 Схема дії акустичного бар'єру на розповсюдження транспортного шуму

Рисунок 3 Приклад встановлення екрану на пр. Слобожанський уздовж рекреаційного об'єкту для захисту від шуму

Таблиця 3

Фрагмент таблиці розрахунку вартості шумозахисних екранів для першого ешелону забудови по пр. Слобожанський

№ Виміру	$K_{\text{екрану}} = 4000$ грн пог/метр	
	Довжина екрану (L_i), м	Загальна вартість екранів, грн
6	575	2300000

Як нами було згадано, шумозахисний екран має найвищу акустичну ефективність в зоні акустичної тіні. Для захисту будинків першого ешелону

забудови (людей, що перебувають в кімнатах своїх квартир) ми розглянули як варіант: використання шумозахисних вікон. Треба зробити пояснення, що звичайні металопластикові вікна можуть бути шумозахисними при наявності системи вентиляції. Таку функцію виконують спеціальні клапани для провітрювання. Але це тема для окремого дослідження і виходить за рамки нашої статті.

В табл. 4 нами проведено розрахунок кількості вікон для 4, 5 і 9-ти поверхової забудови першого ешелону пр. Слобожанський на ділянці від вул. Богдана Хмельницького до вул. Байкальська.

Нами використано вікна класу Г и класу Д. Клас Г це вікна, в яких двокамерний пакет виконано з першим склом на зовні товщиною від 5 мм. В класі Д все скло по 4мм. Як і в випадку з екранами нами враховувалась тільки вартість матеріалів.

Таблиця 4

Розрахунок вартості шумозахисних вікон для першого ешелону забудови по пр. Слобожанський (вул. Богдана Хмельницького – вул. Байкальська)

Поверховість забудови	Г клас		Д клас		Разом по Г и Д класу	
	ΔL_A вікна= 28 -30 дБА		ΔL_A вікна= 25 -27 дБА			
	K^* вікна = 2300 грн.		K^* вікна = 2100 грн.			
	Кількість вікон (Ni), шт	Вартість вікон, грн	Кількість вікон (Ni),шт	Вартість вікон, грн	Кількість вікон, шт	Вартість вікон, грн
4	288	662400	-	-	288	662400
5	1945	4473500	330	693000	2275	5166500
9	1627	3742100	432	907200	2059	4649300
Загальна кількість шумозахисних вікон ΣN_i , шт					4 622	
Загальна вартість шумозахисних вікон $K_{заг} = \Sigma K_{вікон} \times N_i$, тис. грн					10 478 200	

Список літератури

1. Effect of motor transport on the working places in the service infrastructure (by noise factor and urban air pollution in the city center of Dnipro)/P.M. Sankov, N.O. Tkach, K.B. Dikarev, A.M. Blyzniuk, B.D. Hvardzhaia// Science and innovation. – 2018. – V. 14. – Iss. 3. – pp. 59-66. <https://doi.org/10.15407/scin14.03.067>

2. Quality of acoustic forecasting of noise characteristics of motor vehicles and railways/ Sankov P., Tkach N.,Gvardzhaia B., Tyoshina.L.// Norwegian Journal of development of the International Science №4/2017, VOL.2.- P.7-9 - ISSN 3453-9875.

3. Учет транзитного движения автотранспорта по магистралям города с целью повышения экологической безопасности проживания населения /

Саньков П.М.// Строительство, материаловедение, машиностроение: сб. научн. трудов. Вып. 96 / ГВУЗ «ПДАБА»; под. общей редакцией В.И. Большакова – Дніпро, 2017. – 160 с. - С. 128 – 132: ил. (Стародубовские чтения).

4. Саньков П.Н. Организации безопасных условий труда и отдыха граждан по фактору шумового загрязнения / Строительство, материаловедение, машиностроение: зб. науч. трудов. Вып. 90 / ГВУЗ «Приднепр. госуд. академия строительства и архитектуры»; под общей редакцией В. И. Большакова - Днепропетровськ, 2016. - 200 с. : Ил. (Стародубовские чтения 2016) (С. 158 – 163)

5. Sankov P., Trifonov I., Tkach N., Hilov V., Bakharev V., Tretyakov O., Nesterenko S. Development of the method of evaluation the level of environmental safety of housing accommodation and its approbation. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies ISSN 1729-3774 4/10 (88) 2017 DOI: 10.15587/1729-4061.2017.108443. P. 61-69, 79-80

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ АВС-АНАЛІЗУ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТА РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Семенюк Д. М.

студентка магістратури спеціальності 073 Менеджмент
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

Науковий керівник:

Синчак В. П.

д.е.н., професор, завідувач кафедрименеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

Для малого підприємства важливим є швидке отримання ефекту від інвестиції в рекламні засоби, оскільки вести довгу рекламну кампанія не має коштів та досвіду. Вибір об'єктів реклами є досить відповідальним кроком, адже від цього буде залежити вартість проведення рекламної кампанії; приблизне охоплення цільової аудиторії; швидкість просування (коли можливе отримання перших реальних результатів), тощо. У зв'язку з цим постає проблема вибору оптимального об'єкту реклами, яким на практиці може бути товар-новинка або модифікований товар, залишки товарів з попередніх партій тощо.

Питанням проведення АВС-аналізу та практичним аспектам його застосування присвячено праці таких науковців як: Роганова Г., Зайцев С. И., Гончар Л. А., Тиличенко П. В., Крещенко О. В., Бузукова Е. А., Горілик Д. В., Сятиня М. Л., Голубков Е. П. та інші. Однак питання використання АВС-аналізу для визначення спеціалізації підприємства як об'єкту рекламної діяльності в наукових дослідженнях описані недостатньо.

Для підприємств з великою номенклатурою критерієм вибору об'єктів рекламної діяльності може бути виробнича спеціалізація. Для визначення групи товарів, на яку слід звернути увагу при організації рекламної діяльності можна скористатись методикою АВС-аналізу. Цей метод ґрунтується на ідеї, що різні товари мають різний ступінь важливості для підприємства, тому вимагають різних стилів управління – в нашому випадку рекламної діяльності [1]:

Група А об'єднує “найважливіші” об'єкти, які приносять найкращий результат (прибуток, дохід) підприємству. Тому рекламну компанію слід направити саме на таку групу товарів.

Група В – це “середні за важливістю” об’єкти, що у перспективі можуть бути розвинені до класу А. Оскільки групу В представляють менш пріоритетні товари, то величина витрат на них повинна бути меншою, ніж на товари групи А.

Група С представляє собою “проблемні” об’єкти, що забирають на себе надлишкову кількість ресурсів (займають місце на складі, заморожують в собі оборотні кошти, вимагають додаткових людських, фінансових, транспортних витрат). Проте, це не означає, що такі товари не повинні бути представлені в асортиментному ряді. Однак, рекламні витрати по цій групі слід скоротити до мінімуму.

Згідно алгоритму АВС-аналізу було розраховано частку кожної товарної групи у загальному товарообороті та прибутку за відповідний період. Далі товарні групи були відсортовані за спаданням цих часток. Після чого розраховані їхні кумулятивні частки та здійснено розподіл на групи А, В та С (табл. 1).

Для проведення двовимірного АВС-аналізу було обрано два параметри: товарооборот у вартісному вимірнику та прибуток за товарними групами за 2019 рік. Згідно алгоритму АВС-аналізу було розраховано частку кожної товарної групи у загальному товарообороті та прибутку за період. Далі товарні групи були відсортовані за спаданням цих часток, після чого розраховані їхні кумулятивні частки та здійснено розподіл на групи А, В та С [2]. Межі груп було визначено за товарооборотом 60–30–10 %.

Як бачимо, що сформовані групи є неоднаковими за товарооборотом та прибутком: співпадіння є по групі «Фанера». Це означає, що дана продукція приносить найбільше прибутку та на неї припадає найбільший товарооборот.

Таблиця 1.

Результати АВС-аналізу за товарооборотом та прибутком

Товарна група	Частка в товарообороті, %	Кумулятивна частка, %	Група за АВС-аналізом	Товарна група	Частка в прибутку, %	Кумулятивна частка, %	Група за АВС-аналізом
Фанера	36,59	36,59	А	Фанера	40,1	40,1	А
Гнутоклеєні деталі	19,99	56,58		Виробництво мішалок для напоїв та кілок круглопалочного (виноградного)	21,2	61,3	
Шпон лущений та струганий	17,54	74,12	В	Гнутоклеєні деталі	18	79	В
Виробництво мішалок для напоїв та кілок круглопалочного	16,55	90,67		Шпон лущений та струганий	14	93	

(виноградного)							
Ламелі	9,33	100	С	Ламелі	7	100	С

Примітка. Складено автором.

Результати АВС-аналізу за товарооборотом та прибутком дозволяють сформулювати суміщену матрицю (табл.2).

Таблиця 2

Результати двовимірного АВС-аналізу за товарооборотом та прибутком

АВС-аналіз за товарооборотом	А	Фанера (АА)	Гнutoклеєні деталі (АБ)	-
	В	Мішалки для напоїв та кілок кругло палочний (ВА)	Шпон лущений та струганий (ВВ)	-
	С	-	-	Ламелі (СС)
		А	В	С
АВС-аналіз за прибутком				

Примітка. Складено автором.

У результаті поєднання двох критеріїв отримано такі групи:

групу АА утворюють «Фанера», ця група є беззаперечним лідером. Тому рекламна діяльність повинна бути спрямована на підтримування обсягів продаж, однак витрати на рекламу не повинні бути значними;

група ВА - мішалки для напоїв та кілок круглопалочний – показує перспективність цієї продукції з точки зору її рентабельності, тому реклама повинна бути більш інтенсивною, щоб розширити коло споживачів;

група АБ - гнutoклеєні деталі – характеризується стабільними продажами та середньою прибутковістю, тому рекламну діяльність слід проводити у випадку можливості зниження витрат на виробництво цієї продукції, що зробить її більш привабливою для підприємства.

група СС – ламелі – це товарна група, яка не вносять істотного внеску у роботу підприємства, як за товарооборотом, так і за прибутком. Перш, ніж приймати рішення про рекламну діяльність, необхідно ретельно проаналізувати ефективність таких витрат та здатність згенерувати віддачу, більшу за витрати на рекламу.

Підводячи підсумки аналізу слід зазначити, що підприємству необхідно концентрувати увагу на активізації рекламної діяльності у сегментах продажу фанери, мішалок для напоїв та кілків круглопалочних, гнutoклеєних деталей. Такий підхід дає можливість сформулювати тип рекламної політики, відповідно до спеціалізації та внеску на результаті діяльності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Мацюк Н. О. Управління продажами торговельного підприємства з використанням інтегрованого ABC-R/S-XYZ-аналізу. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 3(2). С. 70-79.
2. Тиличенко П. В., Дрозд С. С.. Использование ABC- и XYZ-анализа для принятия решений в управлении продажами. *Вестник ГГТУ им. П.О. Сухого*. 2013. № 4 (55). С. 120–125

СУДОВА ВЛАДА В КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Сєдих Ю. О.

студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Примаков К. Ю.

к.ю.н., доцент кафедри загальноправових дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Правова природа судової влади полягає в тому, що в правовій державі вона підпорядковується єдиним правилам, найважливішими з яких є самостійність і абсолютна незалежність. При цьому необхідно визнати, що судова влада не може існувати й функціонувати поза політикою, ізольовано від її проблем, які стоять перед суспільством.

Визнання концепції правової держави передбачає поділ і взаємодію влади, ефективне функціонування самостійної і незалежної судової влади, покликаної забезпечувати верховенство права в усіх галузях життєдіяльності суспільства. Відповідно до ст. 1 Конституції України, наша країна є правовою державою, в якій судова влада є самостійною, незалежною гілкою влади в системі її поділу. Тому, постає питання щодо пошуку оптимальної моделі правового статусу судової влади, оскільки ця гілка влади є запорукою справжньої інституційно-функціональної правової державної влади [1, с. 69–73].

Однією з основних ознак правової держави є здійснення принципу поділу влади. Судова влада, згідно з принципом поділу державної влади, є однією з її гілок. Відповідно на судову владу поширюються всі характеристики та ознаки державної влади: верховенство, тобто суверенність, повнота, неподільність, самостійність, формальна незалежність від влади будь-якої організації або особи, а також здійснення від імені держави її органами, поширення влади на всіх членів суспільства, наявність у розпорядженні механізму для реалізації своїх завдань і функцій [2, с. 85].

Здійснюючи свої функції, судові органи сприяють вирішенню найбільш важливих завдань, що виникають перед правовою державою, таких як захист прав і свобод людини, підтримання режиму правової законності в сфері управління і стабілізації державної влади.

На відміну від законодавчої влади суд не видає закони, не займається виконавчо-розпорядчою діяльністю, хоча в судових установах є посади судових виконавців. У свою чергу, судова влада має право; тлумачити Конституцію;

здійснювати конституційний судовий контроль, тобто може визнати закони, акти Верховної Ради України або їх окремі приписи, такими що не відповідають Конституції; беруть безпосередню участь у процедурі імпічменту Президента України, контролюючи при цьому в певному сенсі законодавчу і виконавчу влади. Суд розглядає і вирішує конкретні справи і суперечки, що виникають внаслідок різних конфліктів в суспільстві. Це можуть бути кримінальні справи, майнові та трудові спори, конфлікти в політичній сфері, скарги громадян на дії чиновників.

Уособлення судової влади від інших державно-владних структур свідчить про серйозний поступ держави до реалізації принципу верховенства права, закріплених у ньому ідей свободи і справедливості. Без здійснення основної діяльності судової влади – охорони членів суспільства від свавілля громадян, самої держави, її органів і посадових осіб – держава не може вважатися правовою. Разом із виконавчою та законодавчою, судова влада належить до системи народовладдя. Вона забезпечує реалізацію найважливіших конституційних прав і свобод людини та громадянина, прав колективів і народу в цілому. Тому є правомірною характеристика судової влади як форми соціального регулювання у відповідній сфері суспільних відносин.

Практична реалізація судової влади і повноважень визначає її фактичне місце (фактичний статус) у механізмі державної влади та в політичній системі. Тому привласнення повноважень суду є найнебезпечнішою формою посягання на правопорядок і конституційний устрій суспільства [3, с. 68].

Так, головною метою судово-правової реформи, розпочатої у 2014 році після Революції гідності, є формування незалежної судової влади, створення нового законодавства й удосконалення форм судочинства, розмежування повноважень органів державної влади і забезпечення незалежності судових органів; реалізація демократичних ідей правосуддя, вироблених світовою практикою й наукою; створення системи законодавства про судоустрій, що забезпечувало б незалежність судової влади; забезпечення спеціалізації судів, серед яких повинні бути обов'язково господарські суди; чітке визначення компетенції різних учасників судової системи тощо. А завданнями є визначення шляхів удосконалення законодавства в цій сфері, забезпечення справедливого судочинства, істотне поліпшення умов їх професійної діяльності, створення можливостей для розвитку альтернативних (позасудових) способів розв'язання спорів, удосконалення процесуального законодавства тощо [4, с. 82].

Інститути правосуддя забезпечують і гарантують стійкий зв'язок публічної влади і громадянського суспільства, сприяють реальному, результативному включенню громадян до механізму державної правотворчості. Визначення позиції і ролі суду в сучасному суспільстві стає знаковим питанням, відповідь на яке залежить, в тому числі, від того, що суди активно залучають при розгляді справ, крім аналізу нормативно-правового регулювання, інші чинники і обставини, що характеризують в широкому сенсі реальний соціальний контекст і цінності, які визнаються суспільством на конкретному історичному етапі.

Підводячи підсумки, можна констатувати наступне. По-перше, судова влада є самостійною гілкою влади в системі поділу влади. Ця самостійність –

необхідна запорука функціонування правової держави. По-друге, оскільки судова влада є частиною системи влади, необхідне правове регламентування владних повноважень органів судової влади з метою як наділення їх такою владою (й певними повноваженнями), так і забезпечення незалежності.

Залишаються важливими аналіз чинних норм і практики їх реалізації; окреслення принципів підходів до змісту та форми норм, що визначають конституційно-правовий статус судової влади; прогнозування наслідків їх застосування. Реформування судової влади необхідно продовжити, інакше багато важливих досягнень в справі становлення її як незалежної і самостійної системи можуть виявитися під загрозою. Адже процес зміцнення судової влади є першим і серйозним кроком в процесі побудови демократичної правової держави.

Список літератури

1. Кобликов С. Судебная политика и способы её реализации. *Советское государство и право*. 1991. № 6. С. 69–73.
2. Юридична енциклопедія: в 6 т. / гол. ред. Ю. Шемшученко. Київ: "Укр. енцикл.", 2003. Т. 5. 736 с.
3. Кельман М. Загальна теорія держави та права : підручник. Львів : Новий Світ-2000, 2003. 584 с.
4. Надолішний І. Створення науково обґрунтованої системи правосуддя в Україні – головна мета судової реформи. *Право України*. 2009. № 12. С. 82.

МЕНТАЛІТЕТ: ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Скрябін О. Л.,

к.і.н.,

Військовий інститут Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Пампуха І. В.

к.т.н., доцент

Військовий інститут Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Як показує практика поняття “менталітет” виявилось дуже затребуваним і зручним під час виконання державою ідеологічних і низки інших функцій. Дуже часто воно використовується синонімічно до таких понять як “дух народу”, “національний характер”, “колективна душа”. Метою нашої роботи є висвітлення факторів, що формують і впливають на менталітет.

Енциклопедія історії України дає таке визначення: “менталітет” / “ментальність” (від лат. mens (mentis) – розум, мислення, душевний склад) – сукупність соціально-психологічних настанов, автоматизмів та навичок свідомості, які формують способи бачення світу та уявлення людей, що належать до тої або іншої культурної спільноти. Як будь-який соціальний феномен, менталітет є історично мінливим, але зміни в ньому відбуваються дуже повільно [1]. Суб’єктом менталітету є не стільки окремих індивід, скільки соціум, що народжується в межах особливих географічних, соціальних та історичних спільнот людей (народ, нація, рід, сім’я, група, колектив) [2, с. 2].

Менталітет групи формується під впливом низки факторів, серед яких історично можна виділити природно-географічні, релігійні, етнічні, економічні та соціальні умови життєдіяльності. Якщо йдеться про конкретну людину, то велике значення має вся сукупність оточуючих її обставин, що формують характер поведінки від народження до останніх днів.

Ментальні установки не з’являються раптово, вони формуються впродовж багатьох століть і поступово стають інституційними формами і фундаментом суспільного устрою.

Розгляд кожного з вищевказаних факторів дає можливість виділити ті аспекти, які з різних сторін характеризують феномен менталітету. Відмітимо, що багато з зазначених нижче характеристик вже багаторазово описані і не потребують додаткових уточнень.

Перший фактор – **природно-географічне середовище** (або середовище проживання) визначається кліматичними умовами в яких перебуває певний соціум, запасами природних ресурсів, екологічним станом [3, с. 39]. Природа є

своєрідним ложем народу, що визначає його долю і виховує його національний менталітет. Що стосується окремо взятого етносу природно-географічний фактор включає в себе його місце розташування, особливості клімату і ґрунтів, територіальні розміри, відносини з сусідами.

Характеристиками, що визначають менталітет групи або індивіда через дане середовище є: їхні відносини з природним світом; характер освоєння навколишнього простору; раціональне ведення господарства; особливості їжі та одягу; інстинкт самозбереження; екологічна ніша.

На деякі народи даний фактор завдав істотного впливу. Так, населення Японії постійно перебувало під загрозою природних катаклізмів, різні покоління жили в умовах обмеження, як природних ресурсів, так і елементарних видів їжі. Населення вижило тільки на основі формування жорстких правил поведінки, які відображали соціальні інстинкти самозбереження роду. Такі установки як помірність у споживанні і терплячість до життєвих обставин стали звичкою і стереотипом поведінки [2, с. 7].

Релігійний фактор визначається системоутворюючою роллю релігії в процесі формування менталітету. Це історично перший інститут відображаючий систему цінностей певного суспільства, можливості їх відтворення, форми контролю за їх виконанням і, як наслідок, способи регулювання поведінки людей. Релігія століттями закріплювала ментальні установки та досі продовжує їх контролювати. У релігійних вченнях визначені ціннісні орієнтації людей певного кола, дотримання яких стало нормою поведінки. Так, якщо в християнстві аскетизм, добровільна нужденність, юродство та затворництво розглядаються як способи подолання труднощів і позбавлення від страждань, то в буддизмі звільнення від страждань пов'язано з подоланням не самих бажань, а пристрасті в їх досягненні шляхом виховання терплячості. Цінності нашого етносу багато в чому обумовлені особливостями українського православ'я, яке виділяє дев'ять дарів Святого Духа, що визначають сенс життя. Серед них: любов, радість, спокій, довготерпіння, добродушність, милосердя, віра, покірливість, стриманість [2, с. 9].

Релігійна ментальність детермінована, з одного боку, соціальними умовами життя людини або суспільної групи, а з іншого – індивідуальними або груповими психологічними особливостями. Вона проявляється через релігійне усвідомлення світу та закріплює його в конкретній релігійній традиції, яка виступає в ролі основного фактора виникнення, функціонування та збереження релігійної ментальності [4, с. 14].

Характеристиками даного фактору можна вважати: віру в існування вищої сили; релігійні традиції і звичаї; духовні цінності; моральні орієнтири та установки.

Етнічний фактор (етнічна чи національна приналежність) визначається спільністю походження, етнічною територією і мовою. З позиції соціокультурного підходу етнічний менталітет – це своєрідна пам'ять народу про минуле, психологічна детермінанта поведінки людей, вірних своєму історично сформованому “коду” в різних обставинах, не виключаючи катастрофічних. Етнічний менталітет це вираз, на рівні культури народу,

єдності характеру, історичних завдань і способів їх вирішення, що закріпилися в народній свідомості та культурних стереотипах [5, с. 101-102].

Характеристиками даного чинника можна вважати: мову; етнічні цінності; традиційні форми господарської життєдіяльності; національну і народну (етнічну) культури; народний досвід життя; зразки поведінки; традиції, як систему ціннісних орієнтацій; особливості духовного життя.

Найбільш об'єктивним показником народного характеру є мова. Незважаючи на єдність законів логіки і пізнання світу, народи володіють специфічним "баченням світу", по-різному відображають в мовах навколишню їх дійсність, так як сама мова формується в процесі пізнавальної діяльності народу. Національні особливості мови, поряд з спільністю матеріальної культури і психологічним складом, є невід'ємною ознакою нації [6, с. 6].

Економічний фактор визначається характером і змістом трудової діяльності. Для розкриття економічної природи менталітету, визначимо пунктирні лінії впливу економіки на менталітет. На склад розуму значного впливу завдають характер і зміст трудової діяльності, якою займається людина і його рід. Історично склалося так, що суттєво різнилися психологічні установки, духовні характеристики людей, що займалися розведенням худоби, землеробством, ремеслом. Використання різних за своєю природою предметів і знарядь праці відкладається на підсвідомому рівні як особливі образи бачення світу, діяльності та життя в цілому. Особливості праці формують менталітет селянства, робітничого класу. Характер трудової діяльності бере участь у створенні ментальності різних професійних груп (вчені, педагоги, інженери та ін.) [2, с. 8].

Характеристиками економічного фактору є: тип і стан економіки; трудова і господарча етика; характер і зміст праці; ціннісно-мотиваційне ставлення до праці та багатства; спосіб життя.

Найбільш легко фіксується такий компонент як ціннісно-мотиваційне ставлення до праці та до багатства (як до результату праці). Праця може трактуватися і як таке заняття, що принижує, і як єдино можливий шлях самореалізації людини. В першому випадку праця виступає лише як засіб досягнення мети, у другому – як одна з цілей життєдіяльності людини.

Зароблене працею багатство також може й ухвалюватися, і засуджуватися. Якщо в США багатство фетишизується, то в Європі ставлення до нього є стриманішим. Природно, що поклоніння перед багатством або його засудження впливають на поведінку індивіда, стимулюючи його або обмежуючи [7, с. 351].

В економічній діяльності мотиваційні чинники в етносів є різними. Так, наприклад, менталітет німців характеризується пунктуальністю, старанністю, дотриманням трудової дисципліни. Для китайців характерними є замкнутість, підприємливість, прагматичність, жорстка дисципліна, високий рівень залежності індивіда від групи, священний авторитет будь-якої влади. Для росіян характерні колективізм, солідарність між працівниками, залежність діяльності від настрою, низька дисципліна [8, с. 43-44].

Соціальний фактор визначається системою соціальних цінностей і норм, притаманних більшості представників конкретної соціальної групи. Соціальні

кодекси відображають існуючі в соціумі способи міжособистісних і міжгрупових взаємодій, в яких зосереджений соціокультурний досвід виживання, самозбереження та процвітання, що забезпечує спільноті визнання важливості індивіда або групи для реалізації ними свого потенціалу. Менталітет як система кодів культури характеризується сигналами комунікативної поведінки, кодами розпізнавання своїх і чужих, діалектами, наявністю традицій, переказів тощо Крім цього, менталітет як система поведінкових форм являє собою стереотипи поведінки, її гендерний аспект, поведінкові установки, очікування та оцінки в індивідуальній поведінці як вираз спрямованості близької до індивіда групи [9].

Характеристиками даного фактора є загальнолюдські цінності; ціннісні орієнтації; соціальні установки й цінності; моральний кодекс; культурні коди; стереотипи і зразки поведінки.

Таким чином, менталітет формується під впливом об'єктивних, незалежних від волі та свідомості конкретної людини факторів. До таких належать ті фактори, які прямо чи опосередковано впливають на різні сторони діяльності соціуму, в тому числі і на бачення світу, спрямованість думок, в яких менталітет знаходить своє вираження.

Список літератури

1. Галушко К.Ю. Ментальність, менталітет // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2009. – 790 с.

2. Гриценко А. А. Менталитет как элемент институциональной архитектоники. [Електр. ресурс]. – Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KOMPLEKS/ET/BIBLIOTEKA/GLAVU_MONOGRAFI/GRICENKO_Men.htm

3. Воронин А. А. Основы менеджмента: учебное пособие / А. Ю. Воронин, О. В. Сергеев, Л. И. Чурина. – Новосибирск: Издательство НГТУ, 2018. – 119 с.

4. Ефименко М. Н. Религиозная традиция как предмет социально-философского анализа: автореф. дис. д-ра филос. наук: 09.00.11 / Ефименко Марина Николаевна. – Москва, 2001. – 38 с.

5. Кукоба О. А. Природа и структура этнического менталитета / О. А. Кукоба // Философия и общество. М: МГУ, 2004. – № 4. – С.89–105

6. Оспанова Ж. М. Ментальность: языковая интерпретация мира / Ж. М. Оспанова // Вестник Карагандинского университета. 2011. – Вып. 3 (63). – С. 3–8.

7. Латов Ю. В. Экономическая ментальность как неформальный институт российской экономики / Ю. В. Латов, Н. В. Латова // Постсоветский институционализм. / Под ред. Р. М. Нуреева, В. В. Дементьева. – Донецк: «Каштан», 2005. – С. 347 – 374.

8. Будаев А. О. О некоторых особенностях экономического менталитета / А. О. Будаев // Новейшие достижения и успехи развития педагогики и психологии: научно-практ. конф., 25 июня 2016 г.: тезисы доклада. – Краснодар, 2016. – С. 43 – 44.

9. Богданова А. А. Формирование менталитета личности: учет универсального и специфического // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – № 4. [Электр. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=20459> (дата обращения: 20.05.2020).

НАЛАШТУВАННЯ ГОЛОСОВОГО УПРАВЛІННЯ В АВТОМАТИЗОВАНІЙ СИСТЕМІ «РОЗУМНИЙ ДІМ»

Скубак М. В.

студент

Україна, м Одеса, ОНПУ

«Одеський Національний Політехнічний Університет»

У моїй роботі розкривається тебе розробки голосового управління в розумному будинку і як його можна використовувати з мікроконтролером і датчиками Arduino.

Голосове управління - спосіб взаємодії з пристроєм за допомогою голосу. На відміну від розпізнавання мови, голосове керування призначене для введення керуючих команд - наприклад, «відкрити файл», «показати погоду на завтра», «вимкнути звук». [1]

У даній роботі була зроблена платформа голосового управління написана на мові C # і за допомогою бібліотеки від Microsoft. Дана бібліотека має назву microsoft.speech. Був запрограмований мікроконтролер Arduino, на мові C ++, який має назву Wemos D1. Так само використовувалися датчики Arduino. Програма голосового розпізнавання мови пов'язується з контролером через WI-FI і передає команди, в свою чергу коли мікроконтролер мав вбудований модуль esp8266, через який зв'язувався з програмою і отримував команди, потім подаючи і розподіляючи завдання по датчикам.

Висновок. У даній роботі розроблено голосове управління і взаємодія програми розпізнавання мови з мікроконтролером Arduino.

Дана робота на цьому не зупиняється, цей проект може розвиватися і додавати такі функції як розумний будильник, віддалене управління пристроями, а так само може читати тексти, управління через сайт і тощо. Проект має безліч доопрацювань і має безлічі шляхів для розвитку.

Список Літератури:

1. https://ru.wikipedia.org/wiki/Голосовое_управление

ОСОБЕННОСТИ ИНТЕГРАЦИИ ОБЪЕКТОВ ДОПОЛНЕННОЙ РЕАЛЬНОСТИ И SMART HOUSE

Слюсарь Игорь,

к.т.н., доцент.

НУ «Полтавская политехника им. Юрия Кондратюка»

Слюсар Вадим

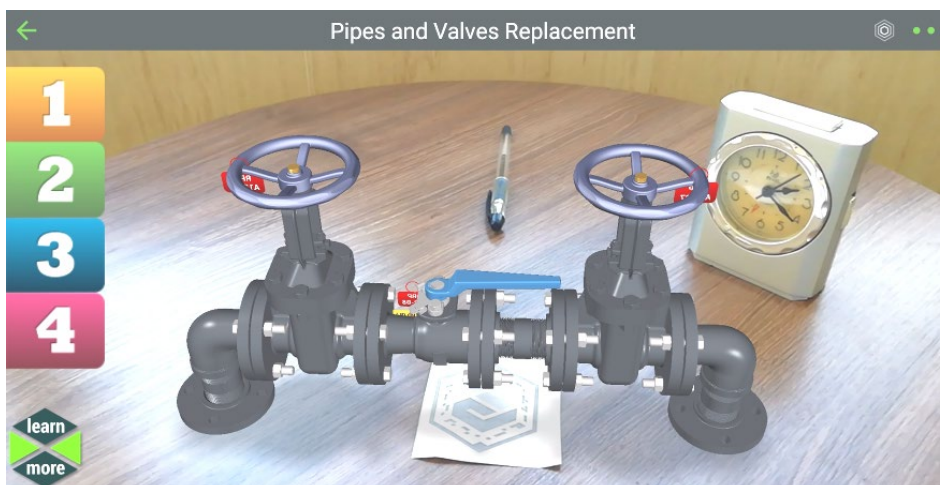
д.т.н., профессор,

ЦНИИ ВВТ ВС Украины

Как известно, в перспективных системах “умный дом” (Smart House) расширение функционала и сервисов возможно за счет интеграции с Интернетом вещей (Internet of Things, IoT) [1]. Такой подход позволит упростить регистрацию состояния элементов указанных систем. При этом довольно распространенным становится применение микроконтроллеров с Wi-Fi, которые также облегчают использование облачных приложений и привлечение мобильных устройств (например, планшетов или смартфонов) к управлению и мониторингу Smart House. Ориентация на такие мобильные устройства базируется, прежде всего, на их массовом распространении.

В свою очередь, появление новых технологий разработки дополненной реальности (Augmented Reality, AR) свидетельствует о целесообразности их применения в контексте общей реализации Smart House и IoT [1]. Введение технологий AR в процесс взаимодействия пользователя с интерфейсом контроллеров Smart House позволяет сократить когнитивную дистанцию между ними, упростить этап принятия решения, а также повысить потенциал визуализации с помощью смартфонов.

Как следствие, в данной работе представлены результаты использования платформы Vuforia [2] для решения указанных задач. В данном приложении возможность регистрации изображений позволяет разработчикам располагать и ориентировать виртуальные объекты, такие, как 3D-модели и медиаконтент, в связке с реальными образами при просмотре через камеры мобильных устройств (рис. 1). При этом виртуальный объект ориентируют на изображении реальной сцены таким образом, чтобы точка наблюдения позволяла достичь главного эффекта – восприятия виртуального объекта как части реального мира [3].

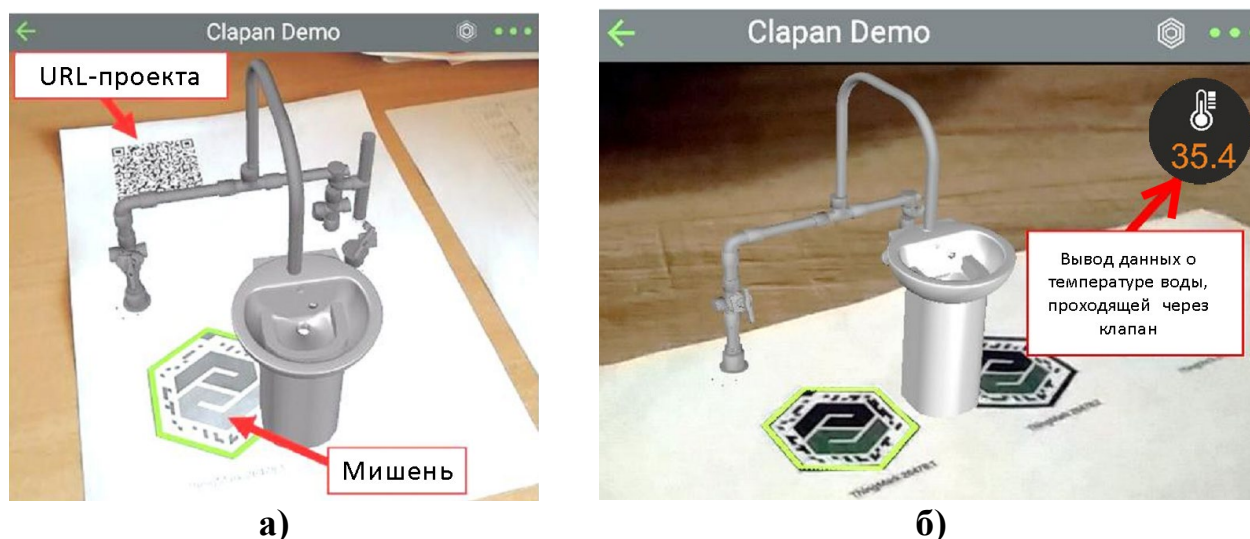

Рис. 1. Ориентация 3D-модели демо-проекта в Vuforia View.

Vuforia поддерживает разные 2D- и 3D-типы мишеней, включая безмаркерные (Image Target), 3-мерные мишени (Multi-Target), а также реперные маркеры, которые выделяют на сцене объекты для их распознавания. Кроме того в Vuforia можно привязывать метки к конкретным изображениям контрастных поверхностей. Дополнительные функции включают обнаружение препятствий с использованием так называемых «Виртуальных кнопок» («Virtual Buttons»), детектирование целей и возможность создавать программным путем и реконфигурировать цели в рамках кода, который модифицируется самостоятельно.

При этом, в качестве мишени выбирается элемент системы Smart House. В его окружении располагаются составные элементы AR, которые имеют необходимые пропорции и локации. Данные элементы обеспечивают соответствующую визуализацию состояния и параметров объектов Smart House (уровень воды, влажности, силы тока, яркости, температуры и др.) и осуществляют инициализацию сообщений о необходимости каких-либо действий. Для управления или влияния на конкретный элемент системы Smart House используется интерфейс мобильного приложения. В зависимости от количества мишеней возможно привлечение облачных ресурсов.

В качестве примера для реализации перспективной системы Smart House в данной работе выполнено моделирование управляемого дистанционно клапана подачи воды, который содержит датчики температуры, уровня pH и счетчик (рис. 2).

Рис. 2. Проект использования AR в Smart House: а) – 3D-модель подсистемы подачи воды; б) – пример визуализации данных в реальном времени на мобильном устройстве.

Кроме использования фреймворка Thingworx Studio [4] (Free Trial) существуют другие варианты применения Vuforia. Наиболее распространенным является комбинация с графическим редактором Unity (пишутся XML-скрипты для обработки данных и их отображения) [5]. Обработчик данных обеспечивает сглаживание и фильтрацию шумов с усреднением показаний сенсора, чтобы выдавать данные не каждую секунду, а один раз в течение заданного периода времени (например, через несколько часов).

Поскольку Vuforia после 30 суток поддерживает лишь платный контент, дальнейшие исследования были сориентированы на реализацию проектов «AR + Smart House» на других бесплатных платформах. В качестве таких вариантов нужно указать Artoolkit и Easyar.

Как известно [6], Artoolkit – это библиотека трекинга для AR с открытым исходным кодом, которая поддерживает устройства, работающие под операционными системами Android, iOS, Linux, Windows, OS X и смарт-очки. Данная платформа реализует следующие возможности [7]: трекинг позиции и ориентации для устройств с обычными и стереоскопическими камерами; отслеживание простых черных квадратов; отслеживание плоских изображений; калибровка камеры и стереоскопической оптики. Предусмотрена также поддержка плагинов для Unity и Openscenegraph, оптических шлемов и очков на основе бесплатного программного обеспечения с открытым исходным кодом. При этом обеспечивается достаточная скорость для приложений дополненной реальности в масштабе реального времени.

Следует иметь в виду, что разнообразие функций усложняет интеграцию библиотеки Artoolkit и занимает больше времени для изучения всех параметров и настроек.

Также, среди бесплатных платформ разработки AR нужно выделить Nyartoolkit – японскую библиотеку AR, которая основана на Artoolkit [8].

Другая альтернатива Vuforia – это Easyar [9]. Данная платформа легко интегрируется и поддерживает: Android, iOS, UWP, Windows, OS X и Unity. Ее текущая версия включает следующие функции: распознавание 3D-объектов; восприятие окружающей среды; облачное распознавание; работа со смартфонами; облачное развертывание приложений. Библиотека полностью бесплатная, а документация и примеры – интуитивно понятные.

В целом, приведенные результаты исследований свидетельствуют о значительном росте технологического базиса AR, что требует от пользователей определенного уровня владения ими. Особенно это касается ситуаций управления физическими объектами или процессами, с которыми связано функционирование системы Smart House.

Список литературы

1. Sliusar, I.I., Slyusar, V.I., Chernikov, R.A., & Tokar, Y.V. (2020). Synthesis to the segment of network 5G with support of IoT. *Nauka i studia*, 7 (209), 70-75.
2. Vuforia: Market-leading Enterprise Ar – <https://www.vuforia.com/>
3. Vuforia: Немного магии в нашей реальности. Andrei Vas – <https://habr.com/post/198862/>
4. PTC Introduces New Thingworx Studio Augmented Reality Free Trial Program – <https://www.ptc.com/en/news/2017/ptc-introduces-new-thingworx-studio-augmented-reality-free-trial-program>
5. Unity. Unity Technologies – <https://unity.com/ru>
6. Artoolkitx – <http://www.artoolkitx.org/>
7. Топ 18 SDK для работы с AR – дизайн на Vc.ru. Glory Mlory – <https://vc.ru/design/125017-top-18-sdk-dlya-raboty-s-ar>
8. Nyartoolkit Project – <http://nyatla.jp/nyartoolkit/wp/>
9. Best Engine For Developing Augmented Reality – <https://www.easyar.com/>

ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ПІДТРИМКИ НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Смалько О. А.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри інформатики,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

Сьогодення ставить нові виклики перед сферою освіти та усіма суб'єктами навчальної діяльності. У непрості часи завжди людство постає перед складними реаліями життя, а особливо коли від правильної, обґрунтованої поведінки кожного залежить здоров'я оточуючих. Так сталося і тепер, коли прогрес розвитку сучасної цивілізації призупинити не можна та водночас неможливо повноцінно організовувати, зокрема, навчально-виховний процес у закладах освіти різних рівнів.

Але як кажуть у нашому народі, "так воно прилучилося, що щастя за біду зачепилося" [1]. І справді, нинішнє лихо всесвітньої пандемії коронавірусної хвороби стимулювало розквіт плідних навичок ефективного застосування різноманітних корисних методів інноваційних технологій у навчально-виховному процесі.

Викладацька спільнота в усіх країнах світу взялася активно досліджувати функціональні можливості та потенціал інформаційно-комунікаційних засобів, за допомогою яких можна організувати дистанційне навчання, онлайн-спілкування з учнями та студентами, контролювати й оцінювати здобуті досягнення та заохочувати подальше особистісне зростання суб'єктів навчальної діяльності, розвиток їхніх знань, умінь і навичок.

Всесвітнє павутиння, що на сьогодні являє собою величезне сховище інформації, доступ до якого може отримати будь-хто охочий, є невичерпною криницею знань, поживними краплинами якої будуть "живитись" ще багато поколінь людей. І за допомогою Інтернет дістатись до них дуже просто.

Переваг у такому форматі здобування знань безліч. Причому це стосується абсолютно всіх наук і сфер життєдіяльності людини.

У всемережжі можна знайти незліченну кількість усіляких пізнавальних мультимедійних ресурсів, науково-популярних фільмів, оцифрованих інформативних ілюстрацій і важливих документів [2], за допомогою яких можна здобувати нові знання, пізнавати невідомі факти, поглиблювати розуміння сучасної ноосфери та відточувати навички взаємодії з нею.

Велика кількість різноманітних мобільних і веб-застосунків пропонує своїм користувачам зручні інструменти для участі в корисних навчальних заняттях

(зокрема, на платформах масових онлайн курсів), у різних вебінарах потрібної тематики, в онлайн-тренінгах, корисних для підвищення власної кваліфікації чи для здобування додаткової спеціальності [2].

Звісно, щоб повною мірою скористатися потенціалом мережі Інтернет з навчальною метою, будь-якому користувачу знадобиться кваліфікована методична підтримка знавців найкращих способів доступу до потрібного сегменту веб-простору, доцільних методів його опрацювання і використання. Не обійтись і без допомоги ІТшників, які можуть порадижити як краще використовувати належні ІКТ-засоби для комунікації, роботи з електронними матеріалами, для пошуку необхідних джерел і проведення потрібних досліджень.

Оцінюючи переваги застосування існуючих інформаційно-комунікаційних засобів для підтримки навчально-виховного процесу, не можна забувати про небезпеки, що можуть супроводжувати заповзятих онлайн-користувачів.

Відомий німецький філософ і соціолог Юрген Габермас застерігає завсідників комп'ютерних мереж у тому, що "значна частина інформації, яка циркулює в суспільстві, — це дезінформація, а за її створенням стоять певні політичні/економічні групи, що переслідують свої цілі". Він щиро розчарований тим, що "перша в історії людства медіареволюція служить передусім економічним, а не культурним цілям" [3].

Навчаючи молодь працювати в Інтернеті з різними медіаресурсами, неодмінно важливо формувати у неї потрібні навички інформаційної культури, що зможуть запобігти потраплянню у пастки, які професійно розставляються різного роду шахраями, корисливими людьми та справжніми "хижаками" медіа-простору, про неприпустиму діяльність яких писав, наприклад, один з найвідоміших інтелектуалів сучасності, американський лінгвіст і філософ Ноам Хомський [3].

Дуже важливо також розуміти проблеми, які накладає на нас ІКТ-дійсність. Атомізація суспільства, що спричинюється у тому числі через переформатування традиційних способів взаємин між людьми, "кліпова" свідомість, що поступово формується нинішньою медіаіндустрією (про яку говорив відомий американський письменник і соціолог Елвін Тоффлер [5]), кардинально змінює культурну сферу сучасної людини. І для того, щоб не нашкодити прогресивному розвитку людства, слід обережно та виважено користуватись усіма доступними інформаційно-комунікаційними засобами і на своєму прикладі навчати цього молоде покоління.

Список літератури

1. Українські народні прислів'я та приказки. Київ: Видавництво АН УРСР, 1955. С. 54.
2. Смалько О. А. Переваги використання інформаційно-комунікаційних технологій у здобуванні знань // Інформаційні технології – 2020: зб. тез VII Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців, 21 трав. 2020 р., м. Київ / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; Відповід. за вип.: М. М. Астаф'єва, Д. М. Бодненко, О. В. Бушиа, О. М. Глушак,

Г. А. Кучаковська, О. С. Литвин, В. В. Прошкін, С. М. Шевченко. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. С 75-77.

3. Habermas J. ¡Por Dios, nada de gobernantes filósofos! Режим доступу: https://elpais.com/elpais/2018/04/25/eps/1524679056_056165.html (дата звернення: 23.05.2020).

4. Las terribles 10 estrategias de manipulación masiva, reveladas por Noam Chomsky. Режим доступу: <https://www.elclubdeloslibrosperdidos.org/2018/03/las-terribles-10-estrategias-de.html> (дата звернення: 23.05.2020).

5. Тоффлер Е. Третя хвиля / З англ. пер. А. Євса. Київ: Вид. дім "Всесвіт", 2000. 480 с.

ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КОЛЕКТИВУ ВЧИТЕЛІВ ШКОЛИ ХУДОЖНЬО- ЕСТЕТИЧНОГО ПРОФІЛЮ

Стемковська Я.

кандидат педагогічних наук,
заступник директора
Миколаївської спеціалізованої школи
«Академія дитячої творчості»

Останнім часом тенденція до оновлення освіти набуває все більшої потужності. Одним із напрямів цього процесу є концептуальний розвиток художньо-естетичного компонента в освіті. Сучасний світ потребує креативності й критичності мислення, гармонійного балансу між логікою та емоціями, між мозком і душею. Гарантом реалізації цієї мети може бути сучасний педагог, педагог-митець, що увібрав у себе спадщину попередніх поколінь та здатний до безперервного особистісного та професійного самовдосконалення. Саме такі педагоги і вчителі складають педагогічні колективи авторських шкіл художньо-естетичного профілю. Отже, до викладацької діяльності залучаються майстри-художники, актори, режисери тощо, які за своєю професійною підготовкою і внутрішньоособистісним сприйняттям світу дещо відрізняються від вчителів, що викладають загальноосвітні предмети.

Людина творча наділена здатністю до реалізації чуттєво-емоційних потреб та успішного проходження всіх стадій творчого акту. Особистість художньо-естетичного спрямування прагне до самостійності, визнання власної моделі сприйняття світу як єдино правильної, постійно знаходиться в процесі пошуку натхнення та гармонізації складових «Я-концепції», що дуже часто призводить до загострення внутрішньоособистісних конфліктів та протиріч із навколишнім середовищем.

Отже, процес управління розвитком колективу вчителів школи художньо-естетичного профілю відбуватиметься за адекватних умов його реалізації, що буде залежати, у першу чергу, від функціонування освітнього середовища та, відповідно, педагогічних умов, які забезпечать вказаний процес.

Так, *першою умовою* нами було визначено *необхідність реалізації комплексу теоретико-методологічних та організаційно-педагогічних дій суб'єктів управління для управління розвитком колективу вчителів школи художньо-естетичного профілю.*

Слід зауважити, що розвиток колективу школи художньо-естетичного профілю залежить від зовнішніх (соціальна, економічна, політична ситуація у країні, зв'язки навчального закладу з громадськими організаціями та державними установами) і внутрішніх чинників (розвинута система науково-

методичної роботи, стиль управлінської діяльності, рівень навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, готовність педагогів до інноваційної діяльності, характер комунікативних процесів, мотиваційний рівень учнів і педагогів, ціннісні орієнтації суб'єктів навчально-виховного процесу, наявність іміджевого компоненту тощо), діагностичний інструментарій повинен вивчати всі вищезазначені чинники й бути спрямованим на виявлення основних цілей, що приймаються більшістю членів шкільного колективу, цінностей, норм поведінки, готовності до змін та інновацій, комфортності освітнього середовища тощо.

Ураховуючи викладене, другу педагогічну умову ми пов'язуємо з наявністю мотиваційного механізму, що забезпечує процес розвитку колективу вчителів у системі науково-методичної роботи школи художньо-естетичного профілю крізь призму стимулювання мотивації суб'єктів управлінської діяльності до науково-методичної роботи, формування у співробітників почуття впевненості в успіху професійної діяльності, підготовку суб'єктів управління до створення стилю освітнього закладу, спрямованого на розвиток рівня організаційної культури і зміцнення зв'язків соціального партнерства.

Третьою педагогічною умовою вважаємо перехід до ціннісно-орієнтованого розвитку педагогічного колективу школи художньо-естетичного профілю, де формуються моральні цінності й установки діяльності освітнього закладу, що спонукатимуть інтелектуальний потенціал вчителів на ефективну реалізацію місії та цілей науково-методичної роботи. При цьому розвивається солідарність усіх педагогічних працівників навколо цінностей, норм, традицій, підвищується їхня відповідальність за якість професійної діяльності, зміщуються акценти управлінської діяльності у площину створення контексту спільних цінностей.

Досконала реалізація визначених умов можлива за наявності мистецько-педагогічних чинників, що створюють художньо-естетичне середовище загальноосвітнього навчального закладу художньо-естетичного профілю. Тому четверту педагогічну умову ми пов'язуємо зі сформованим культурно-освітнім середовищем, що охоплює мистецько-педагогічні чинники в управлінні розвитком педагогічного колективу школи.

Одним із чинників нами визначено специфіку освітнього процесу, а саме: включення до навчального плану профільних предметів художньо-естетичного спрямування; наявності у складі педагогічного колективу майстрів-художників, акторів, режисерів; постійного залучення всіх учасників освітнього процесу до творчої діяльності.

Така система організації освітнього процесу має підтвердження в сучасній педагогічній практиці. Це, у першу чергу, стосується експериментальних авторських шкіл художньо-естетичного профілю, що успішно функціонують на теренах вітчизняної освіти. Серед найбільш значущих можемо виділити авторську школу Г. Матвєєвої «Академія дитячої творчості».

Зміст художньо-естетичної освіти і специфіка організації освітнього процесу зумовлюються структурою школи, яка складається із загальноосвітнього (надає освіту на рівні державного стандарту), декоративно-

прикладного й сценічного відділення, творчого центру, соціально-психологічної служби.

Отже, система художньо-естетичної освіти передбачає активізацію творчої діяльності не тільки в учителів художньо-естетичного профілю, а й учителів загальноосвітніх предметів. Взаємовплив світоглядів вчителів різних напрямів є одним із мистецько-педагогічних чинників, що створює неповторну атмосферу взаємодії, довіри й духовності.

Високий рівень управління розвитком колективу вчителів школи художньо-естетичного профілю узгоджує й гармонізує внутрішні й зовнішні мотиви професійної і навчальної діяльності, формує у педагогів позитивне ставлення до професійної діяльності через розроблену систему стимулювання й визнання результатів роботи.

Слід зазначити, що сформованість мотиваційно-ціннісних установок приводить у відповідність формальні й неформальні норми і правила поведінки, що існують у освітньому закладі. Також, допомагають визнати їх учасникам освітнього процесу і сприяють злагодженості в роботі освітнього закладу загалом.

Важливим завданням є розкриття місії й філософії діяльності школи через упровадження спільних ідей і цілей діяльності на підставі дійсних потреб учасників освітнього процесу. Діяльність цих суб'єктів формує шанобливе ставлення до школи, її історії, традицій, ритуалів, символів, які є засобами передачі основних організаційних, загальнолюдських і професійно-педагогічних цінностей.

Обґрунтовані педагогічні умови дають нам можливість стверджувати про важливість відкритості школи до інновацій, сприйняття пропозицій соціуму, самоосвіти, а її основа – відкритість учителя для спілкування, обміну досвідом, готовність до співпраці, сприйняття колег не як конкурентів, а як партнерів у діяльності. Обличчя школи – педагогічний колектив, його досягнення.

Кожна з виявлених педагогічних умов має свої внутрішні можливості, будучи переважно спрямованою на розвиток педагогічного колективу школи художньо-естетичного профілю. До того ж, кожна окремо взята умова не може повністю забезпечити ефективність вирішення зазначеної проблеми. Тільки системна єдність дозволить досягти найкращих результатів.

Література

1. Матвеева Г. Д. Організаційно-педагогічні засади діяльності спеціалізованої школи художньо-естетичного профілю [Рукопис]: дис. канд. пед. наук. : 13.00.06 / Матвеева Ганна Дмитрівна; ДВНЗ „Університет менеджменту освіти“ НАПН України. – К., 2011. – 170 с.

2. Освітній менеджмент: навч. посіб. [Текст] / Авторський колектив. За ред. Л.І. Даниленко, Л.М. Карамушки. – К.: Шкільний світ, 2003. – С. 56 – 92, С.77 – 82. – 392 с.

3. *Фіцула М. М.* Педагогіка: навчальний посібник [для студентів вищих педагогічних закладів освіти] / *М. М. Фіцула.* – К.: Академія, 2000. – 544 с.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЛІТИЧНОГО КЕРІВНИЦТВА У ВОЄННІЙ СФЕРІ, СФЕРАХ ОБОРОНИ І ВІЙСЬКОВОГО БУДІВНИЦТВА

Стецюк С. П.,

ад'юнкт науково-організаційного відділення
Військового інституту Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Бериславська О. М.

к.ю.н., доцент кафедри правового забезпечення,
Військового інституту Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Оптимізація організаційної структури Міністерства оборони України, його перетворення на цивільну організацію направлену на формування та реалізацію політики у сфері своєї відповідальності, а також позбавлення невластивих повноважень було і залишається в пріоритетних напрямках реформування цього міністерства. Організаційна структура Міністерства оборони України побудована за лінійно-функціональним типом і на нашу думку визначається, як встановлена нормативно-правовими актами, що прийняті уповноваженими органами (особами) в межах своєї компетенції та з дотриманням певної процедури, сукупність взаємопов'язаних окремих керівних посад, структурних і відокремлених підрозділів апарату міністерства, а також підпорядкованих йому органів військового управління, військових частин, вищих військових навчальних закладів та установ, що формують єдину систему ланок та рівнів управління у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва.

Міністерство оборони України очолює Міністр оборони України, якого з числа цивільних осіб призначає на посаду за поданням Президента України і звільняє з посади Верховна Рада України. Як наслідок зазначеної процедури, Міністр оборони України є підпорядкованим Президентові України як Верховному Головнокомандувачу Збройних Сил України та підзвітним перед Верховною Радою України. За своєю посадою Міністр оборони України є членом Кабінету Міністрів України та Ради національної безпеки і оборони України. У своєму підпорядкуванні Міністр оборони України має першого заступника, заступника з питань європейської інтеграції та ще 4 заступників, які призначаються на посаду з числа цивільних осіб та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра оборони України [1]. Посади Міністра оборони України та його заступників є політичними, і на них не поширюється дія законодавства про державну службу.

Вищою ж посадовою особою з числа державних службовців Міністерства оборони України є його державний секретар, який за результатами конкурсного відбору призначається на посаду Кабінетом Міністрів України строком на п'ять років з правом повторного призначення і може бути звільнений зі своєї посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України або Міністра оборони України. До завдань державного секретаря Міністерства оборони України належить забезпечення діяльності, стабільності та наступності роботи міністерства, а також організація поточної роботи, пов'язаної із здійсненням його повноважень.

З метою погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Міністерства оборони України, обговорення найважливіших напрямів його діяльності, розгляду наукових рекомендацій і проведення фахових консультацій Міністр оборони України своїм рішенням може утворювати колегію Міністерства оборони України, інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та допоміжні органи [2].

Гранична чисельність державних службовців і працівників апарату Міноборони затверджується Кабінетом Міністрів України [3] і складає 764 працівника, з яких 594 державні службовці. Штатний розпис Міністерства оборони України затверджується державним секретарем Міністерства оборони України. Перелік структурних підрозділів, які можуть утворюватися у складі апарату міністерства, встановлюється Міністром оборони України з урахуванням граничної чисельності працівників апарату, складності та обсягу покладених на орган завдань. Із чинною на сьогодні структурою апарату міністерства, схемою спрямування та координації його структурних підрозділів можна ознайомитись у наказі Міністерства оборони України від 03 квітня 2020 року № 108[4], який знаходиться у вільному доступі на сайті відомства.

Список літератури:

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19> (дата звернення: 14.05.2020).

2. Про затвердження Положення про Міністерство оборони України : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 № 671. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/671-2014-%D0%BF> (дата звернення: 14.05.2020).

3. Деякі питання затвердження граничної чисельності працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, інших державних органів : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2014 № 85. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/85-2014-%D0%BF> (дата звернення: 15.05.2020).

4. Питання Міністерства оборони України: Наказ Міністерства оборони України від 03.06.2020 року № 108. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/108_mou.pdf (дата звернення: 15.05.2020).

ХАРЧОВІ ВОЛОКНА ЯК ОЗДОРОВЧИЙ КОМПОНЕНТ У СКЛАДІ М'ЯСНИХ ПРОДУКТІВ

Страшинський І. М.,

к.т.н., доцент

Національний університет харчових технологій

Маринін А. І.,

к.т.н., старший науковий співробітник,

завідувач Проблемної науково-дослідної лабораторії НУХТ

Національний університет харчових технологій

Ришканич Р. О.

студент 1 курсу магістратури

Національний університет харчових технологій

Суттєве значення м'ясопродуктів у раціоні харчування населення пов'язане з наявністю у ньому збалансованої кількості незамінних амінокислот, без яких в організмі людини неможливий синтез білків. Окрім амінокислот, м'ясо багате на вітаміни та мінеральні речовини, які впливають на фізіологічні процеси, що відбуваються в організмі людини. М'ясо та м'ясопродукти, виконуючи суттєві функції в організмі, сприяють покращенню здоров'я та самопочуття в цілому. Незважаючи на всі привабливі властивості, у м'ясі, на жаль, відсутні харчові волокна [1].

Харчові волокна (харчова клітковина, дієтичні волокна) – це частина рослин, що споживається людиною, та разом з жирами, білками, вуглеводами і вітамінами складають необхідний поживний баланс. Найбільш розповсюдженим слід вважати визначення сутності харчових волокон як суми полісахаридів і лігнінів, що не перетравлюються ендогенними секретами шлунково-кишкового тракту людини. Основні типи харчових волокон – некрохмальні полісахариди, які можна розділити на целюлозні та нецелюлозні [2,3,4,5]. Найбільшими джерелами харчових волокон є рослинні продукти, такі як зернові, бобові, овочі, фрукти та насіння.

Також м'ясо містить велику кількість насичених жирних кислот і холестерин, які доволі часто призводять до появи різного роду захворювань, що негативно впливає на організм людини. Епідеміологічні дослідження продемонстрували зв'язок між раціоном, що містить багато шкідливих калорій, та хронічними захворюваннями. Це дозволило дійти висновку, що присутність дієтичних волокон у продуктах харчування не тільки робить їх дешевшими, але й збалансованими за кількістю мікро- та макронутрієнтів.

Відомо, що волокна, додані до харчових продуктів у значній кількості, абсорбують холестерин та жовчні кислоти та посилюють їх виведення з калом,

знижують концентрацію холестерину в жовчі та попереджують виникнення холестеринових жовчних каменів, нормалізують ліпідо-вуглеводний обмін, збільшують час евакуації зі шлунку як рідкої, так і твердої їжі, таким чином наповнюючи шлунок та підтримуючи відчуття ситості [6]. У такий спосіб харчові волокна виконують багатофункціональну дію на різноманітні органи та системи людини. Сфера застосування волокон у виробництві м'ясопродуктів досить різноманітна. Клітковину використовують у рецептурах ковбас, паштетів, шинок, м'ясних консервів.

У сучасному світі використовується широкий асортимент клітковини для виробництва м'ясопродуктів із додаванням різноманітної сировини. За видом сировини харчові волокна розділяють на: пшеничні, морквяні, картопляні, вівсяні, апельсинові, яблучні, томатні, пшеничні, соєві [7]. Найчастіше для виробництва м'ясних виробів використовується пшенична клітковина, технологічні властивості якої залежать від довжини волокон. Зазвичай, чим більша довжина волокон, тим вищі показники волого- і жируотримуючої властивостей. Клітковина не має смаку, запаху, утворює прозорі розчини з водою, не змінює натуральні органолептичні показники м'ясної продукції, проте, додавання волокон до м'яса призводить до зміни його складу. Притаманні клітковині функціональні властивості глибоко впливають на фізико-хімічні властивості м'яса [8,9]. Під час термічної обробки волокна зазнають змін у хімічному складі та функціональних властивостях. Використання гідратованої клітковини у складі м'ясопродуктів сприяє кращому зв'язуванню та утриманню вологи, зростанню емульгуючої здатності та зменшенню вмісту жиру [10]. Використання харчових волокон також дозволяє підвищити теплопровідність за рахунок термостабільності продукту, поліпшити структуру виробу, знизити ризик утворення бульйонно-жирових набряків та розшарування фаршу, запобігти кристалоутворенню води та зменшити калорійність продукту. Із поступовим заміщенням клітковини зменшується вміст вологи та жиру, збільшується кількість білку та золи. Внесення волокон у м'ясні системи призводить до зменшення втрат при варінні, відбувається зміна рН та підвищується стабільність емульсії. На стабільність емульсії впливають саме компоненти волокон, які під час гідратації мають здатність утримувати воду і зберігати такий стан під час температурної обробки та під час заморожування [11]. Збільшення стабільності емульсії призводить до зменшення втрат під час приготування та збільшення кінцевого виходу м'ясних продуктів, що є доволі важливим чинником з економічної точки зору [12]. Таким чином, харчові волокна посідають важливе місце у харчуванні в сучасному світі, адже мають можливість забезпечити організм корисними речовинами, тим самим позитивно впливаючи на самопочуття та здоров'я людини в цілому.

Список літератури:

1. Figuerola F, et al. Fibre concentrates from apple pomace and citrus peel as potential fibre sources for food enrichment. *Food Chem.* 2005;91(3):395–401. 10.1016/j.foodchem.2004.04.036.
2. Devatkal SK, et al. *Journal of food science and technology.* 2012;49:781.

3. Кишенько І.І. Вибір та обґрунтування складу багатокомпонентних розсолів для виробництва цільном'язових шинкових виробів / Кишенько І.І., Стращенко С.В., Донець О.П. // Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького. – 2011. – Т.13.№4(50), ч.4. – С. 72.

4. Страшинский И.М. Полуфабрикаты из мяса индейки с использованием текстуроформирующих наполнителей / Иванов. С, Пасичный В.М., Страшинский И.М., Маринин А.И., Фурсик О.П., Крепак В. // *Miasto Chemija ir Technologija* НУХТ. – 2014. – Т. 48, NN№ 2. – С.25.

5. Топчій О.А. Використання рослинних олій у рецептурах м'ясних паштетів / Топчій О.А., Кишенько І.І., Котляр Є.О. // Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького. – 2013. – Т.15.№1(55), ч.3. – С. 169.

6. Saricoban C, Yilmaz MT, Karakaya M./ Responce surface methodology study on the optimization of effects of fat, wheat bran and salt on chemical, textural and sensory properties of patties./ *Meat Sci.* 2009; 83, 610-619.

7. Gupta R, et al.*International Journal of Food and Fermentation Technology* .2017;71:41.

8. Weiss J, et al. Advances in ingredient and processing systems for meat and meat products. *Meat Sci.*2010;86(1):196–213. 10.1016/j.meatsci.2010.05.008.

9. Rodríguez R, et al. Dietary fibre from vegetable products as source of functional ingredients. *Trends Food Sci Technol.*2006;17(1):3–15. 10.1016/j.tifs.2005.10.002.

10. Kumar D, Tanwar VK.*Journal of Stored Products and Postharvest Research.* 2011;2:11.

11. Rosell CM, et al. Фізико-хімічні властивості товарних волокон з різних джерел: порівняльний підхід.*Food Res Int.*2009 р .;42(1): 176–184.doi: 10.1016 / j.foodres.2008.10.003.

12. Arihara K. Strategies for designing novel functional meat products.*Meat Sci.*2006;74(1):219–229. 10.1016/j.meatsci.2006.04.028.

ТРЕНІНГОВА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ЯК РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Терьохіна Г. В.

учитель закладу загальної середньої освіти української мови та літератури
Мелітопольської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 4
Мелітопольської міської ради Запорізької області

Освітня діяльність сьогодні – це навчання та виховання суб'єктів на компетентно – діяльнісній основі; широке впровадження інноваційних технологій; використання інформаційно-комунікаційних засобів навчання; індивідуалізація та особистісна співпраця здобувача освіти з учителем.

«В інформаційному суспільстві вчитель стрімко втрачає монополію на володіння знаннями, та й сама інформація миттєво стає відкритою кожному, хто має доступ до Всесвітньої мережі. Натомість усе більшого значення набувають так звані «м'які навички», які складно розвинути в рамках традиційного уроку, тому останнім часом активні й інтерактивні методи навчання, що їх часто об'єднують спільною назвою «тренінг», набувають усе більшої популярності» [1].

«Тренінгові і традиційні форми навчання мають істотні відмінності. Традиційне навчання здебільшого орієнтоване на правильну відповідь, а тренінг – насамперед, на запитання та пошук. На відміну від традиційних, тренінгові форми навчання повністю охоплюють увесь потенціал людини: рівень та обсяг її компетентності (соціальної, емоційної та інтелектуальної), самостійність, спроможність до ухвалення рішень, взаємодії тощо. Звичайно, традиційна форма передачі знань не є сама собою чимось негативним, проте у світі стрімких змін і безперервного застарівання знань вона має звужені рамки застосування» [1].

Сучасний педагог – це майстер-віртуоз, який уміє «оживлювати» навчальний матеріал, робити його яскравим, надсучасним, актуальним. Загальна життєва компетентність учителя української мови та літератури включає низку компетенцій і якостей, якими має володіти професіонал, виявляючи тим самим рівень літературно-читацької обдарованості. Педагогу треба докласти чимало зусиль, щоб учень насправді зацікавився твором, зрозумів необхідність його прочитання та дослідження, відчув бажання розібратися в його тонкощах.

Як справжній майстер, учитель сам повинен мати здатність до творчої спостережливості за художнім твором, перевтілення у створений образ уявлення та фантазування, володіння словом для творення усних і письмових текстів; уміти використовувати образну та логічну пам'ять, сенсорні відчуття

(зоріві, слухові, кінетичні, тактильні, термічні); застосовувати відтворюючу, творчу уяву.

На уроці-тренінгу розвивається критичне мислення здобувача освіти, «а коли ми говоримо про розвиток критичного мислення, то ми говоримо про розум в цілому, про розвиток розуму людини: і її абстрактного мислення, і її емоційного інтелекту, і її уяви (творчості), і її позитивних цінностей»[2].

Застосування тренінгових технологій на уроках мови та літератури уможливають розвиток емоційного інтелекту учня – уміння визначати емоції інших та розуміти власні емоційні стани. «Емоційний інтелект – це передусім уміння мотивувати себе, уміння здійснювати саморегуляцію своїх емоцій, уміння розуміти емоції інших і вибудовувати взаємодію з людьми»[2].

Таким чином, тренінгове навчання сприяє розвитку природних здібностей і нахилів, а також дає можливість їх істотному корегуванню; воно ґрунтується на основі дії півкуль головного мозку. Залежно від способу обробки інформації розрізняють три основні групи людей: право-, ліво-, рівнопівкульні.

З'ясовано, що ліва півкуля спеціалізується на логічному мисленні. Донедавна її вважали домінантною в інтелектуальній сфері особистості. Але, нині психологи доводять, що дія лівої півкулі переважає лише під час виконання певних функцій. Так, при обробці вербальної інформації виявляються мовленнєві здібності, сприймання прямого лексичного значення слова; розвиваються аналітичне, послідовне мислення; посилюється усвідомлене читання, письмо, запам'ятовування.

Основна сфера спеціалізації правої півкулі – інтуїція. Ця півкуля відповідає за такі функції, як: обробку невербальної інформації; паралельну обробку інформації, просторову орієнтацію, розуміння метафоричності мови й результатів роботи чужої уяви; чуттєве сприймання світу, музичні здібності, художні здібності до образотворчого мистецтва, творчу уяву – здатність мріяти, фантазувати; сприяє творчій діяльності людини в усіх сферах людського буття.

Учителю ще на початковому етапі необхідно провести якісне діагностування учнів, щоб потім коректно слідкувати за змістом і перебігом викладу матеріалу, роботою класу загалом і кожного учня зокрема. Під час уроків-тренінгів необхідно враховувати, що на відміну від лівопівкульних, які аналізують інформацію лише в чіткій послідовності, правопівкульні можуть одночасно обробляти багато різноманітної інформації.

Психологи спостерегли, що лівопівкульні люди – це логіки, реалісти, вони частіше користуються вербальною інформацією, люблять вести розмови, декламувати напам'ять, потребують чітких письмових інструкцій. Вони надають перевагу монотонній роботі, а не розв'язанню творчих завдань.

Правопівкульні – зазвичай творчі, інтуїтивні, не завжди зібрані, емоційні особистості, зорієнтовані на фантазію, абстрактне мислення. Їм притаманна чутливість до зовнішнього світу, артистизм.

Люди з однаково розвиненими півкулями поєднують усі названі здібності.

Акцентуація в традиційній системі освіти на розвиткові лівої півкулі призвела до того, що учень здатний грамотно відтворити вивчений матеріал, але безпорадний у практичній діяльності, яка потребує творчого підходу й

інтуїції. Для всебічного розвитку здобувача освіти, його повної самореалізації зусилля вчителя необхідно спрямовуватися не лише на роботу лівої півкулі, а й на праву півкулю, аби повніше використати її переваги. Уроки-тренінги повноцінно, в системі змушують учнів застосовувати внутрішні ресурси та плідну діяльність обох півкуль головного мозку.

Примітно, що з використанням тренінгової технології в освітньому процесі сучасний педагог поступово набуває освоєння актуальної ролі фасилітатора. Саме фасилітація має на меті забезпечення успішної комунікації в групі людей.

В освітній діяльності, фасилітатором називають викладача, вчителя, тренера, основне завдання якого полягає в стимулюванні та спрямованості процесу самостійного пошуку інформації та спільної діяльності учнів. Фасилітатор – той, хто допомагає групі зрозуміти загальну мету й підтримує позитивну динаміку для досягнення її в процесі дискусії, не захищаючи при цьому одну з позицій або сторін. «У групових тренінгах учителя-тренера, працюючого в стилі фасилітації, нерідко визначають як диригента. Його роль полягає в тому, щоб направити учнів на досягнення очікуваних результатів навчання. Тому педагог-фасилітатор скоріше ставить запитання, сприяє звучанню різних думок, точок зору в групі. Фасилітатор пропонує процес, який допомагає учасникам засвоїти знання» [3, с. 147-158].

Конструюючи урок-тренінг із мови чи літератури, учитель вирішує певну низку завдань: створення пошуково-дослідницької емоційної атмосфери з творчим завданням, питанням чи проблемою; заохочення до нестандартного розв'язання завдання; формування й руйнація стереотипів діяльності; обов'язкове повторення окремих тренінгових вправ; постійне ускладнення творчих завдань та спонукання до змагальності між учасниками.

Метою уроку-тренінгу з української мови та літератури є формування самоконтролю й високої етики кожного з учасників освітнього процесу, що сприяють активізації творчого потенціалу, емоційного інтелекту, самовдосконалення й саморозвитку особистості.

Сьогодні принципово важливими є уроки, на яких під час співпраці педагога та учні почуваються комфортно, розмова відбувається конструктивно, відчувається толерантне ставлення до думки кожного й повага альтернативного бачення проблеми.

Використання тренінгової технології навчання на уроках української мови та літератури сприяє формуванню в здобувача освіти різних креативних якостей, компетентностей, «а саме: мовної, яка передбачає знання учасниками комунікації норм і правил сучасної літературної мови й вміле використання їх у продукуванні висловлювань» [4, с. 13]; «особистої, соціальної, навчальної, що є здатністю усвідомлювати внутрішні стани, ефективно управляти часом та інформацією, конструктивно працювати з іншими людьми, залишатися стійкими й керувати власним навчанням та кар'єрою» [5]; «життєвої компетентності – специфічної здатності, яка дає змогу ефективно розв'язувати проблеми, що виникають у реальних ситуаціях життя» [6, с. 106]; «громадянської, яка базується на повазі до прав людини, здатності ефективно взаємодіяти з іншими людьми в суспільних інтересах, зокрема щодо сталого

розвитку суспільства. Йдеться про навички критичного мислення і конструктивної участі в діяльності громади та в прийнятті рішень на всіх рівнях – від місцевого і національного до європейського та міжнародного» [5].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зміст і структура тренінгу – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lt.multycourse.com.ua/ua/page/19/68>.

2. Лекція 3. Що потрібно для успішної діяльності: IQ, емоційний інтелект, мислення, розум, довіра? – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bitly.su/xYnd>

3. Левченко О. О. Педагогічна фасилітація як феномен формування фасилітативного стилю педагогічної взаємодії майбутніх викладачів /

4. О. О. Левченко // Наукові записки. Психологія і педагогіка. – 2011.– №18.– С. 147 – 158.

5. Мацько Л. І. Культура української фахової мови: навч. посіб./Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 360 с

1. 2 Ключові компетентності для навчання протягом життя – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53>.

6. Життєва компетентність особистості: Науково-методичний посібник / За ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен – К.: Богдана, 2003. – 520 с.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРИВАТИЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ГРОМАДЯНАМИ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ

Тесля Л. В.

канд.юрид.наук.

викладач кафедри економічної теорії і економіки підприємства,
Одеський державний аграрний університет

Україна володіє одним з найпотужніших земельних фондів у Європі. Із загальної площі 60 млн. га, 42,7 млн. га (70,8%) займають сільськогосподарські угіддя з дуже родючими ґрунтами. Ще 17,6% території - ліси, 4,2% - це забудовані території [1]. Потужний земельний фонд країни у змозі задовольняти різноманітні потреби суспільства і є ключовим для удосконалення рівня життя населення при умові його ефективного раціонального використання. Однак, зростання добробуту населення стримується через ряд перешкод щодо передачі державною земельних ділянок у власність громадянам. Для ефективного використання земельних ділянок та захисту прав їх власників і користувачів необхідно сформувати якісний дієвий механізм регулювання земельних відносин. Аналіз досліджень і публікацій науковців, які розглядають проблему безоплатної приватизації землі, дає змогу визначити напрямки удосконалення правового регулювання процедури приватизації в Україні.

Конституція України визнає землю основним національним багатством й гарантує на неї право власності, яке громадяни, юридичні особи й держава набувають і реалізують згідно з законодавством[2]. Для отримання права власності на землю, її необхідно приватизувати, тобто безоплатно отримати у приватну власність із земель комунальної чи державної власності на користь фізичних та юридичних осіб. Це – широкий підхід до розуміння приватизації земельних ділянок. За вузького підходу приватизація розглядається як безоплатне, одноразове, в межах встановлених норм відчуження земельних ділянок державної та комунальної власності виключно громадянами [3, с. 160]. Поняття приватизації земель (ділянок) в Україні пов'язане із земельною реформою і є різновидом земельно-процесуальних правовідносин та гарантією земельної правосуб'єктності громадян стосовно виникнення права приватної власності на земельні ділянки. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування згідно із нормами земельного законодавства розпоряджаються землею та зобов'язані реалізувати право громадян на безоплатну приватизацію.

Земельний кодекс України (ЗКУ) визначає підстави та розміри земельних ділянок, які громадянину дозволяється отримати безоплатно у власність і скористатись таким правом тільки один раз відповідно до цільового призначення. Доволі часто бувають ситуації, коли громадяни отримують земельну ділянку певного цільового призначення менше норми, закріпленою законом. Наприклад, сусідня ділянка, на яку вже оформлене право власності, не

дозволяє перейти межу. А згідно із положеннями ч. 1 ст. 121 ЗКУ розмір земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства має бути не більше 2 гектарів[4]. Проте, стаття 5 Закону України «Про особисте селянське господарство» встановлює норму, згідно з якою вже реалізоване право громадянина на безоплатну приватизацію земельної ділянки для ведення особистого підсобного (селянського) господарства в розмірі менше 2,0 гектарів, не є підставою для відмови у збільшенні земельної ділянки в межах норм, встановлених ЗКУ для ведення особистого селянського господарства [5]. Маємо юридичну колізію. Чинне земельне законодавство України не містить заборони на повторне звернення громадянина України до органів місцевого самоврядування або органів виконавчої влади із заявою про набуття додатково земельної ділянки певного цільового призначення у межах норм, встановлених у ч. 1 ст. 121 ЗКУ. Тому громадяни України мають право на безоплатну передачу їм земельних ділянок із земель державної чи комунальної власності для ведення особистого селянського господарства загальною площею не більше 2,0 гектарів однією, двома чи більше ділянками, а відповідні органи влади мають право надати громадянину України одну, дві чи більше земельних ділянок для ведення особистого селянського господарства, загальна площа яких не перевищуватиме 2 гектари [6]. Згідно із загально-дозвільним принципом права «дозволено все, що не заборонено законом», у випадку приватизації земельної ділянки певного цільового призначення менше законодавчої норми, не буде незаконним звернутися повторно з метою збільшення площі земельної ділянки в межах закону. На практиці ця норма ставиться під сумнів, оскільки право вже один раз було вичерпано, а розмір до уваги не береться.

Наступна проблема в тому, що в процесі приватизації землі на нормативному рівні простежується очевидна соціальна несправедливість норм безоплатної приватизації земельних ділянок для будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будинків і споруд (присадибна). Згідно із ч.1 ст. 121 ЗКУ кожен громадянин безоплатно може отримати присадибну земельну ділянку розміром до 0,1 га у місті, 0,15 га – у селищі або 0,25 – у селі[4]. Найпривабливіші земельні ділянки розташовані як у столиці України, так у прибережних містах і селищах України. Але не всі громадяни зможуть їх отримати. Відтак одному громадянину пощастить отримати земельну ділянку в столиці або прибережному місті чи селищі, другому – у місті обласного значення, селищі, селі, які знаходяться у занепаді. Їх вартість відрізнятиметься у десятки, а можливо й сотні разів. Але при цьому громадяни користуються одним для всіх правом безоплатної приватизації землі.

Також зауваження стосується проблеми відсутності публічності і відкритості при вирішенні питань безоплатної приватизації земельних ділянок громадянами України[7, с.294]. Стаття 5 ЗКУ закріплює принцип забезпечення рівності права власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави[4]. На одну й ту ж земельну ділянку можуть претендувати декілька осіб, що оформили відповідні заяви. Однак, нормами земельного законодавства не передбачено критерії, на підставі яких приймається рішення про безоплатну передачу земельної ділянки у власність саме того чи іншого

громадянина. Звідси - корупційна складова цієї процедури, що породжує високий рівень зловживань уповноважених посадових осіб органів місцевого самоврядування та виконавчих органів. Безоплатну приватизацію земельної ділянки можуть призупинити й заблокувати органи державної влади та місцевого самоврядування на будь-якому етапі. На жаль, громадяни фактично позбавлені дієвих засобів захисту права на приватизацію земельної ділянки, гарантованого їм законодавчо. Оскільки процес приватизації передбачає кілька стадій й тривале узгодження в різних інстанціях, будь-яке оскарження дій чи бездіяльності органів виконавчої влади чи місцевого самоврядування тільки спровокує затягування та ускладнення реалізації цього права для громадян.

Також на сьогодні існує проблема щодо строків оформлення прав власності на земельну ділянку. Практично ця процедура займає від 9 місяців до 2 років. До зайвого адміністративного навантаження на людину, додається послаблення економіки, гальмування залучення інвестицій.

Було б корисним «конвертувати» право громадян на безоплатну приватизацію земельної ділянки у грошову суму. В такому випадку, вона слугувала б українцям характерним правом вимоги до держави, яке можна буде реалізувати при придбанні земельних ділянок на конкурсній основі або під час викупу земельних ділянок, що перебувають у користуванні чи знаходяться під належним їй нерухомим майном (такий досвід дієвий у Західній Європі). Фіксував би це все договір із вказаною сумою, в якому прописувалося грошове вираження права особи на безоплатну приватизацію земель. Звичайно, ситуація, коли земельна ділянка буде передана особі безоплатно, теж не виключена. Це заклало б фундамент унеможливлення корупції при приватизації, а рівність прав громадян задля приватизації земельних ділянок стала б реальною. Ще один позитивний нюанс – надходження до місцевих бюджетів тільки б зростали. Та й сам механізм набуття права власності на земельну ділянку громадянином істотно спростився.

Трапляються випадки, коли місцеві органи самоврядування відмовляють в безкоштовному виділенні землі громадянам, мотивуючись «відсутністю вільних земельних ділянок» або довгою чергою на отримання ділянки. Є заяви громадян, котрі й не розглядають на комісіях і сесіях. Важко оскаржити відмову в наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою для відведення земельної ділянки у власність. Звісно, суд повинен ухвалювати рішення на користь громадян та зобов'язати орган місцевого самоврядування повторно розглянути заяву.

На законодавчому рівні передбачені чіткі обґрунтування відмови в безкоштовному виділенні землі. Найважливіше – невідповідність місця розташування ділянки вимогам нормативно-правових актів, генеральних планів населених пунктів, іншої містобудівної документації, схем землеустрою тощо. Беззаперечним є факт, що в Україні немає резервування земель, тому **відмова громадянам у безоплатній приватизації через «чергу» на землю є безпідставною.**

Яскравим прикладом зловживань місцевою владою є судова справа № 819/570/18. По цій справі Верховний Суд України прийняв остаточне рішення у

вересні 2019 року. Громадянин України відповідно ст. 118 ЗКУ звернувся до місцевого органу самоврядування із заявою з приводу надання йому дозволу на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність площею 0,12 га для будівництва будинку. Розташування ділянки - в межах населеного пункту. Громадянину тричі відмовили, і тричі такі відмови скасовував суд першої інстанції. Після останнього, третього, розгляду справи суд знову скасував відмову, але при цьому зобов'язав орган місцевого самоврядування видати дозвіл громадянину. Це рішення оскаржено в апеляційній та касаційній інстанціях.

Суд відповідно до ст. 118 ЗКУ зобов'язаний встановити з якої причини заявнику відмовили, а у разі відсутності підстав для законної відмови, суд має зобов'язати орган місцевого самоврядування видати дозвіл на розробку проекту землеустрою для відведення земельної ділянки у власність.

Верховний Суд України у справі №819/570/18 констатував, що якщо суд не зобов'язує орган самоврядування видати дозвіл на відведення ділянки на підставі статті 118 Земельного кодексу, а наголошує на повторному розгляді заяви, то відмова у видачі дозволу за наслідками повторного розгляду заяви означає, що судові рішення виконане[8].

Порушення прав власників чи користувачів землі переважно виникають через проблеми з тлумаченням норм права, з недосконалістю чи відсутністю процедурних та процесуальних норм, а також із зловживанням органами державної влади і місцевого самоврядування своїми повноваженнями.

Список літератури

1. Нізалов Д. Стратегія земельної реформи України до 2024 року [Електронний ресурс] / Д. Нізалов. – Режим доступу: <https://voxukraine.org/uk/strategiya-zemelnoyi-reformi-v-ukrayini-do-2024-roku/>
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Мірошниченко А.М. Земельне право України: Підручник. – 2-е видання, допов. і перероб. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 678 с.
4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
5. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 № 742 – IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15>
6. Кулинич П. Право громадянина на безоплатну приватизацію землі: чи можна його реалізувати двома ділянками? [Електронний ресурс] / П. Кулинич. – Режим доступу: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/pravo-gromadyanyna-na-bezoplatnu-privatyzatsiyu-zemli-chy-mozhna-jogo-realizuvaty-dvoma-dilyankamy/> - Назва з екрану.
7. Андрейцев В. І. Земельне право і законодавство суверенної України: актуальні проблеми практичної теорії. / В. І. Андрейцев . – К.: Знання, 2005. - 445 с.

8. Постанова Верховного Суду України від 11.09.2019 № 819/570/18
[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://ips.ligazakon.net/document/C009869>.

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ І ТРАНСФОРМАЦІЙ ЯК ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ ТА УНІВЕРСАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

Туряниця В. В.

кандидатка юридичних наук,
доцентка, доцентка кафедри теорії та історії держави і права,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Глобалізаційні процеси, що відбуваються сьогодні стрімко, а також трансформації, котрі слугують проявом їх наслідків, незавжди можуть бути досягнені в теоретико-практичній площині з точки зору права та їх результатів у системі цивілізаційного розвитку людства. Саме у цьому напрямі стоїть завдання і потребує воно сьогодні уважно прискіпливого, скрупульозного та аналітико-об'єктивного підходу щодо висновків, котрі мають впливати із основних законів діалектики, висунутих філософом Гегелем, а саме: переходу кількісних змін у якісні, взаємопроникнення протилежностей та закону заперечення, що набули універсальності як методу пізнання.

Дана тема не тільки актуальна з погляду теорії права і міжнародних відносин, а й має прикладну спрямованість у світлі нинішніх процесів і змін. Однією з головних характеристик її є те, що вона в той же час є багатоаспектною, дискусійною та в комплексі остаточно не з'ясованою і не вирішеною в плані цивілізаційного розвитку і прав людини, що виникають у процесі глобалізації та радикальних змін.

Методи наукового пізнання стали парадигмою розуміння історичного розвитку цивілізації людства з відповідним розумінням їх філософського смислу – людського й соціального значення причин появи та характеру таких процесів і трансформацій, пошуку відповідей на розв'язання та наслідків даних процесів, притаманних на цьому шляху під впливом досягнень науково-технічного прогресу, зокрема, нанотехнологій та вимог політехнізації. Все це виливається в певні загальні тенденції гуманізації та гуманітаризації з метою досягнення даного процесу та його розкриття і спрямованості в русло соціального і культурного значення. А це вимагає вироблення орієнтирів і критеріїв їх фіксації і затвердження на національному та міжнародному рівнях як стандартів змісту прав людини, так і розв'язання завдань, суперечностей і конфліктів з метою збереження гуманістичних ідей у суспільствах.

Методологічною основою суті теорії пізнання є процес, що включає в себе такі елементи: від живого споглядання до абстрактного мислення і від нього до практики. Саме таким чином виявляються закономірності та зв'язки, що надають цілісності сприйняття відповідного явища, можливість з'ясування першопричин його появи, суті та розвитку як феномену.

Для здобуття істини необхідно дотримуватися основоположних, домінантних принципів дослідження: діалектики, об'єктивності, науковості та конкретного історизму. Дані принципи утворюють відповідну систему, котрій притаманна інтегрована властивість, чим не володіють її елементи одноосібно, відокремлено. Кожен принцип такої системи привносить відповідному вимогу для досягнення загального результату. Тобто, між даними компонентами системи відбувається взаємодія і взаємодоповнення, що обмежує границі свободи та прояви характеру їх функціонування одноосібно. Все це в комплексі дає можливість отримати в підсумку цілісну картину явища, окреслює можливості підходів до даного явища в цілому, його оцінки та виокремлення позитивних і негативних наслідків для цивілізаційного розвитку.

Кінець ХХ - початок ХХІ століть характеризуються бурхливими змінами цивілізаційного розвитку людства. Вони заклали основи нового уявлення про невід'ємні права людини, їх суть, що базуються на розумінні принципових особливостей і нових фундаментальних цінностей. У сучасному світі, зауважує С. Алексєєв, права людини вийшли за межі національних правопорядків, перетворились, по суті, в глобальне (універсальне) джерело права. А це означає, що права людини стають діючим правом в глобальному відношенні, володіють супер потужною юридичною силою, а тому згідно з пріоритетом міжнародного права кожна національна юридична система покликана будуватись відповідно до принципів і критеріїв прав людини [1, с. 121].

Феномен правової глобалізації визначають як «об'єктивну тенденцію інтернаціоналізації різноманітних галузей людського життя, що вчиняє переважний вплив на діяльність суб'єктів міжнародно економічних відносин, що призводить до утворення єдиної міжнародної соціально-економічної, політичної, правової й інформаційної системи, в якій кожен її елемент виступає як частина глобального міжнародного організму. Глобалізацію характеризує зміщення акцентів із державно-правових інститутів на економічні, що призводить до виникнення владних елітарно-економічних структур «тіньової» глобальної влади» [2, с.6-7]. В свою чергу, під правовою глобалізацією розуміється процес формування нової, загальносвітової системи правових норм, які організують і забезпечують глобальну міждержавну взаємодію у різних сферах життя сучасного суспільства, у процесі якого міжнародне право, національне право, а також право міжнародних господарських об'єднань виявляються в тісному взаємозв'язку.

Глобалізація нелінійно та нерівномірно впливає на різні держави світу, з чим пов'язане її неоднозначне сприйняття. У «Декларації тисячоліття Організації Об'єднаних Націй» підкреслюється, що «головним завданням, яке стоїть перед нами сьогодні, є забезпечення того, щоби глобалізація стала позитивним фактором для всіх народів світу. Це пов'язано з тим, що хоча глобалізація відкриває широкі можливості її благами сьогодні користуються доволі нерівномірно і нерівномірно розподіляються її затрати. Ми усвідомлюємо, що країни, що розвиваються і країни з перехідною економікою зустрічаються з особливими труднощами у плані вживання заходів у зв'язку з вирішенням цього головного завдання. Саме тому глобалізація може набути

справді всеохоплюючого і справедливого характеру лише шляхом широкомасштабних і наполегливих зусиль щодо формування спільного майбутнього, заснованого на нашій спільній приналежності до роду людського в усій його різноманітності. Ці зусилля повинні включати політику і заходи на глобальному рівні, які би відповідали потребам країн, що розвиваються і країн з перехідною економікою і які б розроблялися і здійснювалися за їх ефективної участі» [3].

В умовах глобалізації механізм забезпечення прав і свобод людини суттєво коригується в різних напрямках. Посилюється також усвідомлення того, що права людини і правові механізми і їх захисту все більше виводяться за межі національного суверенітету, який сьогодні здебільшого визначається нормами міжнародного права і в першу чергу це стосується прав людини.

Науково-теоретичне обґрунтування наслідків глобалізаційних процесів і трансформацій для подальшого розвитку прав людини, їх універсалізації та практичної реалізації не втраять своєї актуальності допоки існує людство. Разом із суспільно-економічними змінами, розвитком різних галузей науки змінюються, вдосконалюються, набувають нових ознак і характеристик права і свободи людини. Така трансформація призводить також до їх універсалізації - міжнародного визнання, гарантування та вироблення механізму їх захисту і реалізації.

Глобалізаційні процеси в розвитку людської цивілізації взагалі мають свої плюси і мінуси. Такі характерні ознаки притаманні й інституту прав людини. Детермінація впливу глобалізації та її наслідків є закономірною, бо сьогодні тенденція течій лібералізму та космополітизму розширюють міжнародну співпрацю і взаємодію, що розширює не тільки права і свободи індивіда, а й рамки його можливостей до самореалізації на різних щаблях своєї професійної компетентності. Це в свою чергу вимагає розширення і закріплення прав та їх захисту на міжнародному рівні.

Принцип рівноправності набуває у своїй реалізації розширеного змісту й охоплює планетарний простір. Глобалізація стає не тільки лакмусом масштабних змін та сприйняття її індивідом, але й каталізатором суспільно-політичного життя держав, їх взаємовідносин і взаємопорозумінь та усвідомлення незворотності глобалізаційних процесів і трансформацій.

Глобалізаційні процеси та поява нових прав людини діалектично взаємопов'язані, взаємодоповнюючі та взаємозалежні в розвитку людської цивілізації, утворення нових соціально-правових інститутів мирного співжиття і розвитку без будь-яких дискримінацій.

Глобалізація — це рушійний домінуючий фактор еволюції прав людини в напрямі:

1. Трансформації наявних прав.
2. Розробки нових прав із розширеним змістом.
3. Визнання та закріплення нових прав.
4. Універсалізації нових і трансформованих прав на міжнародному рівні.
5. Інноваційних підходів до вдосконалення механізму реалізації прав та їх захисту на міжнародному рівні.

6. Утворення нових правових інститутів на принципі партнерства і паритетності з метою співіснування/співжиття і розвитку людської цивілізації без різних видів дискримінації та вирішення проблем, що мають ознаки загальносвітового рівня і планетарних викликів.

Таким чином, як зазначають дослідники, “теорія глобалізму, глобалізації зайняла суттєве місце у сучасній науці та політиці. Осмислення глобалізації повинно здійснюватися з таким же розумінням його значення для світового розвитку у XXI столітті, як капіталізм для XIX століття, імперіалізму (або індустріального суспільства) для XX століття” [4, с.3], це “глибинні процеси, які перетворюють світ права” [5, с.225].

Прикро констатувати, але це факт. Сьогодні перед людством виникла проблема загрози правам людини. Про основні напрями загрози йшлося 25 лютого 2019 року на черговій сесій Ради ООН із прав людини в доповіді генерального секретаря ООН.

Список літератури

1. Алексеев С.С. Восхождение к праву. Поиски и решения / С.С.Алексеев. М. Изд-во «Норма», 2001. – 751 с.

2. Щетинин С. А. Правовая глобализация: Понятие и основные формы: Теоретико-методологические аспекты : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / С. А. Щетинин. – Ростов-на-Дону, 2009. – 27 с..

3. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций Утверждена резолюцией 55/2 Генеральной Ассамблеи от 8 сентября 2000 года. [Режим доступа]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_621

4. Макуев Р.Х. Современная глобализация: вызовы и трансформации: монография. Орел: Изд. -во ОРАГС, 2006.

5. Право на пороге нового тысячелетия. Некоторые тенденции мирового правового развития - надежда и драма современной эпохи / Алексеев С.С. - М.: Статут, 2000. - 256 с.

СИСТЕМА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Тюленєв В. В.

студент юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Наливайко Л. Р.

д.ю.н., професор, професор кафедри загальноправових дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Одним з актуальних наукових та практичних завдань було і залишається формування в сучасній Україні ефективної правоохоронної системи. У теоретичному плані його рішення передбачає, перш за все, розробку й уточнення відповідного категоріального апарату, аналіз структурних і функціональних особливостей правоохоронної системи, виявлення її закономірних зв'язків з іншими елементами політико-правової системи сучасного суспільства і держави.

Варто зазначити, що система правоохоронних органів України чітко не закріплена в жодному законодавчому акті, що вказує на її не стабільність та можливість зміни чи доповнення в залежності від ситуації в державі.

Більшість наукових підходів щодо визначення поняття правоохоронної системи можна умовно поділити на дві групи: до першої необхідно віднести погляди дослідників, які розглядають правоохоронну систему як сукупність органів, які здійснюють правоохоронну діяльність, до другої – дослідників, котрі розглядають правоохоронну систему як складне явище, що структурно включає поряд із правоохоронними органами й інші елементи.

Представник першого підходу С. Терешко, у своїй роботі «Актуальні проблеми та напрями реформування правоохоронних органів України» неодноразово застосовує поняття «правоохоронна система», однак його визначення не надає, водночас вчений акцентує увагу на необхідності удосконалення саме системи правоохоронних органів України [1].

Співзвучною вищезазначеній є позиція В. Півненко, який у своїй роботі до державних правоохоронних органів відносить суд, а також інші державні органи, створені спеціально для підтримки режиму законності в Україні.

Дослідник не надає авторського визначення правоохоронної системи, втім характеризує її як систему правоохоронних органів, що розосереджені по всіх гілках державної влади, та акцентує увагу на тому, що не слід її ототожнювати з кримінальною юстицією [2, с. 39-42]. Схожої позиції щодо розуміння

правоохоронної системи у своїх дослідженнях дотримуються О. Їжак, О. Котелянець, О. Маркєєва, О. Міхеєва, М. Сатуріна та інші вчені.

Отже, можна констатувати, що за першого підходу йдеться про повне ототожнення понять «система правоохоронних органів» та «правоохоронна система», з чим погодитись повною мірою не можна, оскільки вживати ці поняття як однакові не зовсім правильно з методологічної позиції. Підтвердженням цього є розробки вчених, які дотримуються другого підходу.

У деяких випадках робляться спроби визначити правоохоронну систему в широкому і вузькому сенсі та таким чином розмежувати поняття «правоохоронна система» і «система захисту прав людини». Так, А. Мовчан вважає, що зміст категорії «правоохоронна система» може аналізуватися як у широкому, так і у вузькому сенсі. У першому випадку, як об'єкт захисту слід розглядати не тільки права людини, а й саме право, а також інші складники правової системи. Однак завжди одним з основних об'єктів захисту залишаються права людини. У такому ракурсі поняття «система захисту прав людини» є найважливішим компонентом поняття «правоохоронна система» [3, с. 160].

О. Братко розкриває поняття правоохоронної системи як більш об'ємне, ніж система правоохоронних органів. Вчений зазначає, що до правоохоронної системи належать не тільки спеціальні правоохоронні органи, а й інші органи держави правоохоронного призначення, а також юридичні засоби та методи правової охорони і правові норми [4, с. 48].

Погляд на правоохоронну систему як на складно організоване явище поділяє В. Карташов, який підкреслює, що під правоохоронною системою слід розуміти єдиний комплекс взаємопов'язаних державних і недержавних організацій та окремих осіб (правозахисників) і юридичних явищ (права, правосвідомості, правової культури, різноманітних видів юридичної практики тощо), за допомогою якого ефективно і якісно здійснюється охорона (захист) прав і законних інтересів громадян та їх об'єднань [5, с. 12].

Т. Плугатар об'єднує запропоновані елементи правоохоронної системи та зазначає, що правоохоронна система становить цілісний комплекс відмежованих, взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів, які утворюють певну єдність, що базується на відповідних принципах та нормах.

А. Білас звертає увагу, що невідкладним завданням, що потребує своєчасного вирішення Українською державою в сучасних умовах, залишається успішне завершення реформи правоохоронної системи та низки інших. Це неможливо здійснити без належного теоретичного осмислення природи і сутнісних характеристик правоохоронної діяльності, механізму її забезпечення і реалізації, врахування закономірностей реформування цього напряму державної діяльності в зарубіжних країнах, вітчизняного історичного досвіду і потреб населення [6, с. 3].

Таким чином, правоохоронна система є сукупністю тісно пов'язаних між собою елементів, які взаємодіють та утворюють певну цілісність, вона базується на відповідних принципах, засадах. Її головними складовими елементами необхідно вважати інституціональну та нормативну підсистеми.

Отже, правоохоронна система – це багаторівнева соціальна система, що існує в державі та об'єднує органи й інститути, які на підставі та в межах правових норм здійснюють правоохоронну й правозахисну діяльність із метою забезпечення законності в державі.

Список літератури

1. Терешко С. Актуальні проблеми та напрями реформування правоохоронних органів України. URL: www.niisp.org/vydanna/panorama/go/2/2014.
2. Півненко В. Правоохоронна система України: визначення і функціонування. *Вісник прокуратури*. 2010. № 2. С. 39-45.
3. Основные принципы международного права : курс лекций международного права / гл. ред. В. Н. Кудрявцев. Москва : Наука, 2015. 240 с.
4. Братко А. Правоохранительная система (вопросы теории) : монография. Юридическая литература, 2016. 208 с.
5. Карташов В. Правозащитные системы: понятия, основные типы и принципы. *Российская и европейская правозащитные системы: соотношение и проблемы гармонизации*. 2014. 12 с.
6. Білас А. І. Правоохоронна діяльність країн ЄС: порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2016. 23 с.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Устюжанінова О. Т.

викладач

Херсонський факультет Одеського державного
університету внутрішніх справ

Євроінтеграційні процеси в Україні передбачають перетворення в демократичну, правову, соціальну державу з високим рівнем розвитку громадянського суспільства. Одним із головних завдань на цьому шляху – є реформування Державної кримінально-виконавчої системи України в аспекті створення ефективної реалізації виконання покарань шляхом приведення умов відбування відповідно до міжнародних нормативно-правових актів ратифікованих державою.

Питання проблем відбування покарання у виді довічного позбавлення волі та смертної кари досліджувалось у працях багатьох науковців, таких як: Г.З. Анашкін, О. О. Антонов, В. І. Баранов, І. Г. Богатирьов, О. В. Беца, Ю.В. Голік, Е.А. Гришко, С.І. Дементьєв, О. П. Детков, Т. В. Дуюнова, І. І. Карпец, С.Г. Келіна, Н.Ф. Кузнецова, С.І. Кузмін, Г. Л. Мінаков, В. І. Селіверстов, А. Х. Степанюк, Ю. М. Ткачевський, В. М. Трубников, В. О. Уткін, О. І. Фролов, О.Ф. Шишов, І.В. Шмаров та ін. [1]

Необхідно відмітити, що одним із завдань покарання у виді довічного позбавлення волі є ізоляція особи від соціального середовища. Воно зводиться до позбавлення волі особи, обмеження спілкування засуджених з рідними та з іншими засудженими. Проте зазначимо, що основною метою покарання, в тому числі і у вигляді довічного позбавлення волі є не лише ізоляція засудженого, але і його виправлення.

Варто зауважити, що засуджені до довічного позбавлення волі є досить складним об'єктом виконання покарання, оскільки мають власний погляд та ставлення на вчинений ними злочин.

Умови утримання засуджених до довічного позбавлення волі у більшості випадків призводить до деградації особи, оскільки за час відбування покарання, засуджений втрачає родинні зв'язки, дружні та інші соціальні контакти у зовнішньому середовищі. Доцільно було би застосовувати програми з духовного виховання таких осіб, що призвело би до переосмислення свого вчинку, до сприймання покарання по-іншому, до переоцінки цінностей та гуманного ставлення до навколишнього середовища [2, с. 122].

Соціально-психологічна робота із засудженими спрямована на збереження соціально-корисних навичок, на превенцію їх агресивної поведінки щодо персоналу, інших засуджених та усвідомлення провини за вчинений злочин, спонукання до каяття.

Не менш важливим є створення умов для освіти, самоосвіти засуджених даної категорії. Необхідно застосовувати новітні інтерактивні технології, програми, що сприяють формуванню позитивного мислення та виправлення засудженого. Залучення засуджених до творчої роботи, психологічних сеансів та до акторських розважальних вистав, що допоможе засудженим направляти свої емоції на «нову роль», а не на негативні діяння.

Також можна погодитися з позицією Л. О. Мостепанюк щодо запровадження прогресивної системи відбування покарання. Сутність якої полягає у розробленні індивідуального плану відбування покарання та поступового покращення умов відбування покарання. У разі його успішного виконання, у засудженого з'являється перспектива подальшого звільнення [2, с. 122].

Висновки. Інститут довічного позбавлення волі потребує більш глибокого та постійного вивчення для усунення прогалин, котрі присутні у кримінально-виконавчому законодавстві. Безліч наукових доробок спонукають на подальшу розробку прогресивних норм стосовно виконання даного виду покарання.

Список літератури:

1. Зяєць М.В., Матвеева Ю.О. Зарубіжний досвід виконання покарання у вигляді довічного позбавлення волі Електронний ресурс http://www.pap.in.ua/5_2016/78.pdf

2. Мостепанюк Л. О. Відбування довічного позбавлення волі в Україні та за кордоном: проблеми і перспективи / Л. О. Мостепанюк // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 5. – С. 121-125.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ АПЕЛЯЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Чиж Д. С.,

студентка III курсу факультету
Права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка

Хатнюк Н. С.

професор кафедри публічного та приватного права
Київського університету імені Бориса Грінченка

Значення апеляції в цивільному процесі України полягає в перегляді законності й обґрунтованості судового рішення, яке не набрало законної сили. Право на оскарження судового рішення є однією з конституційних засад судочинства, що зазначено у ст. 129 Конституції України. [1]

Зазначений конституційний принцип знайшов відображення в главі 1 «Апеляційне провадження» розділу V ЦПК, у якій урегульовані питання апеляційного оскарження судових рішень і ухвал. [2]

Як зазначає І. Н. Іліопол у своєму авторефераті «Апеляційне провадження у цивільному процесі України»: «апеляційне провадження є додатковою гарантією захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави, завданням якого є перевірка законності та обґрунтованості судових рішень, ухвалених судом першої інстанції, дотримання норм матеріального та процесуального права. [3]

Інститут апеляції в цивільному процесуальному праві досліджували такі вчені, як Є.А.Чернушенко, О.В. Дем'янової, О.М. Трач, С.В. К.В. Гусарова, В.М. Коваль, І.І. Ємельянова, О.В. Батрин, О.Ф. Клейнман, В.В. Комаров, О.В. Фролова, С.Я. Фурса та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, у зв'язку з прийняттям Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ» від 15 січня 2020 р. № 460-IX, відбулися суттєві зміни в інституті апеляційного провадження. [4]

Зокрема, було вдосконалено:

1. положення ЦПК України щодо визнання вичерпним переліку ухвал суду першої інстанції, на які може бути подана апеляційна скарга окремо від рішення суду;

2. положення щодо строків подачі апеляційної скарги та запропоновано уточнити порядок обчислення строків подачі апеляційної скарги на судові

рішення в тому випадку, якщо учаснику справи повне рішення або ухвала суду не були вручені у день його (її) проголошення;

3. положення щодо змісту апеляційної скарги;

Розглянемо основні зміни та їх вплив на здійснення правосуддя. До переліку додалися такі види ухвал, що підлягають апеляційному оскарженню окремо від рішення, зокрема:

- забезпечення доказів, відмови в забезпеченні доказів чи скасування ухвали про забезпечення доказів (п. 2 ч. 1 ст. 353 ЦПК);

- забезпечення позову, заміни заходу забезпечення позову (п. 3 ч. 1 ст. 353 ЦПК);

- скасування забезпечення позову, відмови в скасуванні чи заміні заходів забезпечення позову або відмови у забезпеченні позову (п. 4 ч. 1 ст. 353 ЦПК);

- заміни сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження (п. 28 ч. 1 ст. 353 ЦПК);

- повороту виконання рішення суду чи відмови у повороті виконання рішення (п. 28 ч. 1 ст. 353 ЦПК);

Розглянемо основні зміни, які стосуються строків подання апеляційної скарги. Раніше апеляційна скарга на рішення суду подавалася 10 днів з дня проголошення або з дня отримання копії рішення для осіб, що не були присутні при проголошенні. За оновленим ЦПК цей строк збільшився до 30 днів з дня проголошення або з дати складення повного судового рішення (якщо було оголошено лише вступну та резолютивну частину рішення або прийнято рішення без повідомлення (виклику) учасників справи (ч. 1 ст. 354 ЦПК)

Апеляційна скарга на ухвалу суду раніше видавалася через 5 днів з дня проголошення, а зараз – через 15 днів. Апеляційна скарга на рішення суду за оновленим кодексом подається протягом тридцяти днів, за старим – з дня отримання копії рішення для осіб, що не були присутні при проголошенні. (ч. 2 ст. 354 ЦПК).

Порядок подання апеляційної скарги також змінився: раніше вона подавалася до апеляційного суду через суд першої інстанції, що ухвали оскаржуване рішення. Зараз подається безпосередньо до апеляційного суду (ст. 355 ЦПК).

Що стосується строків розгляду, то апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції має бути розглянута протягом шістдесяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження, а апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції - протягом тридцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження (ч. 1 ст. 371 ЦПК).

У виняткових випадках апеляційний суд за клопотанням сторони та з урахуванням особливостей розгляду справи може продовжити строк розгляду справи, але не більш як на п'ятнадцять днів, про що постановляє ухвалу. Основні зміни можна знайти в таблиці «Перегляд судових рішень: головні зміни ЦПК, ГПК і КАСУ» [5]

Законодавець має враховувати той факт, що прийняті зміни не повинні сприяти зловживанню процесуальними правами в цивільному процесі. Голубева Н. Ю. у своїй роботі «Новели Цивільного процесуального кодексу України зазначає такі можливі види зловживань:

- зловживання правом на пред'явлення позову (подача завідомо безпідставного позову, зустрічного позову, за змовою сторін, до неналежного відповідача або неналежним позивачем та інших так званих «технічних» позовів);

- зловживання правами, спрямовані на затягування строків розгляду справ (подача клопотання про зупинення провадження, безпідставне або повторне заявлення клопотань, залучення до участі у справі як можна більшої кількості учасників (співвідповідачів, третіх осіб));

- умисні дії учасників фактичного характеру, спрямовані на затягування строків розгляду справи, ухилення учасника процесу від участі в судових засіданнях, наприклад, ухилення від отримання повідомлення про час судового засідання, імітація «хвороби» та інших «поважних причин» з метою відкладення судового засідання;

- зловживання правами, які пов'язані з оплатою судових витрат;

- зловживання правом на відвід судді;

- неподання або несвоєчасне подання доказів тощо. [6]

Отже, на основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки: апеляційне провадження є однією з форм, що забезпечує однакове застосування судами законів при вирішенні цивільних справ, що забезпечує правильний і однаковий підхід до застосування норм матеріального і процесуального права: дотримання строків на подання апеляційної скарги має важливе значення для реалізації права на апеляційне оскарження;

Порівнюючи стару та нову редакції ЦПК України, можна зробити наступні висновки, що в умовах оновленого цивільного процесуального законодавства України з'ясування сутності права апеляційного оскарження судових рішень є недостатньо дослідженими, що свідчить про необхідність ґрунтовного наукового аналізу такого права. Тим не менш, оскільки були прийняті зміни стосовно строків і порядку подання апеляційної скарги важливо, щоб вони не сприяли зловживанню процесуальними правами.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр>

2. Цивільний процесуальний кодекс України від 02.04.2020 № 1618-IV// Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n7112>

3. Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України» від 15.01.2020 № 460-IX// Верховна Рада України. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/460-20#n125>

4. Іліопол І.М. Апеляційне провадження у цивільному процесі України Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса, 2018. – 5 с

5. Перегляд судових рішень: головні зміни ЦПК, ГПК і КАСУ. – Режим доступу:<http://letrado.ua/uk/specials/sudova-reforma/perehlyad-sudovykh-rishen/>

6. Новели цивільного процесуального кодексу України : [Електронне видання] матер. кругл. столу (Одеса, 26 березня 2018 р.) / за заг. редакцією д.ю.н., проф. Н.Ю. Голубевої; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса : Фенікс, 2018. – 3 с.

ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР НАДАННЯ ПОСЛУГ ДІТЯМ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ

Шагай Н. І.

директорка,
Комунальна установа
«Клеванський інклюзивно-ресурсний центр»
Клеванської селищної ради Рівненського району
Рівненської області, Україна

В сучасних умовах суспільного розвитку, реформування змісту освіти, переходу на нові європейські стандарти надання освітніх послуг, надзвичайної ваги набуває створення умов для здобуття освіти дітям з особливими освітніми потребами, забезпечення їх оптимальними умовами для розкриття власного потенціалу та адаптацію до соціального середовища. Актуальність окресленої проблеми зумовлена також, на превеликий жаль, невпинною тенденцією зростання кількості дітей, які потребують спеціальної освіти, підтримки та допомоги.

Вирішити визначені вище проблеми покликані інклюзивно-ресурсні центри, які надають послуги дітям з особливими освітніми потребами, що проживають у відповідній об'єднаній територіальній громаді (районі), місті (районі міста), за умови подання відповідних документів і дотримання усіх необхідних умов та процедур.

Основні положення, які стали підґрунтям для створення інклюзивного освітнього простору, задекларовані у таких нормативно-правових документах: Законах України «Про освіту» (статті 19: «Освіта осіб з особливими потребами»), та 20 («Інклюзивне навчання») [1], «Про доступ дітей з особливими потребами до освіти» [2], «Про позашкільну освіту» [3], «Про реабілітацію інвалідів» [4]; Конституції України [5]; Концепції «Нова українська школа» [6]; Положенні про інклюзивно-ресурсний центр [7] та інших.

Проведений аналіз наукових джерел та публікацій засвідчив наявність значної кількості досліджень теоретичного та прикладного характеру. Так, А. Колупаєва, О. Таранченко, З. Шевців представили педагогічні технології інклюзивного навчання.

Своєю чергою, засадничі положення організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами розкрито у працях А. Ангелової, Н. Івашури, Н. Примака, Л. Прохоренко. Підготовка фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі охарактеризована О. Мартинчук, Л. Швайкою. Натомість О. Боровська,

Л. Вікарій розкрили зміст та технологію уведення інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти.

Таким чином, окремі положення інклюзивної освіти висвітлені у наукових працях, однак, характеристика практичних засад діяльності інклюзивно-ресурсного центру є важливою у контексті сучасних реформацій.

Комунальна установа «Клеванський інклюзивно-ресурсний центр» (далі ІРЦ) Клеванської селищної ради Рівненського району Рівненської області офіційно відкрито у 2019 році. Він вже встиг себе зарекомендувати як заклад, де працюють висококваліфіковані професіонали, котрі у повному обсязі надають корекційно-розвиткові послуги дітям з особливими освітніми потребами, у тому числі в обмежених умовах карантину із використанням усіх доступних сучасних онлайн технологій.

Команда спеціалістів ефективно створює всі необхідні умови для налагодження оптимального інклюзивного освітнього середовища. Так, з метою надання психолого-педагогічної допомоги в Центрі працюють такі спеціалісти: практичний психолог з інтелектуального розвитку, практичний психолог з девіантної поведінки, вчитель-логопед, вчителі-дефектологи (тифлопедагог, олігофренопедагог, сурдопедагог) та реабілітолог. Усі педагоги Центру не лише проводять діагностику та корекційно-розвиткові заняття з дітьми, а й надають необхідну допомогу та консультації батьками своїх вихованців, комунікують з колегами, постійно підвищують рівень своєї професійної компетентності. Головна мета роботи ІРЦ полягає у забезпеченні реалізації прав дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та повної загальної середньої освіти шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки їх розвитку, здійснення психолого-педагогічної допомоги та забезпечення систематичного кваліфікованого супроводження.

Необхідно зазначити, що ефективність роботи з дітьми з особливими освітніми потребами забезпечується також завдяки вдало підбраному сучасному обладнанню, що допомагає їм розвиватися і навчатися. Так, всі кабінети ІРЦ укомплектовані спеціальними меблями, інтерактивним обладнанням (інтерактивна підлога, інтерактивна дошка), логопедичними дзеркалами. Зазначимо, що сенсорне обладнання не лише зацікавлює діток, а й створює особливі умови для розвитку сенсорики, формуванню мотивації до навчання, формування та задоволення пізнавального інтересу.

На особливу увагу заслуговує ресурсна кімната – спеціально облаштований кабінет для дітей, що уможливорює проведення індивідуальних корекційно-розвиткових занять у супроводі корекційного педагога. Для цього із врахуванням рекомендацій різних спеціалістів та вимог створено різні осередки: соціально-побутовий, ігровий та освітній з використанням відповідних якісних меблів та обладнання (дитяча кухонна стінка, прасувальна установка, інтерктивна пральна машинка, візочок лікаря тощо). Все це ефективно сприяє формуванню у дітей соціально-побутових навичок та вмінь, а також сприяє соціальній адаптації та активній життєдіяльності.

Важливо роль у корекційно-розвитковій роботі відіграє реабілітаційна кімната, в якій встановлено є унікальну систему «Паук», метою якої є зниження м'язового тону, збільшення обсягів рухів в суглобах, покращенню кровообігу, відновленню координаційних рухів, збільшення м'язової сили. Також тут вмонтовано шведську стінку, реабілітаційні бруси, тренажер для ходьби степпер. Таким чином, в Центрі застосовуються різні види стимуляторів для ефективного впливу на органи зору, слуху, нюху, тактильні та вестибулярні рецептори, а також на психічний та емоційний стан дитини, вони також мають релаксаційну, тонізуючу та відновлюючу дію.

Вважаємо за необхідне стисло висвітлити сучасні методики корекційно-розвиваючої роботи, які ефективно використовуються фахівцями ІРЦ. Зокрема, до них належать наступні.

Арт терапія. Вона проводиться як в індивідуальній формі так і у вигляді групових занять. Її цінність полягає в отриманні можливості нормалізувати свій психоемоційний стан, а також навчитися самовиражатися, пізнавати себе та гармонізувати свої відносини з навколишнім середовищем.

Проективні методики. До них належать наступні: малюнкові проективні тести «Малюнок сім'ї», «Дім. Дерево. Людина», «Будинок. Дерево. Людина», «Кінетичний малюнок людини». Вони застосовуються у роботі з дітьми, які в силу індивідуальних та вікових особливостей не завжди можуть охарактеризувати власні почуття, бажання, ставлення та емоції. Такі методики мають високий рівень інформативності, зручні у використанні. Методика потребує проведення спеціального аналізу дитячого малюнка, співвіднесення з виявленими індивідуально-типологічними особливостями його автора.

Пісочна терапія – це одна із форм психотерапії, яка застосовується з діагностичною та психотерапевтичною дією, оскільки уможливає формування адекватного ставлення до людей та подій. В умовах Клеванського ІРЦ використовують юнґіанську та світлодіодну пісочницю. У свою чергу юнґіанську пісочницю застосовують з метою лікування і корекції психосоматичних розладів у дошкільнят і учнів молодшого шкільного віку. Досвід засвідчує, що вже через декілька днів систематичного застосування означених методик спостерігаються значні покращення показників психосоматичного розвитку.

Отже, інклюзивно-ресурсний центр – це особлива установа, яка створює оптимальні умови для стимулювання розвитку, соціальної адаптації, розкриття власного потенціалу кожної дитини з особливими освітніми потребами, що є надзвичайно важливим та необхідним у сучасному суспільстві. Вимагає вдосконалення та упровадження інших новітніх розробок та залучення відповідних ресурсів з метою створення сприятливих умов та освітнього середовища для дітей з різними соматичними та психічними порушеннями. Оскільки ІРЦ має великий потенціал, відтак перед ним відкриті широкі перспективи щодо удосконалення та пошуку нових форм, методів та технологій надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами.

Список літератури

1. Про освіту: Закон України від 05.10.2017 №2145-VIII. URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>
2. Про доступ дітей з особливими потребами до освіти»: Закон України від 06.09.2018 №2541-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-19>
3. Про позашкільну освіту: Закон України від 18.03.2020 №1841-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>
4. Про реабілітацію інвалідів: Закон України від 01.01.2020 №2961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>
5. Конституція України: Верховна рада України від 01.01.2020 №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
6. Концепція «Нова українська школа»: затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
7. Положення про інклюзивно-ресурсний центр: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.08.2018 №545-2017-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF>

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АПЕЛЯЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Шамара Р. П.

студент

Маріупольський державний університет

Актуальність вибраної теми полягає в тому, що при порушенні цивільних прав як фізичні так і юридичні особи, органи державної влади звертаються до суду для їх захисту, але при розгляді справи судом першої інстанції існують випадки, коли суд приймає рішення з порушенням діючого законодавства, наприклад неповністю досліджено докази чи застосовано зовсім іншу норму закону суддею, яка не регулює спірні правовідносини.

Тому законодавець передбачив спеціальну процедуру – апеляційний перегляд рішень та ухвал місцевих суддів на предмет належного з'ясування судом обставин, що мають значення для справи, доведеності обставин, що мають значення, які суд першої інстанції визнав встановленими, відповідності висновків, викладених у рішенні суду першої інстанції, обставинам справи, відповідності норм процесуального права та застосування норм матеріального права. В цьому випадку апеляційне провадження виступає гарантією захисту від необґрунтованого або несправедливого судового рішення місцевого суду та є єдиним законним шляхом його оскарження. Так відповідно до аналітичних даних щодо стану здійснення правосуддя за 2019 рік, кількість цивільних справ і матеріалів, що знаходились на розгляді в апеляційних судах становить 104 960 [1].

Теоретичні та практичні основи апеляційного провадження в цивільному судочинстві досліджувало багато вчених-правників, а саме: І. С. Апалькова, К. В. Гусаров, І. М. Ілюпол, А. О. Кубишкіна, В. О. Кучер, Т. В. Курило, Є. А. Чернушенко, М. Й. Штефан, І. А. Яніцька та інші.

Метою дослідження є визначення основоположних понять та особливостей апеляційного оскарження рішень та ухвал суду місцевих суддів, які не набули чинності, а також оскарження тих рішень та ухвал суду, які набрали законної сили, у випадках поновлення строку на апеляційне оскарження.

Для повного розкриття теми тез, на нашу думку, доцільно розкрити поняття апеляційного провадження.

Якщо проаналізувати діючий цивільно-процесуальний кодекс України, то варто звернути увагу, що законодавець не розкриває поняття апеляційного провадження.

В правовій науці також немає єдиного твердження, щодо розкриття змісту апеляційного провадження. Так наприклад, А. Г. Коваленко вказує, що під апеляційним провадженням слід розуміти самостійну стадію цивільного

процесу, щодо перегляду судових рішень, які не набрали законної сили [2, с. 60].

В. О. Кучер зазначає, що під апеляційним провадженням розуміють певний вид діяльності суду апеляційної інстанції, щодо перевірки законності й обґрунтованості рішень та ухвал суду першої інстанції, що не набрали законної сили [2, с. 551].

М. Й. Штефан під апеляційним провадженням розуміє процесуальну гарантію захисту прав і інтересів сторін, інших осіб, які брали участь у розгляді справ щодо оскарження та перевірки рішень і ухвал суду першої інстанції, що не набрали чинності [3, с. 310].

Як бачимо думки юристів-науковців дуже схожі та у зв'язку з чим варто вказати, що під поняттям апеляційного провадження слід розуміти самостійну стадію цивільного процесу, яка полягає в перегляді справи, а саме в перевірці щодо правильності та законності винесення рішень суду першої інстанції, котрі не набрали законної сили, а також оскарження тих рішень та ухвал суду, які набрали законної сили, у випадках поновлення строку на апеляційне оскарження.

На підставі поняття апеляційного провадження слід вказати і значення апеляційного провадження. Насамперед воно полягає саме у перегляді судового рішення, що ставить на меті однакове вирішення цивільних справ, правильного застосувань норм законів, при цьому дозволяє виправляти помилки судів першої інстанції та правильно вирішити спір, що дозволить не порушити права та інтереси осіб.

Головною передумовою права на пред'явлення апеляційної скарги є проголошення рішення або ухвали судом першої інстанції, у зв'язку з чим учасник справи, якщо він вбачає, що суд в неповній мірі дослідив докази чи порушив норми матеріального чи процесуального права тощо, то учасник справи, відповідно до статті 354 ЦПК України, вправі подати апеляційну скаргу на рішення суду протягом 30 днів з дня проголошення та на ухвалу суду протягом 15 днів з дня проголошення [4].

Після того як апеляційна скарга надійшла до апеляційного суду вона, відповідно до частини першої статті 357 ЦПК України, реєструється в системі документообігу суду та в день реєстрації, але не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу. Він перевіряє відповідність апеляційної скарги вимогам ст. 356 ЦПК України протягом 5 днів при відсутності недоліків вирішує питання про відкриття апеляційного провадження, а потім вже, у порядку підготовчих дій, доповідає сформованій колегії суддів. Саме колегія суддів вирішує питання призначення справи до розгляду, але при встановленні суддею-доповідачем, що скарга є неналежно оформлена до вимог цивільно-процесуального законодавства – постановляє ухвалу про залишення скарги без руху та повертає її апелянту для виправлення помилок [4].

Розглядаючи апеляційну скаргу апеляційний суд повинен дотримуватися повноважень, що передбачені цивільно-процесуальним законом, а також повинен діяти в межах, що зазначенні у статті 367 ЦПК України. Перейдемо до характеристики меж розгляду справи.

Щодо повноважень апеляційного суду, то варто зазначити, що під ними розуміють сукупність прав та обов'язків суду, що передбачені ЦПК України, відповідно до яких суд переглядає судові рішення та ухвали, які не набули чинності, та вирішує чи підлягає апеляційна скарга задоволенню [3, с. 317].

Так цивільно-процесуальне законодавство передбачає наступні права апеляційного суду, при перегляді судового рішення або ухвали місцевого суду: 1) якщо апеляційний суд прийде до висновку, що місцевим судом не було порушено норми матеріального чи процесуального права, то суд залишає рішення місцевого суду без зміг, а апеляційну скаргу визнає такою, яка не підлягає задоволенню. 2) Якщо апеляційний суд прийде до висновку, що місцевим судом було порушено норми матеріального чи процесуального права, наприклад місцевий суд в неповній мірі дослідив докази чи застосував закон, який не регулював спірні правовідносини у справі, чи взагалі справу розглядав не той склад суду, який був вибраний автоматизованою системою, то апеляційний суд має право скасувати рішення повністю або частко відповідно до вимог статті 376 ЦПК України. 3) При розгляді справи місцевим судом було порушено правила територіальної підсудності, то апеляційний суд скасовує рішення суду та своїм рішенням відправляє справу на новий розгляд до належного суду. 4) Якщо відсутній предмет спору або справа підлягає розгляду за правилами іншого судочинства чи сторони уклали мирову угоду або позивач відмовився від позовних вимог, то апеляційний суд закриває провадження у справі та відмовляє у задоволенні апеляційної скарги [4].

Згідно статті 367 ЦПК України апеляційний суд розглядає скаргу виключно до обставин та фактів, що вказані в апеляційній скарзі, а також наданих доказів сторонами для розгляду суду, на підставі цього суд переглядає рішення або ухвалу місцевого суду на законність та обґрунтованість.

Щодо дослідження нових доказів, то варто звернути увагу на висновок Пленуму Верховного Суду України № 12 від 24 жовтня 2008 року «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку». Він передбачає випадки, коли можуть досліджуватися нові докази, які не були представлені в суді першої інстанції. Це наступні випадки: 1) якщо докази, які витребовувалися у суді першої інстанції, з'явилися вже після складання та проголошення рішення; 2) учасник процесу знав, що є інші докази по справі, але не міг їх подати на розгляд суду з незалежних від учасника причин; 3) учасник процесу взагалі не знав про існування доказів, а під час розгляду справи місцевим судом вони існували; 4) при дослідженні поданих доказів учасниками процесу, суд першої інстанції неправомірно виключив такі докази, а вони мали значення для вирішення справи; 5) через необґрунтовану позицію суду було відмовлено у дослідженні таких доказів [6].

У день слухання справи суддя-доповідач відповідно до вимог частини четвертої статті 368 ЦПК України відкриває судові засідання і оголошує, яка справа, за чією скаргою та на рішення (ухвалу) якого суду розглядатиметься та оголошує склад суду.

Після цього секретар судового засідання інформує колегію суддів про явку учасників справи та зазначає причини неявки, якщо вони відомі. Після доповіді

секретаря судового засідання, колегія суддів установлює особи тих, хто з'явився, а також перевіряє повноваження представників.

Далі доповідає суддя-доповідач, цим самим розпочинає розгляд справи. Його доповідь відповідно до частини четвертої статті 368 ЦПК України містить: зміст рішення (ухвали), яке оскаржується; доводи апеляційної скарги; межі, в яких повинні здійснюватися перевірка рішення (ухвали), а також встановлюється обставини і досліджуються докази.

Далі надається можливість для виступу сторін та учасників справи, після цього, колегія суддів досліджує докази, які вже були досліджені судом першої інстанції, а також нові докази, неподання яких до суду першої інстанції було зумовлено поважними причинами.

Після того як колегія суддів вислухає пояснення сторін та дослідить докази, які сторони надали на розгляд суду, судових дебатів, вона виходить до нарадчої кімнати для складання рішення, воно приймається більшістю голосів, відповідно до статті 35 ЦПК України. Обов'язок щодо складання постанови цивільно-процесуальний закон покладає на суддю-доповідача [4].

При прийнятті рішення суд апеляційної інстанції оцінює факти та обставини, що зазначені у апеляційній скарзі, позицію сторін по справі, докази, що надані суду та на підставі цього вирішує, які правові норми слід застосувати для вирішення спору між сторонами. При аналізі правових норм суд вирішує питання щодо задоволення апеляційної скарги чи в її відмові. Потім суд вирішує питання щодо розподілу судових витрат. Після виконання всіх зазначених дій постанова суду підписується колегією суддів та оголошується у залі суду [4].

На підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що під поняттям апеляційного провадження слід розуміти самостійну стадію цивільного процесу, яка полягає в перегляді справи, а саме в перевірці щодо правильності та законності винесення рішень суду першої інстанції, котрі не набрали законної сили. Значення апеляційного провадження полягає у перегляді судового рішення, що ставить на меті однакове вирішення цивільних справ, правильного застосувань норм законів, при цьому дозволяє виправляти помилки судів першої інстанції та правильно вирішити спір, що дозволить не порушити права та інтереси осіб.

Список використаної літератури:

1. Аналітичні таблиці щодо стану здійснення правосуддя за 2019 рік. Судова влада України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/analit_tabl_19
2. Коваленко А. Г., Мохова А. А., Филиппова П. М. Гражданский процесс: Учебник. Юридическая фирма «КОНТРАКТ»; «ИНФРА-М», Москва, 2008. 448 с.
3. Кучера В. О та інші. Цивільний процес України: підручник, ЛьвДУВС, Львів, 2016. 768 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/453>
4. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс. Вид-во: «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. С. 624 URL: <http://lib.gp.gov.ua/uploads/content/2013/07/09/570777cb95f86bd664bd9cfc33d03002.pdf>

5. Цивільний процесуальний кодекс України. Закон від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

6. Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку. Постанова Верховного суду України від 24.10.2008 № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-08>

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

Швардак М. В.,

к.пед.н., доцент
Мукачівський державний університет

Засанська А. В.

студентка спеціальності
«Початкова освіта», ОС «Магістр»
Мукачівський державний університет

Головна мета сучасної освіти – формування основи для самореалізації особистості, яка стає можливою за умови створення умов для самопізнання, самовдосконалення та розвитку творчого потенціалу учня. Багаторічний досвід роботи вчених у галузі початкової освіти дає підстави стверджувати, що розв’язання проблеми особистісно орієнтованої освіти і її продуктивності пов’язане з інтеграцією змісту освіти.

Пошук шляхів удосконалення системи шкільної освіти сприяє відродженню та широкому впровадженню інтегральної освітньої технології. На важливості інтеграції навчального змісту неодноразово наголошували прогресивні педагоги всіх часів. Спроби здійснити інтеграцію ми знаходимо ще у Аристотеля, Демокрита, Піфагора. Концепція інтеграції освіти була запропонована Я. А. Коменським, який вважав, що для формування цілісної системи знань важливо послідовно встановлювати зв’язки між навчальними предметами. «Усе, що перебуває у взаємозв’язку, має вивчатися в такому ж зв’язку» [2].

Теоретико-методологічні засади інтегральної технології ґрунтуються на основних положеннях системно-синергетичного (В. Андрущенко, В. Лутай, О. Остапчук, І. Пригожин, Г. Нестеренко та ін.), інтегративного (С. Гончаренко, К. Гуз, В. Ільченко, Ю. Мальований та ін.), особистісно-діяльнісного (О. Киричук, В. Кремень, С. Подмазін, О. Савченко, А. Хуторський, І. Якиманська та ін.) підходів. Найбільш повно інтегральну технологію навчання розкрила професор О. Мариновська. Наукові дослідження показують, що інтеграція змісту освіти багато в чому вирішує проблему зміцнення та збереження психічного і фізичного здоров’я школярів, сприяє підвищенню мотивації навчальної діяльності [3].

Сьогодні інтеграція перебуває в актуалітеті відповідно до основних положень Державного стандарту початкової освіти, який спрямовує освітній процес на впровадження у школах інтегрованих курсів, блочного навчання тощо [1].

В Україні принцип інтеграції визначається пріоритетним у реформуванні освіти поряд із принципами гуманізації та диференціації. Інтеграція навчального матеріалу сприяє реалізації особистісно орієнтованого підходу до навчання: школяр сам може обирати «ключові» знання з різних предметів, спираючись на власний досвід, набутий в процесі навчання та спілкування.

По суті, інтеграція має на меті закласти основи цілісного уявлення про природу і суспільство, сформувати власне ставлення до законів їх розвитку. Ось чому молодшому школяреві важливо подивитись на предмет або явище дійсності з різних сторін: розділити логічне та емоційне сприйняття художнього твору і науково-пізнавальної статті.

О. Мариновська визначає інтегральну технологію як побудову освітнього процесу на основі виявлення в різних навчальних предметах однотипних елементів (проблем, сюжетів, подій, закономірностей тощо) і поєднання їх у якісно нову цілісність з метою створення життєствердного образу світу дитини [3].

Технологічний концепт розкриває сутність та особливості інтегральної технології навчання, механізм її впровадження у практику роботи вчителів початкових класів.

Мета технології – створити оптимальні умови для розвитку та самореалізації особистості школяра шляхом формування цілісних знань про об'єкт пізнання.

Методичною основою інтегрованого підходу є встановлення внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків у засвоєнні основ наук і розумінні закономірностей навколишнього світу. А це можливо за умови багаторазового повернення до одного й того самого поняття на різних уроках, його поглиблення та збагачення, виокремлення доступних даному віку суттєвих ознак цього поняття. Отже, за основу інтеграції може бути взятий будь-який урок з його усталеною структурою та логікою проведення, у зміст якого буде включена та група понять, яка належить до даного навчального предмету. До інтеграції уроку залучаються знання, результати аналізу поняття з точки зору інших наук, навчальних предметів. Наприклад, група понять «зима», «мороз», «холоднеча», «хуртовина» розглядається на уроках української мови, літературного читання, «Я досліджую світ», мистецтва [2].

Які професійно-педагогічні проблеми може вирішити інтегральна технологія? Якщо в процесі навчання учні слабо сприймають предметний матеріал чи не розуміють його, бо у них ще недостатньо розвинене системне мислення, якщо процес формування цілісних знань є утрудненим, що пов'язано з неналежним рівнем усвідомлення суттєвих та несуттєвих ознак об'єкта вивчення, то запропонована інтегральна технологія навчання сприятиме їх вирішенню, але... за умови: якщо вчитель готовий до її застосування.

Практична реалізація ідеї інтегрованого навчання матиме і додатковий ефект – сприятиме розвитку образного, емоційно ціннісне ставлення дітей до навчання, бо діти краще розумітимуть навчальний матеріал на міжпредметній основі, що є запорукою успішного формування не тільки предметних компетентностей учнів, але й ключових, зокрема, вміння вчитися [3].

Таким чином, інтеграція навчальних предметів не заперечує предметної системи. Вона є можливим шляхом її вдосконалення, подолання недоліків, спрямована на поглиблення взаємозв'язків і взаємозалежностей між предметами. Прикладом внутрішньопредметної інтеграції є систематизація знань усередині певного предмету – перехід від розрізнених фактів до їх системи в процесі відкриття нового закону, уточнення картин світу. Інтеграція цього рівня спрямована на поєднання матеріалу у великі блоки, що веде до зміни структури змісту предмету. Особливість цієї форми полягає в тому, що учні, тримаючи в полі зору вихідну проблему, розширюють і поглиблюють коло пов'язаних з нею питань.

Міжпредметні зв'язки передбачають включення в урок запитань і завдань з матеріалу інших навчальних предметів, що мають допоміжне значення для вивчення його теми. Це окремі короточасні моменти уроків, які сприяють глибшому сприйманню та осмисленню якогось конкретного поняття.

Плануючи проведення інтегрованих уроків, доцільно завчасно проаналізувати навчальні програми, зіставити матеріал різних навчальних предметів, визначити близькі за змістом теми, вибрати принципово важливу тему.

Учителю слід завчасно передбачити місце інтегрованого уроку в системі уроків за календарно-тематичним плануванням, узгодивши з іншими формами організації освітнього процесу, зокрема, технологічними уроками (інтерактивний, особистісно орієнтований тощо).

Особливістю інтегрованого уроку є те, що на ньому поєднуються блоки знань з різних предметів, підпорядковані одній темі. Тому дуже важливо чітко визначити головну мету даного інтегрованого уроку, те, як він сприяє цілісності навчання, формуванню знань на якісно новому рівні.

Урок повинен підпорядковуватись головній меті, а не бути безладною мозаїкою окремих картин. Тому планувати інтегровані уроки слід заздалегідь, зіставляючи матеріал різних предметів, визначаючи теми, близькі за змістом або метою використання. Адже до проведення інтегрованих уроків готуватись треба не лише вчителю, а й учням.

Мета інтегрованих уроків:

- формування в учнів цілісного світогляду про навколишній світ, активізація їхньої пізнавальної діяльності;
- формування навичок самостійної роботи школярів з додатковою довідковою літературою, таблицями міжпредметних зв'язків, опорними схемами;
- підвищення якості засвоєння сприйнятого матеріалу;
- виявлення здібностей учнів та їхніх особливостей;
- створення творчої атмосфери в колективі учнів;
- підвищення інтересу учнів до матеріалу, що вивчається;
- ефективна реалізація розвивальної функції навчання [2].

Найдоцільніше проводити інтегровані уроки з метою узагальнення і систематизації знань учнів у рамках вивчення важливої програмової теми. Однак, як показує практика, їх вибір обумовлений метою та завданнями

вчителя, тому інтеграція змісту можлива і на комбінованих, засвоєння нових знань, засвоєння вмінь і навичок, застосування знань, умінь і навичок.

Вимоги при підготовці до інтегрованого уроку:

- психологічно підготуватися до проведення уроку на інтегрованій основі;
- з'ясувати чи готові діти дидактично і психологічно до проведення таких уроків;
- визначити мотивацію інтегрованого уроку;
- уточнити, чи доцільно з даними предметами чи темами інтегрувати даний урок;
- продумати, як активізувати опорні зв'язки, що будуть синтезувати знання про явище в нових умовах;
- урок повинен бути практично спрямований, сприяти розширенню ерудиції і світогляду учнів.

Інтегровані уроки за формою організації та проведення можуть бути не тільки традиційними, а й нетрадиційними (уроки-подорожі, уроки-казки, уроки-проекти, урок-гра, урок-конкурс, урок-інтерв'ю, уроки-фантазії і мислення та інші).

Нестандартні або нетрадиційні уроки справді відрізняються від звичних комбінованих уроків і метою, в якій переважає орієнтація на розвиток творчих здібностей, інтересів, нахилів учнів, їхніх специфічних умінь, на отримання певних знань чи вироблення окремих загальнонавчальних умінь, відсутністю послідовності елементів уроку, наявністю в структурі уроку ознак інших форм навчання.

Для нестандартних уроків характерні: колективні види роботи, активізація пізнавальної діяльності, партнерський стиль взаємовідносин, цікавість до навчального матеріалу, творчість, зміна ролі вчителя, нестандартні підходи до оцінювання.

Різновидом інтегрованих уроків є бінарні уроки. Їх відмінність полягає у тому, що інформація з різних навчальних предметів подається окремими блоками. Як правило, їх об'єднує навчальна тема. Такі уроки часто проводяться із залученням асистента. Його роль можуть виконувати батьки учнів, учителі музичного чи образотворчого мистецтва, медсестра тощо.

Широко популярна тематична інтеграція. Уроки проводяться за розкладом, наприклад: українська мова, літературне читання, математика, мистецтво, але весь матеріал занять, усі завдання підбираються відповідно до однієї загальної теми.

Перевагами тематичної інтеграції є:

- краще засвоєння учнями матеріалу;
- розуміння ними зв'язків між навчальними дисциплінами;
- посилена позитивна мотивація школярів до навчання;
- можливість вільного спілкування;
- відповідальність за свою роботу;
- оцінювання роботи кожного учня [2].

Дуже важливо, щоб учитель не керував дітьми і не робив усе за них, а лише допомагав їм, забезпечував необхідними матеріалами, джерелами інформації.

Діти повинні відчувати, що вони працюють разом з учителем, а не роблять щось для нього.

Комплексне застосування знань з різних предметів – це закономірність сучасного життя, яке вирішує складні суспільні, технічні та технологічні завдання. Уміння комплексного застосування знань, їх синтезу, перенесення ідей та методів з однієї науки в іншу лежить в основі творчого підходу до наукової, навчальної, художньої діяльності людини в сучасних умовах науково-технічного прогресу. Озброєння учнів такими вміннями – актуальне завдання початкової школи, яке диктується тенденціями інтеграції в науці та практиці і розв'язується за допомогою інтеграції знань.

Отже, реформування сучасної освіти лежить на шляху подолання ізольованого викладання навчальних предметів, навчальних тем і проблем, створення принципово нових навчальних програм, де освітній процес доцільно орієнтувати на розвивально-продуктивний підхід в напрямку розробки інтегрованих підручників, впровадження інтегрованих курсів, проведення інтегрованих уроків та використання системи інтегрованих навчальних завдань.

Список літератури:

1. Державний стандарт початкової освіти / Постанова Кабінету Міністрів України № 87 від 21 лютого 2018 р. [Електронний ресурс]: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>

2. Інтеграція навчальних предметів в початковій школі як ефективна форма навчання молодших школярів: Матеріали інтернет-семінару / уклад. Л.Н.Добровольська, В.О.Чорновіл. – Черкаси: Видавництво КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2017. – 183 с.

3. Мариновська О. Інтегральна технологія навчання: від теорії до практики / Оксана Мариновська // Початкова освіта. – 2011. – № 32 (608). – С. 3-5.

УСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Швачій С. І.

студентка III курсу,
Коледж Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Сімейні відносини в Україні регулюються з метою забезпечення кожної дитини, у тому числі й дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, сімейного виховання, можливості духовного та фізичного розвитку в умовах сім'ї (ст. 1 Сімейного кодексу (СК) України) [1]. Основним напрямом державної сімейної політики є усебічний захист інтересів дитини, у зв'язку з чим, охорону дитинства в Україні визнано стратегічним загальнонаціональним пріоритетом (Закон України «Про охорону дитинства») [2].

Аналіз сімейного законодавства та інших нормативно-правових документів, що регулюють відносини щодо усиновлення, дозволяє виділити декілька умов, обов'язкових для здійснення усиновлення, а саме: вимоги, що пред'являються до осіб, які бажають усиновити дитину; отримання згоди на усиновлення від осіб, визначених законом; отримання висновку про доцільність усиновлення; судовий порядок розгляду справ про усиновлення. Оскільки основне призначення усиновлення – забезпечити дитині нормальні умови для розвитку шляхом сімейного виховання, законодавець ретельно відбирає кандидатів в усиновлювачі. Враховується вік усиновлювача, стан його здоров'я, матеріальний стан, забезпеченість окремим житлом та ін.

Умови усиновлення можна поділити на такі групи:

1. Умови, що ставляться до особи, яка усиновлюється:

а) вік особи, що усиновлюється. (Максимальний вік особи, що усиновляється, — дитина до 18 років. Виняток з цього правила становить усиновлення повнолітньої особи. Мінімальний вік особи, що усиновлюється, за загальним правилом не встановлений. Виняток з цього правила — усиновлення дитини, яку не забрали з пологового будинку або яка була знайдена (не молодше двомісячного віку); б) поінформованість усиновлювача про стан здоров'я дитини; в) неможливість роз'єднання братів та сестер при їх усиновленні. (Виняток можливий, коли на це є об'єктивна необхідність та згода органів опіки та піклування).

2. Умови, що ставляться до особи усиновлювача. Такі умови доцільно розділити на позитивні, тобто ті, що повинні існувати при усиновленні, та негативні, які повинні бути відсутніми на момент усиновлення. Позитивні: а) дієздатність особи б) дотримання вікової різниці між усиновлювачем та особою, яка усиновлюється. Мінімальна різниця — не менш ніж п'ятнадцять років. У разі усиновлення повнолітньої особи — не менш ніж вісімнадцять років. Максимальна — не більше ніж сорок п'ять років; в) наявність подружніх відносин. Виняток становлять особи, які не перебувають у шлюбі між собою,

але проживають однією сім'єю і можуть, за рішенням суду, бути визнані усиновлювачами. Ці питання та правову природу усиновлення розглянуто у науковому дослідженні Т. А. Стоянової [3].

Національним законодавством не встановлено граничної межі віку, після досягнення якого особа не мала би права на усиновлення. Однак, такі обмеження, все ж існують, оскільки ч. 2 ст. 211 СК України передбачено, що різниця у віці між усиновлювачем та дитиною не може бути більшою ніж 45 років. Н. М. Єршова зауважила з цього приводу, що питання щодо віку усиновлювача, а також про різницю у віці між усиновлювачем та усиновленим, має велике значення, бо життя доводить, що усиновлення дітей особами похилого віку не приносить гарних результатів [4].

Сімейним законодавством також передбачено, що для усиновлення дитини необхідна і її згода, якщо дитина досягла віку та рівня розвитку, за яких може надати таку згоду. Згода на усиновлення дається у формі, що відповідає не тільки віку дитини, але і стану її здоров'я. Однак законом установлено деякі винятки. Так, усиновлення може бути здійснено і без згоди дитини, у випадках, коли вона, у зв'язку з віком чи станом здоров'я, не усвідомлює факту усиновлення. Згода дитини також не вимагається, якщо дитина проживає в сім'ї усиновлювачів і вважає їх своїми батьками. Служби у справах дітей за місцем перебування (проживання) дитини на підставі заяви кандидата в усиновлювачі та відповідних документів, протягом 10-ти робочих днів повинні підготувати громадянам України висновок про доцільність усиновлення та його відповідність інтересам дитини для подання до суду, а іноземцям – для подання до Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини для отримання згоди на усиновлення. Державний департамент з усиновлення та захисту прав дитини на підставі цих документів протягом п'яти робочих днів повинен розглянути питання про надання згоди на усиновлення дитини, підготувати висновок і видати його кандидатові в усиновлювачі для подання до суду. У разі відмови в наданні згоди на усиновлення дитини Державний департамент з усиновлення та захисту прав дитини повинен надати заявнику обґрунтовану відповідь у письмовій формі. Ці умови проаналізувала Н. П. Косенко у науковій статті «Умови здійснення усиновлення в Україні» [5].

Однією з найгостріших проблема є проблема міждержавного усиновлення. Дитяча проблематика одержує увагу і прихильність з боку суспільства всюди в світі. Українським законодавством дозволено усиновлення українських дітей іноземними громадянами. Важка соціально-економічна ситуація, яка, на жаль, склалася у нашій державі, негативно впливає на одну із найважливіших складових – українські сім'ї. Вона відбивається на усьому соціумі, часто нівелюючи традиційні сімейні цінності. Сім'я і шлюб дедалі більше втрачають свої соціальні функції. Згідно зі ст. 24 Закону України «Про охорону дитинства», лише за умови неможливості влаштувати дитину в рідному середовищі, приймається рішення про міждержавне усиновлення [2]. Таким чином, законодавством України встановлені обов'язкові вимоги, які необхідно враховувати при здійсненні усиновлення з іноземним елементом, а саме: 1) іноземці можуть усиновити українську дитину лише після вичерпання

національних можливостей її влаштування в сім'ю; 2) переважне право на усиновлення дитини-громадянина України мають іноземці, які є родичами дитини, громадянами держав, з якими Україна уклала договір про надання правової допомоги, подружжя; 3) для здійснення усиновлення іноземцями дитина має пробути не менше одного року на обліку в урядовому органі державного управління з усиновлення та захисту прав дитини; 4) іноземні громадяни не можуть всиновлювати українських дітей віком до одного року [6].

Особливістю даної категорії справ є також дотримання заявниками обов'язкової досудової процедури, яка складається із звернення до Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини, органу опіки і піклування, дитячого будинку, в якому утримується дитина, та отримання від цих установ відповідних документів, які є передумовою для звернення до суду та доказами. Однак, слід зазначити, що тривала процедура міжнародного усиновлення на практиці найчастіше призводить до того, що кандидати в батьки звертаються за допомогою до випадкових посередників, що заборонено статтею 216 Сімейного кодексу України. При цьому порушуються строки перебування дітей на обліку, не враховується вік усиновлюваних дітей, прискорюється процес оформлення документів [1].

Отже, інститут усиновлення в Україні розвивається та потребує певних уточнень, змін. Пріоритет сімейних форм устрою передбачає розвиток і вдосконалення усиновлення. Актуальною залишається проблема усиновлення іноземцями. Діти, які залишились без батьків – це загальнонаціональна проблема, що потребує консолідації всіх суспільних сил.

Список літератури

1. Сімейний кодекс України. К. Велес, 2012. 64 с.
2. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квіт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 30. Ст. 142.
3. Стоянова Т. А. Процесуально-правова природа справ про усиновлення // Актуальні проблеми держави і права. 2010. С.133 – 138.
4. Ершова Н. Опіка, попечительство, усыновление. М., Московский рабочий. 1984. С. 92.
5. Косенко Н. П. Умови здійснення усиновлення в Україні // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 3. С. 67-74.
6. Моренець І. А. Проблеми усиновлення дітей іноземцями. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9767/1/Morenec.pdf>.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МАНІПУЛЯЦІЙ ІНФОРМАЦІЄЮ В УМОВАХ КАРАНТИНУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я СУСПІЛЬСТВА

Шевченко В. Є.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології

Київський Національний торговельно-економічний університет

Сьогодні в усьому світі спостерігається психічне напруження в суспільстві, пов'язане з пандемією коронавірусу. Щоб відповідати вимогам сьогодення і бути спроможним до конструктивної самореалізації, людина повинна бути тілесно і психічно здоровою, мати психологічну стійкість для протистояння руйнівним зовнішнім інформаційним факторам.

У зв'язку з цим, останнім часом відбулися помітні зміни у соціокультурній ситуації, в екологічному, економічному житті, що безумовно впливає на психологічний клімат і здоров'я громадян. Психіка сучасної людини відчуває потужні негативні впливи інформаційного та соціально-психологічного характеру, що вимагає спеціальних заходів для охорони і зміцнення психічного здоров'я [1,2].

Психологічна неготовність громадян до сприйняття такої інтенсивності та загрозовості інформаційного потоку в умовах швидкої перебудови звичного способу й ритму життя, соціально-економічних змін і зростання тотальної нестабільності підтвердила необхідність проведення ґрунтовної психологічної роботи серед населення України. Провідну роль у цих процесах має відігравати Держава.

У зв'язку з пандемією коронавірусу значна кількість людей відчувають незрозумілу тривогу, а деякі з них піддаються паніці. Тому, виникає потреба у попередженні та подоланні панічних станів, що призводять до розвитку або загострення психіатричних захворювань. Як виявилось, коронавірус – це не тільки медична, але і психологічна проблема, яка потребує свого вивчення і формування на цій основі адекватної поведінки щодо себе і оточуючих людей, які заслуговують на підтримку і співчуття в умовах карантину.

На сьогоднішній день, у зв'язку з пандемією та маніпулятивним висвітленням подій щодо неї, фахівці спостерігають зростання негативних наслідків, зокрема появу панічних настроїв серед населення. Наслідки панічних настроїв і панічної поведінки у суспільстві виражаються у масовій депресії, підвищенні рівня смертності та зниженні народжуваності. Звідси виникає потреба в адекватному інформаційному висвітленні подій з метою запобігання та припинення панічної поведінки у людей [2, С.50-54].

Важливість та актуальність цього питання зумовлена незнанням людей шляхів подолання паніки та невмінням контролювати себе. Адже, як свідчить

практика, лише 12-15 % осіб знають, що робити, а решта зазвичай виявляють розгубленість, панікують, плачуть або впадають у ступор [3].

Так, згідно даних особистої психотерапевтичної практики за період карантину в м. Києві значно виріс відсоток звернень громадян з ознаками панічних атак і тривожно-фобічних розладів.

За даними НМЦ практичної психології та соціальної роботи за час карантину у м. Києві на 23% виріс рівень суїциду серед населення [4].

З кінця квітня та на поточний період у майже 80% хворих, які звертаються до лікарів з підозрою на коронавірусну інфекцію, відмічаються «нові» симптоми, що раніше не описані у відповідних методичних рекомендаціях та протоколах. Зокрема, це розлади смаку та нюху на фоні підвищеної слабкості. На думку фахівців з психотерапії, це класичний прояв індукованих настанов, що нав'язані внаслідок «викиду» відповідної інформації деякими електронними ЗМІ наприкінці квітня 2020 року [5,6].

І це лише дані попередніх досліджень, оскільки, карантинні заходи та обмеження в Україні ще не знято.

Однією з основних причин відчутного зросту рівнів психолого-психіатричних проблем в населення України є, м'яко кажучи, недолугий інформаційний супровід подій, пов'язаних з карантинном.

Так, головний санітарний лікар міністерства охорони здоров'я України Віктор Ляшко відверто заявляє, що ряд карантинних заходів, з його подачі, мали відкрито маніпулятивний характер з метою формування відчуття тривоги в населення. Він зазначав: «Парки и скверы на период карантина в Украине закривали не стільки для впливання на епідеміологічний процес, як для психологічного ефекта на людей. Благодаря этому психологічному ефекту у людей появилось ощущение опасности и необходимости соблюдения карантинных мероприятий, которые внедряло правительство» [7].

Стає зрозумілим, чому в Україні серед населення відмічено стрімкий підйом панічних настроїв. Адже, під поняттям паніки розуміють один з видів колективної поведінки людей, які знаходяться в умовах підвищеної тривожності і поведінкової невизначеності, в підвищеному емоційному збудженні від безконтрольного почуття страху. Згідно до позиції В.М. Бехтерева [8, с.121], паніка нерозривно пов'язана з інстинктом самозбереження, який проявляється у особистості незалежно від її інтелектуального рівня та є сигналом тривоги в небезпечній ситуації.

В основі паніки знаходяться страх і тривога, що виникають як результат переживання безпорадності перед реальною чи уявною небезпекою, породження некерованої, нерегульованої поведінки людей, іноді з повною втратою самоконтролю, нездатністю реагувати на заклики, з втратою почуття обов'язку і честі. Варто відзначити, що страх, який охоплює людей в період дійсної або уявної небезпеки, має заразливий характер.

Серед передумов виникнення паніки визначають такі, як: фізіологічні причини (депресія, втома, голод, безсоння, стрес, наркотичне сп'яніння, які роблять людей слабкими фізично і психічно, знижують їх здатність швидко і правильно оцінити ситуацію), психологічні передумови (відчуття болю,

здивування, невпевненість, страх, жах, почуття ізольованості, безсилля), соціально-психологічні передумови (загальна напруженість в суспільстві, відсутність групової солідарності, цілісності, єдності групи, втрата довіри до керівництва, дефіцит інформації, панічні чутки).

У стані паніки відбувається гальмування великих ділянок кори головного мозку, що зумовлює зниження свідомої активності. Внаслідок цього спостерігається неадекватність мислення, викривлена емоційність сприйняття, гіперболізація небезпеки. На виникнення та перебіг панічного стану в людини впливають такі чинники, як: інтенсивність і особливості дії подразника; психологічна надійність (стійкість до перенапруження, небезпеки, оптимальний рівень тривожності, стриманість в емоціях, врівноваженість, розвиненість певних психофізіологічних якостей та особливостей психічних пізнавальних процесів; психологічна підготовленість (тренуваність); функціонально-психологічний стан організму (соматичних захворювань та психічні травми) [2, 3, 8].

Тому, за порадами спеціалістів, для уникнення панічних настроїв не варто зациклюватися на ситуації карантину, необхідно звести до мінімуму споживання інформаційних потоків, зокрема новин, які викликають в людини почуття тривоги. Рекомендується підключатися до надійного джерела новин не більше ніж два рази на день у встановлений час, щоб перебувати в курсі подій, але не піддавати себе спонтанним інформаційним атакам. Слід намагатися триматися подалі від чуток і приймати до відома лише факти – це допоможе подолати почуття страху, тривоги та не панікувати. Особливо необхідним є піклування один про одного [1, 2].

Висновок.

Отже, з метою збереження психічного здоров'я та запобігання негативних наслідків впливу інформаційних стрес-факторів у карантинних умовах, доречним є навчання людей прийомам психічної саморегуляції, психологічної самопомоги та роботи з джерелами інформації. Це дозволить уникнути чи зменшити прояв негативних психічних станів, панічних настроїв, а також допоможе зробити більш контрольованими поведінкові реакції серед різних верств населення.

Окрім цього, слід звернути увагу представників органів виконавчої влади та Уряду України на необхідність виваженої та коректної подачі інформації стосовно життя і проведення карантинних заходів в країні.

Список літератури

1. Павлик Н. В. Гармонізація психологічного здоров'я особистості в умовах психічного напруження та епідемічної загрози в суспільстві Психологія і педагогіка у протидії пандемії COVID-19: Інтернет-посібник / за наук. ред. В.Г. Кременя ; [координатор інтернет-посібника В.В. Рибалка ; колектив авторів]. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2020. – С. 54-61.

2. Ігнатович О. М. Психологічна профілактика паніки та засоби її подолання//Психологія і педагогіка у протидії пандемії COVID-19: Інтернет-посібник / за наук. ред. В.Г. Кременя ; [координатор інтернет-посібника В.В. Рибалка ; колектив авторів]. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2020. – С. 50-54

3. Слюсар А. В. Соціально-психологічні дослідження панічних станів: [Електроний ресурс]. – режим доступу: <http://www.tpal.com.ua/spase/psyhsl/doc/info/4.pdf>.

4. Сокол О. Онлайн – форум для працівників психологічної служби у системі освіти «Методи творчого самовираження особистості як засіб психологічної допомоги»: [Електроний ресурс]. – режим доступу: <http://pp.ipro.kubg.edu.ua>

5. Диагностика, лечение и профилактика новой коронавирусной инфекции (COVID-19): Методические рекомендации, 2020. – Москва. – 44с.

6. Hypnosis and COVID-19: [Електроний ресурс]. – режим доступу: <https://www.asch.net/Professionals/COVID.aspx>.

7. Ляшко: парки и скверы в Украине закрывали ради психологического эффекта: [Електроний ресурс]. – режим доступу: https://lb.ua/society/2020/05/10/457188_lyashko_parki_skveri_ukraine.html.

8. Бехтерев В.М. Избранные работы по социальной психологии. Москва: Наука, 1994. – 400с.

РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ – УСПІШНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Шпак Л. Ф.

методист

відділ освіти, молоді і спорту виконавчого комітету
Карпівської сільської ради Широківського району
Дніпропетровської області

Особливе місце серед реалій сьогодення посідає проблема освіти, яка привертає увагу державних діячів, науковців, практиків, зокрема, її сектор управління. Актуальність цієї проблеми зумовлена, насамперед, необхідністю реформування освіти, модернізації галузі управління.

Мотивація професійної діяльності вчителів, створення умов для формування їх творчої особистості є одним із завдань, що ставиться перед адміністрацією закладу освіти.

Перші спроби аналізу діяльності керівників шкіл з проблем стимулювання професійного зростання вчителів були зроблені в 70- 80-х роках ХХ ст. В дослідженні Н. Кузьміної було з'ясовано, що зміна мотивів до педагогічної діяльності залежить від стажу роботи. Також дослідниця звернула увагу на значення в учительській праці матеріального стимулу діяльності.

Мотивацією професійної діяльності вчителів виступають всі актуальні, наявні в системі управління ЗЗСО матеріальні та морально – психологічні цінності (заробітна плата, премії, участь в управлінні, планування кар'єри, подяки, нагороди, привілеї, пільги, статус тощо), які є актуальними для працівників.

Процес стимулювання педагогічного персоналу є важливим компонентом управлінської культури керівника школи, оскільки від правильності добору стимулів залежить досягнення мети школи.

Отже, стимулювання пов'язано з діями адміністрації школи, а мотивація – з діями педагогічних працівників, тобто їх реакцією на дії адміністрації освітньої установи.

Процес педагогічного стимулювання професійного зростання вчителів вимагає з'ясування його особливостей та окреслення психологічних основ його здійснення. Цей процес, що характеризується такими специфічними ознаками:

1. Педагогічне стимулювання має викликати зміни в мотиваційній сфері вчителя для підвищення результативності досягнення педагогічної мети.

2. Процес педагогічного стимулювання професійного зростання вчителів відображає взаємозалежність об'єктивного і суб'єктивного. Цілеспрямоване стимулювання повинно бути особистісно значущим для педагога

3. Процес педагогічного стимулювання професійного зростання вчителів закладів загальної середньої освіти залежить від ставлення оточуючих до вчителя.

4. Педагогічне стимулювання спрямоване викликати такі психологічні стани, як усвідомлення значущості своєї професії, радість від успіхів у роботі, які сприяють зростанню фізичної енергії та працездатності педагога.

5. На процеси мотивації і стимулювання вчителів до професійного зростання впливають, на думку дослідника З. Равкіна, такі фактори як: ставлення до людей (адміністрації, колег, учнів та їхніх батьків); ставлення до себе (самооцінка), яке визначає рівень домагань особистості, формує усвідомлене бажання самовдосконалюватися, самостверджуватися тощо.

Основні напрямки мотивації – матеріальні (організація оплати праці тощо) і нематеріальні (моральні). І в цьому сенсі стимули праці є елементами системи конкретних заходів в розподільному механізмі ЗЗСО.

Виділено методи педагогічного стимулювання:

- методи заохочення (морального та матеріального),
- методи здорової конкуренції,
- методи моделювання перспективи,
- методи контролю.

До методів педагогічного стимулювання належать методи здорової конкуренції. Під поняттям "здорова конкуренція" розуміємо таку організацію змагання, коли кожен має шанс на самореалізацію в умовах сприятливого творчого соціальнопсихологічного клімату в педагогічному колективі. До методів здорової конкуренції належать різноманітні професійні конкурси, залучення до участі у проведенні засідань педагогічної ради у формі захисту роботи методичного об'єднання, ділової гри, аукціону ідей.

Забезпечення ефективності стимулюючої дії методу моделювання перспективи можливе при наявності в закладі освіти чітко вибудованої моделі кар'єрного зростання працівника та вимог до професіоналізму кандидатів на керівну посаду.

Професійна діяльність педагога передбачає активну взаємодію з учнями, їх батьками, колегами та іншими людьми. Характер взаємодії, її спрямованість на утвердження гуманних відносин та позитивного морального клімату в колективі; спонукання свідомості особистості до досягнення результату, значення для неї процесу діяльності, співробітництва, виявлення пріоритетів (лідерство чи підпорядкування, соціальне схвалення чи самосхвалення в ситуації вибору певної цінності) становлять сенс взаємодії педагога і його діяльності загалом.

Моральна мотивація в навчальній діяльності вчителя може бути не лише стабільною, зростати, а й мати тенденцію до зниження і навіть її втрати. Комфортна ситуація в колективі, налагодженість освітнього процесу сприяють зростанню мотивації діяльності.

Ступінь мотивації і результат діяльності педагога значною мірою залежать від стимулювання його праці (матеріальне, психологічне, педагогічне,

соціальне, моральне). Матеріальне стимулювання не обмежується тільки підвищенням заробітної плати, також практикують присвоєння звань учителям, категорій викладачам, майстрам виробничого навчання, преміювання, пільгове кредитування на спорудження житла тощо. Позитивних змін можна досягти за умов об'єктивного підходу до оцінювання праці педагога, оскільки суб'єктивний здатний знизити рівень мотивації діяльності суб'єкта. Наприклад, здійснюючи атестацію, кваліфікаційна комісія повинна неупереджено перевірити теоретичну підготовку вчителя і справедливо оцінити його професійні вміння на практиці.

Педагогічне стимулювання має спрямовуватись на такі чинники:

- якість і зміст процесу діяльності, основоположним елементом якої є творчість;
- подолання стереотипів у застосуванні традиційних форм, методів, засобів і впровадженні інноваційних технологій навчання;
- неперервність процесу професійного становлення і розвитку компетентності викладача;
- формування індивідуального стилю педагогічної діяльності;
- прогнозування позитивних результатів діяльності та їх критичне осмислення;
- впровадження сучасних форм контролю знань;
- оволодіння позитивним навчально-виховним досвідом та ін.

Соціальним стимулом продуктивної праці вчителя є забезпечення високого рівня громадської думки про престижність педагогічної професії, що заохочує до подальших творчих дій та добрих учинків.

Оцінювання професійної діяльності вчителя не передбачає пріоритетності мотиву чи результату. Цей процес взаємозумовлений і взаємопов'язаний, адже об'єктивний результат моральної діяльності та її значущість безпосередньо залежать від гідних мотивів та намірів.

Потрібно вивчити потреби середньостатистичного працівника, з'ясувати і зрозуміти, що він хоче від роботи і від умов праці. Забезпечте всі необхідні умови роботи, дайте волю в застосуванні власних розробок і методик, не тисніть звітами та паперовою рутинною.

Велику роль відіграє організація робочого місця і місця відпочинку співробітників, постачання всім необхідним для роботи (техніка, меблі, канцтовари та ін.).

Як це не сумно, але топ-3 проблем, рішення яких поверне вчителів до себе, дасть їм почуття поваги: це копіювальна техніка та наявність паперу, доступ до комп'ютера та інтернету на робочому місці, і вирішення комплексу проблем, пов'язаних з наявністю свого кабінету (або «кута» в учительській), нормального розкладу і поваги директора, можливість вчителя вплинути на складання розкладу значно підвищує його мотивацію, він розуміє, що його цінують і поважають і роблять все можливе, щоб йому було комфортно. Які ще є способи нематеріального стимулювання педагогів і вчителів?

- Надання методичної допомоги.

- Сприяння в проходженні атестації, отримання гранту, друку монографії, авторської програми і т. п.

- Дати можливість вибрати графік роботи: методичний день, кількість уроків на день (комусь зручно провести по 5 уроків в день, комусь менше 3 і не більше), число робочих днів в тиждень, наявність або відсутність вікон, час початку роботи (перша або друга зміна, до першого уроку або пізніше) і т. д. Дати можливість вибрати навантаження і класи.

- Вибрати час відпустки.

- Згадка імені співробітника в матеріалах, розроблених ним або з його допомогою.

- Нехай найкращі співробітники мають пріоритет в отриманні нового обладнання, техніки, меблів.

- Оголошення подяки, занесення на дошку пошани. Подяку можна оголосити як усно, так і письмово. Розповісти про вчителів у шкільній газеті або на шкільному сайті. Або опублікувати статті в регіональних газетах.

- Надати додаткові дні відпочинку.

- Підтримувати звільнених співробітників.

- Організувати заняття в спортзалі.

- Публічна похвала вчителя і його учнів на заходах.

Список літератури:

1. Державно-громадське управління освітою: досвід минулого і сучасний стан // Рідна школа. – 2004. – № 11. – С. 33-35.

2. Карамушка Л. М. Психологічні основи управління в системі середньої освіти : навч. посіб. / Л. М. Карамушка. – К. : ІЗМН, 1997. – 180 с.

3. Кибанов А. Я. Мотивация и стимулирование трудовой деятельности : учебник / А. Я. Кибанов, И. А. Баткаева, Е. А. Митрофанова, М. В. Ловчева ; под ред. А. Я. Кибанова. – М. : МНФРА, 2012. – 524 с.

4. Линвинюк Л. Педагогічне стимулювання професійного зростання вчителів з низьким рівнем самооцінки / Л. Линвинюк // Рідна школа. – 2004. – № 11. – С. 31-33.

5. Тимошенко И. Мотивация личности и человеческих ресурсов / И. Тимошенко, А. Соснин. – К. : Изд-во Европейского ун- та, 2002. – 576 с.

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ФОРМА ВІДТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ

Штундер В. Є.

студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Наливайко О. І.

к.ю.н., доцент, старший науковий співробітник
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Дослідження феномену правової культури на сьогодні є вкрай важливим, оскільки побудова правової держави та громадянського суспільства без поліпшення правової культури та підвищення рівня правосвідомості громадян України є неможливою. Від рівня правової культури залежить формування України як сучасної європейської демократичної правової держави.

Цілісність правової культури є важливою складовою здійснення суспільно-правової реформи в країні, утвердження верховенства права в усіх сферах соціального буття, свободи, різноманітних способів і форм реалізації правового статусу особи, її прав. Правова культура як багатоаспектний феномен є неодмінною умовою динамізації трансформаційних процесів в напрямі формування в Україні правової держави і громадянського суспільства, де функціонують ефективні механізми демократичного ладу та демократичних засад життєдіяльності.

Загалом, у науці сформувалися три основні підходи до поняття «культура»: – антропологічний, згідно з яким культура – це сукупність усіх благ, створених людиною; – соціологічний, за яким культуру слід сприймати як сукупність усіх духовних цінностей та філософський – найширший, згідно з яким культура – це певний історичний рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей особистості. Усі ці підходи певною мірою використовуються правовою наукою.

Термін «правова культура» увійшов до юридичної літератури порівняно недавно, але за цей час про правову культуру написано велику кількість наукових праць. Загальновідомо, що визначення будь-якого поняття завжди передбачає певний рівень абстрагування, узагальнення, що не виключає можливість «втратити», не побачити окремих елементів, який на тому етапі, коли поняття досліджувалося та визначалося, не був важливим, не проявляв себе. Тому не варто залишати визначення понять сталими, як металеві конструкції, які не можуть бути зміненими [1, с. 12].

Правова культура є основою відтворення правового досвіду, розвитку інтелектуального, духовного потенціалу народу, утвердження цілісної системи

світоглядно-ціннісних орієнтацій, насамперед сучасного юридичного світогляду, конструктивних правових ідеалів.

Правова культура є основою відтворення правового досвіду, розвитку інтелектуального, духовного потенціалу суспільства. Правова культура є системою духовно-правових цінностей – правових знань, переконань, уявлень, світоглядно-правових орієнтацій, що відбиваються у правовій свідомості людей і органічно поєднані з їх соціально-правовою активністю в напрямі освоєння і творення суспільно-правового буття [2, с. 180].

Правова культура визначається як система позитивних проявів правової дійсності, що концентрує в собі досягнення юридичної науки і практики. Вона є внутрішньою духовною стороною правової системи і пронизує правосвідомість, право, правовідносини, законність і правопорядок, правотворчу, правозастосовну та інші види правової діяльності [3, с. 5].

Варто зауважити, що в юридичній літературі є такий аспект у розумінні правової культури, який можна назвати функціональним. У ньому зовнішні форми її прояву взаємодіють з внутрішніми (органічними) якостями суб'єктів права. Так, право здійснює безпосереднє регулювання відносин людей не тільки (і не стільки) завдяки його ідеологічній функції, а й через категорії прав, свобод та обов'язків. Останні являють собою зафіксовані у нормах права людини взірці поведінки, у відповідності з якими людина зіставляє свої дії або вчинки та оцінює їх. Це дає змогу визначити правову культуру суспільства як явище, що складається з таких елементів, як: права, правовідносини, права та обов'язки як зміст правовідносин; правосвідомості, завдяки якій правова культура «потрапляє» до свідомості людини або соціальної групи; законності, правопорядку.

В юридичній доктрині зазначається, що складовими правової культури є: повага до права й переконаність у його соціальній та особистій цінності; наявність певного вантажу юридичних знань; висока загальна культура й широка ерудиція, освіченість; принципово вмотивована правомірна поведінка як в професійній діяльності, так і у повсякденному житті, висока громадсько-правова активність [4]. Крім того, до складу ознак правової культури мають входити: досконале знання Конституції України, усвідомлене прагнення і практичне вміння користуватися приписами чинного законодавства задля формування демократичної, соціальної і правової держави.

Як своєрідний суспільний феномен, правова культура є формою відтворення національних правових інститутів – державності, правової системи, правопорядку тощо, є засобом збагачення цих інститутів, зокрема і за рахунок запозичення правових цінностей інших націй. Відповідно основні функції правової культури передбачають збереження духовних цінностей у галузі права, їх засвоєння майбутніми поколіннями, постійне підвищення рівня правової свідомості населення. Правова культура визначає принципи правової поведінки особи та систему правових цінностей, ідеалів, правових норм, які забезпечують єдність і взаємодію правових інститутів та організацій у суспільстві [5, с. 127].

Виходячи з цього, як одне з культурних надбань людства, правова культура має постійно вдосконалюватись з метою забезпечення гармонійного та прогресивного розвитку суспільства й окремих осіб.

Сучасний етап пізнання правової культури вітчизняною теоретико-правовою наукою характеризується подоланням радянських стереотипів у методології вивчення та оцінці зазначеного поняття, а також формуванням нових підходів до його вивчення, серед яких пріоритетне місце належить аксіологічному, антропологічному, соціологічному та філософському [2, с. 181].

Таким чином, високий рівень правової культури в суспільстві, де функціонують її ефективні механізми, є умовою формування демократичних засад життєдіяльності. Побудова правової держави без поліпшення правової культури та підвищення рівня правосвідомості громадян України є неможливою. Україна потребує створення в найближчий період загальної концепції формування правової культури суспільства та прийняття державної програми формування правової культури громадян шляхом розвитку правової освіти і правового виховання населення.

Становлення правової держави і громадянського суспільства в Україні неможливе без визнання безумовної цінності права і відтворення цього ставлення в повсякденній діяльності громадян.

Список літератури

1. Годун Н. Ю. Правова культура: деференціація поняття. *Наше право*. 2015. № 1. С. 11-15.
2. Коба М. Правова культура як предмет вивчення теоретико-правовою наукою. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 178-182.
3. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства: монографія. Харків: Право, 2007. 248 с.
4. Головченко В. Правові механізми формування правосвідомості студентів. *Право України*. 2006. № 4. С. 100-103.
5. Попадинець Г. Правова культура як важливий елемент правової системи України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2014. № 782. С. 123-128.

ФОРМУВАННЯ СПІВАЦЬКИХ НАВИЧОК ЯК ФУНДАМЕНТ ПРОЦЕСУ ВОКАЛЬНО - ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Шуть Т. О.

доцент кафедри теорії і технологій
дошкільної освіти та мистецьких дисциплін
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди
Харків, Україна

Музика вважається найважливішим засобом формування особистих якостей людини, розвитку творчих здібностей, носієм високих духовних цінностей. Сучасні дослідження підкреслюють важливість впливу музики на розвиток особистості: на формування уваги, мислення, пам'яті, емоційної та етико-естетичної сфери, фізичний розвиток. Ще в дитячому віці закладається фундамент музичної культури людини, як складової його загальної, духовної культури в майбутньому.

Розгляду проблем музичного виховання, впливу музичного мистецтва на творчий розвиток особистості присвячена значна кількість праць в різних галузях музичної педагогіки таких науковців як О.Апраксіна, З. Бервецький, Е.Жак-Далькроз, Д.Кабалевський, З.Кодай, М.Леонтович, Р.Марченко, К.Орф, О.Ростовський, Л.Хлебнікова.

Значення впливу вокального виховання на розвиток особистості на методологічному, теоретичному і практичному рівнях розглянуті М.Ділецьким, М.Лисенко, К.Стеценко, Л. Горюновою, О.Ростовським, О.Радиною, Т. Овчинниковою, З.Кодай (Угорщина), Д. Огородновим, Є. Седлачковою, Ф. Лисек (Чехословаччина) та ін.).

Проблеми творчого розвитку особистості досліджували В.Верховинець, Н.Георгян, Н.Гродзенська, К.Ігнат'єва, М.Монтессорі, В.Остроменський, Н.Терент'єва, В.Шацька, Б.Яворський та інші.

Музична культура особистості - це музично-естетична свідомість, яка формується поступово через доступні види музичної діяльності, через оволодіння комплексами спеціальних знань, умінь та навичок. Засвоєння культурного досвіду можливе тільки під час особистої участі учня любого віку в різних видах музичної діяльності – аналітично-слухової, виконавської, творчої.

Значне місце у структурі музичної культури належить вокально-творчій діяльності. Формування основ такого виду музичної діяльності дуже актуальне й значуще, тому що сприяє формуванню кращих особистісних якостей, дає змогу розвивати з перших років життя людини любов до співу, розуміння поетичного тексту пісні, передачі його голосовою інтонацією.

Можливості вокального мистецтва, яке втілює найвищі пориви людської душі, дуже великі. Спів синтезує відразу декілька самодостатніх мистецтв: вокальне, музичне, драматичне, тому його дія багатогранна і потребує творчого підходу. У співі задіяні такі сфери, як рухова, дихальна, емоційна, інтелектуальна, тому воно сприяє загальному оздоровленню організму людини, всіх його систем, включаючи життєві: дихальну, імунну та серцево-судинну. Благотворний вплив співу на людський організм підтверджується і наукою.

Сучасна наука стверджує, що для життєдіяльності людини і гармонізації його зі Всесвітом необхідні природні вібрації найтонші рухи найдрібніших часток, які примножуються, перетворюються і підтримуються в людському організмі унаслідок внутрішнього резонансу. Тому спів є один з найпотужніших інструментів гармонізації резонансно-інформаційної фізіології людини.

Спів, в порівнянні з іншими видами музичного мистецтва, має своєрідні особливості, які, між іншим, витікають з того, що «інструмент» співака - його голосовий апарат – надзвичайно складний за будовою і важкий для об'єктивного спостереження і вивчення навіть при використанні спеціальних методів дослідження. Ще важчим є вивчення всього процесу співу, тому що це надзвичайно складний психофізіологічний процес. Тому співаку необхідно багато що знати, розуміти, відчувати.

Складність процесу звукоутворення і відсутність повною мірою науково - обґрунтованої сучасної методики виховання вокаліста є основними причинами більшості помилок, що зустрічаються у вокальній практиці, які призводять до псування, а інколи навіть до повного зриву голосів і захворювань голосового апарату у вокалістів. Жодна школа, що працює за емпіричною методикою, не гарантує майстерності навіть самому обдарованому учневі. Це відбувається тому, що навіть видатний педагог може запропонувати учневі тільки той шлях, який знайомий йому самому. Парадокс полягає в тому, що багато видатних співаків самі не знають, як вони співають. І якщо будова голосового апарату педагога та учня різна, якщо не ідентичні їх відчуття і психологія мислення, то копіювання відчуттів педагога може завдати тільки шкоди, в кращому випадку позбавляючи учня індивідуальності тембру, знижуючи рівень його вокальної техніки, а в гіршому ведучи до втрати професіоналізму та вимушеної відмови від улюбленої справи. Тому стає зрозумілим, що оволодіти мистецтвом співу зовсім не просто.

Виховання співака - дуже складний процес. Тенденція у навчанні вокалу така, що або учать співати методом показу «співай або роби, як я», або педагог займається з учнем лише репертуаром, вважаючи, що голос при цьому розвинеться сам собою, без спеціальної роботи над технікою. В результаті у багатьох, хто займається або навіть закінчив навчання, немає елементарних знань про власний голос, його будову і потенціал. Тому розмова про вокал, як правило, зводиться до того, як треба співати, а про те, як треба вчитися співати, мало хто говорить. У багатьох учнів, які бажають навчитися співати, немає жодного уявлення про процес вчення в цілому (з чого почати і чим

продовжити). Спів і навчання йому - це дві різні речі. Саме тому той, хто співає не завжди може навчити іншого тому, що вміє сам.

Процес вокального виховання пов'язаний з фізіологією організму, а лише потім з «головним» творчим і емоційним завданням співака, виконання якого є «кінцевим продуктом». Без володіння певними технічними (фізіологічними) навичками процес вокально-творчої діяльності стає неможливим.

Під вокальними навичками розуміють комплекс автоматизованих дій різних елементів голосо-дихального апарату, які відбуваються під час співу і підкоряються волі співака. Послідовне та наполегливе опанування комплексом вокальних навичок, а саме *співацька постава, співооче дихання, звукоутворення, інтонація, дикція*, буде сприяти формуванню основ вокально – виконавської культури особистості, розкриє широкі можливості для творчої діяльності.

Співацька постава – це фізично – емоційний стан співака, який забезпечує оптимальні умови для звукоутворення. Положення корпусу має бути невимушено прямим, плечі злегка відведені назад, голову слід тримати рівно, не притискаючи підборіддя до верхньої частини грудної клітки й не піднімаючи вгору. При положенні сидячи доцільно, щоб учень сидів на пів стільця, не спираючись на його спинку, ноги стояли на підлозі, а не звисали. Якщо співати стоячи, треба звернути увагу на зручну поставу ніг: слід стояти рівно, спираючись на обидві ноги.

Правильне положення корпусу сприятиме створенню передумов для вільного функціонування гортані, артикуляційного апарату, дихання, поживленню емоційного тону.

Співооче дихання вважається основою вокальної техніки. Характер його впливає на характер звуку та роботу всього голосового апарату.

Увага педагога повинна бути постійно направлена на дихання учня-співака, природно глибоке і рівне. Систематичне виконання вправ та ігрових завдань (надути кульку, нюхати квітку та ін.) покращує процес дихання, привчає до видиху, розвиває об'єм легень.

Звукоутворення. Момент утворення звуку називається атакою. Розрізняються три види атаки: тверда, м'яка і придихальна. Тверда атака: зв'язки замикаються щільно, звук виходить енергійний, твердий, що приводить до форсованого звуку, крику і заважає вірному розвитку голосу співака. Придихальна атака: зв'язки змикаються не повністю. Найчастіше придихальна атака свідчить про хвороби горла, можливі вузлики на зв'язках, їх загальну млявість, слабкий вдих і видих і т.д. Голос хриплий та динамічно слабкий.

М'яка атака звуку найбільш доцільна та ефективна у вокально-творчій діяльності: зв'язки замикаються менш щільно, звук виходить м'який, природний. Цей засіб звукоутворення рекомендується на початковому етапі. Тому в репертуарі рекомендовані народні приспівки та пісні про природу, людей, тварин, тощо.

Інтонування – відтворення звуку, рівного висоті еталонному. Вміння правильно інтонувати – одна з найважливіших умов співу, оскільки фальшива

інтонація спотворює музичний образ, робить неможливим повноцінне його сприйняття.

Від чого залежить точна інтонація?

1. Від фізичного стану: загальна перевтома, хворе горло, хвороба гортані, голосових зв'язок.

2. Від слухових даних.

3. Від уміння володіти диханням, звукоутворенням, дикцією, а також від співочої постави.

4. Від захоплення виконанням того чи іншого твору.

Для досягнення чистоти інтонації необхідно розвивати музичний слух, добирати в репертуар пісні яскраві та зрозумілі за змістом, доступні для голосових (діапазон) та виконавських (темп) можливостей виконавців.

Дикція - ясність, розбірливість вимови тексту. Осмислене, чітко вимовлене слово у співі також важливе, як і красивий співацький звук. Тільки в комплексі вони сприяють яскравому розкриттю художнього образу.

Тільки комплексне та послідовне формування співочих навичок сприяє успішному процесу вокально-творчої діяльності. Спираючись на ці принципи, аналізуючи власний досвід нами складена оригінальна **«Методика формування вокальних навичок та виконавської майстерності вокаліста «Д.Р.А.Й.В.»**», "(свідотцво №35740 від 17.11.2010, видано Державним департаментом інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України).

Методика настільки незвичайна, що може викликати значний інтерес в першу чергу педагогів – вокалістів або тих, у кого є проблеми із застосуванням методик постановки голосу.

Унікальність методики полягає в тому, що процес засвоєння вокальних навичок виглядає як чітка система, яка допомагає учневі розібратися в розмаїтті отримуваних під час співу відчуттів. Вона допомагає майбутньому виконавцеві послідовно, крок за кроком, засвоювати теоретичні знання і практичні навички, формувати і розвивати вокальну техніку. Лише озброївшись надійними знаннями, маючи точні перевірені відчуття можна відчувати себе компетентним, упевненим, яскравим, сильним, артистичним, творчим виконавцем.

Література

1. Морозов В. П. Біофізичні основи вокальної мови. Ленінград, 1977 р.
2. Рейковський Я. Експериментальна психологія емоцій.— М., 1979.
3. Юнг К. Людина і її символи.— М., 1992.
4. Кузнецов Ю.М. Новий метод комплексного розвитку експресивних і вокально-технічних здібностей тих, що навчаються сольному співу. (// Збірка наукових праць першого міжнародного міждисциплінарного конгресу «Голос». М., 2007 – С. 150-156.)
5. Асаф'єв Б. Мовна інтонація. – М.-Л.: Музика, 1965.
6. Апраксина О. А . К вопросу о диагностике музыкальных способностей // Музыкальное воспитание в школе . - 1985. - Вып . 11. - С . 116.
7. Бервецький З., Хлебнікова Л . Виховувати музичну культуру // Грани творчості : Кн . для вчителя . - К .: Рад . шк ., 1989. – С.І 26 - 140.

СТАН ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЕПУТАТІВ МІСЦЕВИХ РАД В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Щетініна Т. О.,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії

Кірій А. О.,

магістр спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
Полтавської державної аграрної академії

Рибалко А. А.

магістр спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
Полтавської державної аграрної академії

Одним з важливих завдань, які постали перед українським суспільством у процесі реалізації реформи децентралізації, стало питання про підвищення рівня компетентності депутатів місцевих рад, так званого базового рівня. Нагадаємо, що базовим є рівень місцевого самоврядування села, селища, міста, районів в містах, які після відповідних змін у чинному законодавстві буде об'єднувати поняття «громади».

Умовою успішної децентралізації має стати потужна громада, яка на своєму регіональному рівні вирішуватиме цілий комплекс соціально-економічних питань, демонструючи максимальну наближеність до об'єктивних потреб життя громади. Крім того, на рівні громад, а точніше на рівні об'єднаних територіальних громад, зосереджуються значні кошти від податкових надходжень, які потребують доцільного та ефективного їх використання. Зрозуміло, що значна частина як юридичної, так і моральної відповідальності покладається суспільством в першу чергу на голів громад, корпус яких на сьогоднішній день складають яскраві, харизматичні лідери місцевих спільнот. Але значна частина систематичної роботи з вирішення буденних, рутинних, а іноді конфліктних і складних питань покладається на депутатський корпус місцевих рад. Не маємо підстав стверджувати, що недостатньо рівня підготовки для вирішення суспільно-економічних питань лише у депутатів громад сільської місцевості, теж стосується і районних центрів.

Враховуючи той факт, що громада є адміністративно-територіальною одиницею базового рівня, до якої належить один або декілька населених пунктів, то кращою можемо вважати ситуацію з рівнем освіти, досвідом професійної діяльності у депутатів місцевих рад обласних міст. Хоча це не може гарантувати, що до депутатського корпусу не потраплять особистості, які

активно та яскраво заявили себе місцевій спільності під час виборів, але не є достатньо досвідченими у питаннях соціально-економічного життя міста, особливо, коли йдеться про міста-мільйонники зі складною інфраструктурою, транспортною логістикою тощо.

Вирішується така проблема, а бо хоча б мінімізуються її негативні наслідки, шляхом підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад. Такий підхід до вирішення питання не новий, практика була започаткована досить давно і себе виправдовує. Нагадаємо, що Концепція формування системи підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2009 р. № 385-р [1]. У документі прямо зазначалось, що 40-60 % депутатів місцевих рад обираються вперше, і це свідчить про відсутність у них відповідного досвіду та про потребу в професійному навчанні. Підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад залишається дієвим методом, про це свідчить і той факт, що з запровадженням реформи децентралізації та формуванням відповідної нормативно-правової бази, Концепція не втратила чинності та набула подальшого розвитку в ряді інших правових документів.

Концепція чітко визначала, що підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад повинні проводитись за такими видами навчання: професійні програмами; спеціалізовані короткострокові навчальні курси; тематичні постійно діючі та короткострокові семінари; тренінги.

Було передбачено, що підвищення кваліфікації за професійними програмами для сільських, селищних, міських голів, голів та заступників голів районної, районної у місті ради, обласної ради, секретарів сільської, селищної та міської ради, а також депутатів місцевих рад повинно проводитись не менше одного разу протягом строку здійснення повноважень [1].

Згідно Концепції передбачалось вивчати за професійними програмами основи Конституції України, законодавства про місцеве самоврядування, місцеві органи виконавчої влади, земельного та бюджетного законодавства, основ соціального захисту населення, управління, містобудування, житлово-комунального господарства, місцевого економічного розвитку, а також питань з основних напрямів діяльності органів місцевого самоврядування.

Вважаємо, що саме реформа децентралізації спонукала органи державної влади суттєво оновити нормативно-правову базу підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад. Через десять років після схвалення Концепції було прийнято Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 р. № 106 [2]. У рамках виконання Положення наказом від 10 жовтня 2019 р. № 185 Національного агентства України з питань державної служби було затверджено Вимоги до змісту і структури програм підвищення кваліфікації державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших

заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад [3].

Положення, і сформульовані у відповідності до нього Вимоги, вивели процес підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад на якісно вищий рівень. Зокрема, передбачається, що за результатами вивчення загальних потреб у професійному навчанні, вони визначаються та оприлюднюються на веб-порталі управління знаннями, а також враховуються під час формування переліку пріоритетних напрямів (тем) для підвищення кваліфікації.

Хоча основна увага у положеннях цих нормативно-правових актів приділена державним службовцям та посадовим особам місцевого самоврядування, частина норм спрямована безпосередньо на депутатський корпус місцевих рад. Так, незмінною залишилася норма щодо підвищення кваліфікації не менше одного разу протягом строку здійснення повноважень, що вважаємо не достатньою, враховуючи значну кількість змін в законодавстві, складну соціально-економічну ситуацію в державі. Адже окремі громади вважатимуть за потрібне додатково направити своїх депутатів на підвищення кваліфікації, а частина громад, можливо і через фінансові ускладнення, обмежиться формальним разовим навчанням.

Положення передбачає, що підвищення кваліфікації посадовців публічної сфери, в тому числі і депутатів місцевих рад, може здійснюватися не лише очно (денна та вечірня форма), але й в дистанційному та змішаному (поєднання очної та дистанційної форм з використанням спеціальних інтернет-платформ, веб-сайтів тощо) форматі навчання. Такий підхід значно спрощує доступ депутатів місцевих рад до процесу підвищення кваліфікації, і навіть дозволяє поєднувати його як з основною роботою, так і з виконанням представницьких депутатських повноважень.

Положення також передбачає, що державні службовці у межах виконання індивідуальних програм та посадові особи місцевого самоврядування мають набирати протягом календарного року не менше одного кредиту за Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою (це 30 годин навчального процесу). Така норма не розповсюджується на депутатів місцевих рад, що не сприятиме їх постійному включенню у підвищення кваліфікації протягом виконання своїх повноважень. Доречно було б і цю категорію діячів публічної сфери долучити до систематичної роботи із самовдосконалення, встановивши, не кількісні вимоги щодо набраних кредитів за європейською кредитно-трансферною системою, як для посадових осіб, а встановивши перелік навчальних програм та терміни їх опанування. Наприклад, для депутатів місцевих рад базового рівня, що вперше обрані, обов'язковим має бути відвідування короткострокових курсів або вебінарів за тематикою формування місцевих бюджетів, відвідати які бажано за перші три місяці виконання свої представницьких функцій.

Зрозуміло, що встановлювати вимоги до обраних представників як і для осіб, що перебувають у трудових відносинах, неможливо з точки зору відсутності засобів впливу (їх не можна звільнити, виголосити догану тощо). До певної міри дієвим механізмом може стати обов'язковість інформування

виборців про проходження депутатами місцевих рад підвищення кваліфікації, наприклад, на офіційних сайтах відповідних рад. Але все ж таки основним стимулом підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад залишається рівень їх свідомості, прагнення до самовдосконалення, почуття відповідальності перед виборцями за якість своєї діяльності. Отже, питання щодо підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад базового рівня безперечно потребує подальшого вдосконалення, на що вже вплинули зміни в суспільстві, викликані реформою децентралізації.

Список літератури:

1. Концепція формування системи підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2009 р. № 385-р. *Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України.* URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/207659060> (дата звернення: 20.03.2020 р.)

2. Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 р. № 106. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2019-%D0%BF> (дата звернення: 25.03.2020 р.)

3. Вимоги до змісту і структури програм підвищення кваліфікації державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад: Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 10 жовтня 2019 р. № 185. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1159-19> (дата звернення: 25.03.2020 р.)

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КООРДИНАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Щирська В. С.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ

Етимологічний зміст поняття "координація" (лат.) означає узгодження (з - спільне, *ordinatio* - впорядкування). Стосовно координації діяльності правоохоронних органів це означає розробку та практичну реалізацію спільних заходів з найбільш актуальних проблем боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями, зміцнення законності та правопорядку.

Перед правоохоронними органами, а до їх числа відносяться органи прокуратури внутрішніх справ, податкової поліції, митної служби та ін, стоять вельми складні і відповідальні завдання по боротьбі зі злочинністю та усунення причин, що породжують їх. Для того, щоб забезпечити швидке і повне розкриття кожного кримінального правопорушення, провести по кожному кримінальному провадженні повне, об'єктивне та всебічне розслідування з забезпеченням невідворотності покарання за скоєний діяння і щоб при цьому були дотримані вимоги закону і норм кримінально-процесуального права, потрібна узгоджена, скоординована робота всіх правоохоронних органів. Здійснення цієї діяльності є загальнодержавним завданням.

Координація діяльності правоохоронних органів дозволяє усунути різнобій і паралелізм в їх роботі, створити єдиний фронт боротьби з будь-якими протиправних діянь, знайти правильне поєднання методів виховання і переконання з засобами примусу і покарання.

Таким чином, в основі координації діяльності правоохоронних органів лежить єдність цілей і завдань по зміцненню законності і правопорядку, посилення боротьби зі злочинністю та усунення причин і умов, що сприяли скоєного кримінальних проступків. Процесуальні повноваження, якими володіють ці державні органи, специфіка застосування ними різного роду засобів боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями, процесуальна і організаційна незалежність цих органів один від одного не повинні бути перешкодою до зміцнення і поглиблення координації, прагненню керівників цих органів створити єдиний фронт боротьби зі злочинністю. При цьому правоохоронні органи керуються наступними основоположними принципами, виробленими в їх координаційної діяльності: незалежність і рівність суб'єктів координаційної діяльності, їх процесуальна самостійність при реалізації спільно вироблених заходів; прагнення до досягнення загальних цілей у боротьбі зі злочинністю за збереженням особливостей процесуальних і оперативних тактичних повноважень; дотримання вимог і норм кримінально-процесуального права та інших законів у розробці і реалізації намічених заходів

як процесуального, так і оперативно-розшукового характеру; об'єднання зусиль правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю для досягнення найкращих результатів в більш стислий термін і з меншими витратами сил і процесуальних коштів; забезпечення плановірності, цілеспрямованості і ефективності в здійсненні заходів по боротьбі із злочинністю; встановлення єдиного підходу до вирішення складних проблем боротьби зі злочинністю, усунення дублювання, паралелізму в роботі, місницькі та відомчого підходу до вирішення виникаючих питань.

Координація діяльності правоохоронних органів міцно увійшла в повсякденну практику боротьби з злочинністю та іншими правопорушеннями, вона стала невід'ємною умовою успішної боротьби із злочинністю і порушеннями правопорядку.

Необхідність подальшого зміцнення і поглиблення координації діяльності правоохоронних органів викликана станом злочинності, особливостями її структури та динаміки.

Злочинність за останні роки стала найбільш руйнівною силою законності і правопорядку в державі, що приводить до деформації громадського та соціальної структури. Ось чому вістрі законності спрямоване проти тих, хто, попри вимоги закону, з інтересами громадян, здійснює різного роду кримінальних проступків: бандитські нальоти і розбійні напади, крадіжки і грабежі, згвалтування та хуліганство, розкрадання і хабарництво і т.п.

Під впливом ряду негативних тенденцій, що складаються в державній і соціальній сферах, відбуваються помітні якісні зміни в характері різного роду протиправних проявів. З'явилися вельми тривожні чинники криміногенного характеру, що характеризують як злочинність в цілому, так і окремі її види. Найбільш небезпечні з цих факторів, що вимагають координації зусиль правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, полягають у наступному:

1. Особи, що чинять бандитські та розбійні напади та грабежі, умисні вбивства та інші небезпечні кримінальні проступки, все частіше використовують вогнепальну та холодну зброю, вибухові речовини. Це істотно підвищує суспільну небезпеку кримінальних проступків, так як дозволяє злочинцям зламати опір з боку потерпілих та уникнути затримання на місці вчинення кримінальних проступків.

2. Особи, котрі стали на злочинний шлях, з метою реалізації своїх злочинних намірів використовують всі види сучасного транспорту: автомобільний, залізничний, морський і повітряний. Протягом короткого часу (двох-трьох діб, а то й годин) злочинець долає величезну відстань і здійснює небезпечні кримінальні проступки в районах, розташованих в сотнях, а то й у тисячах кілометрів один від одного.

3. Звертає на себе увагу зростання організованої та професійної злочинності. Протягом багатьох років наявність у нас таких соціальних явищ заперечувалося, стверджували, що вони властиві буржуазному строю. Тому ми не робили достатніх заходів ні правового, ні організаційного характеру в боротьбі з подібними діяннями.

Органами внутрішніх справ щорічно ліквідуються сотні організованих злочинних груп, багато з яких мали стійкі корумповані зв'язки, які дозволяли їм бути "в курсі" розробляються правоохоронними органами заходів щодо їх викриття.

Організована злочинність знаходить живильне середовище, як зазначалося вище, у "тіньовий" економіці, що розвивається на основі процвітаючої в країні безконтрольності, великих розкрадань державних бюджетних коштів, великомасштабної контрабанди, фінансових афер.

У злочинні групи, які вчиняють розкрадання державного майна, залучаються працівники контролюючих і ревізійних органів, посадові особи, що займають на підприємствах і в організаціях відповідальне становище, аж до керівного складу, в обов'язки яких входить охорона державної власності від злочинних посягань.

Особливо тривожно та обставина, що в кримінального проступку діяльність втягуються представники вищих ешелонів державної влади і управління.

4. За останнє десятиліття з'явилися невідомі раніше види кримінальних проступків і нові способи здійснення "старих" злочинів. Якщо 10-15 років тому використання комп'ютерів для вчинення кримінальних проступків було рідкістю, то зараз це стало звичайним явищем. Причому суб'єктами даних злочинів є не лише досвідчені злочинці, але навіть неповнолітні.

5. Викликає тривогу злочинність серед неповнолітніх, питома вага якої в загальній структурі злочинності становить у цей час близько 10%.

Неповнолітні все частіше здійснюють небезпечні кримінальні проступки: умисні вбивства, розбійні напади та грабежі, злісне хуліганство та крадіжки. Багато кримінальні проступки, які вчинюються неповнолітніми, обумовлені пияцтвом і алкоголізмом, наркоманією та токсикоманією.

6. Зростає залученість жінок у злочинну діяльність.

Причому помітно змінилася категорія протиправних діянь, скоєних жінками. Якщо раніше серед них були поширені такі діянь, як спекуляція товарами народного споживання, розтрата або привласнення ввірених державних або громадських коштів, то в даний час багато з них здійснюють і такі небезпечні кримінальні проступки, як вбивства, розбійні напади, грабежі та квартирні крадіжки.

7. За останній час відзначаються загрозливі тенденції в злочинності в Збройних Силах.

8. Вчинення умисних вбивств, заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю, напади на співробітників виправних установ та військовослужбовців внутрішніх військ стали звичайним явищем. Широкого поширення набув захоплення заручників, у тому числі з числа медичних працівників та вільнонайманого складу виправних установ.

Одна з причин полягає в тому, що з проголошенням широкої гласності і демократії в країні була ослаблена державна і трудова дисципліна. Це неминуче призвело до вседозволеності і безконтрольності багатьох асоціальних елементів, а це в свою чергу спричинило за собою спалах злочинності.

Криза державної влади торкнулася і правоохоронних органів. Прокурори і слідчі почали ухилятися від вирішення питань, пов'язаних із застосуванням заходів процесуального примусу (затримання, арешт, відсторонення обвинуваченого від займаної посади і т.д.). Рідкісними стали факти притягнення до кримінальної відповідальності посадових осіб, винних у зловживанні або перевищенні службових повноважень або марнотратстві.

Боротьба зі злочинністю буде здійснюватися успішно лише тоді, коли діяльність правоохоронних органів стане суворо узгодженою, з визначенням цілей і завдань кожного з державних органів, покликаних боротися з злочинністю, і попереджати правопорушення. Зараз же нерідкі різнобій у діяльності органів внутрішніх справ, прокуратури, суду та юстиції.

Всі зазначені вище фактори криміногенного характеру свідчать про те, наскільки важливо своєчасно і повно розкрити кожне скоєний кримінальних проступків, швидко, всебічно і об'єктивно його розслідувати, своєчасно ізолювати від суспільства небезпечного злочинця, ухвалити щодо нього законний, обґрунтований і справедливий вирок, а також своєчасно і правильно звернути його до виконання і виконати. Виконання цих різнохарактерних за своїм виглядом функцій можливе лише при злагодженій скоординованій роботі всіх правоохоронних органів.

Література:

1. Новий тлумачний словник української мови : в 4 т. Т. 3. ОБЕ-РОБ / укл. В. Яременко, О. Сліпушко. - К : Аконт, 1999. - 927 с.
2. Козлов Ю. М. Координация в управлении народным хозяйством в СССР / Козлов Ю. М. - М. : Наука, 1976. - 237 с.
3. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / В. М. Плішкін ; за ред. Ю. Ф. Кравченка. - К. : НАВСУ, 1999. - 702 с.
4. Українське державотворення. Невитребуваний потенціал : слов.-довід. / О. М. Мироненко, Ю. І. Римаренко, І. Б. Усенко, В. А. Чехович. - К. : Либідь, 1997. - 560 с.
5. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні від 07.07.2017 року № 575

КОНВЕРСІЯ РОСЛИННИХ ВІДХОДІВ СТАЛИМ КОНСОРЦІУМОМ МІКРООРГАНІЗМІВ З ОТРИМАННЯМ БІООРГАНІЧНОГО ДОБРИВА ТА БІОГАЗУ

Ястремська Л. С.,

к.с.-г.н., доцент кафедри біотехнології
Національний авіаційний університет, Київ, Україна,

Корнієнко І. М.,

к.т.н., доцент кафедри біотехнології
Національний авіаційний університет, Київ, Україна

Барановський М. М.

д.с.-г.н., професор кафедри біотехнології
Національний авіаційний університет, Київ, Україна

В Україні домінуючим способом поводження з побутовими відходами залишається їх вивезення та захоронення на полігонах та сміттєзвалищах. За 2019 рік, лише 5,8 % утворених побутових відходів перероблено, решту (близько 94%) розміщено на полігонах та сміттєзвалищах, яких в Україні налічується близько 5470 одиниць, що не відповідають нормам екологічної безпеки [1]. З метою створення умов для підвищення стандартів життя населення шляхом впровадження системного підходу до поводження з відходами на державному та регіональному рівні, зменшення обсягів утворення відходів та збільшення обсягу їх переробки та повторного використання в Україні була прийнята Національна стратегія управління відходами до 2030 року [2]. Складність реалізації інженерно-технічних задач щодо, транспортування та переробки відходів механічними та фізико-хімічними методами, надало можливість обґрунтованого створення ефективних біотехнологічних підходів з використанням специфічних консорціумів мікроорганізмів (бактерій, грибів) для безпечної утилізації овочевих відходів в біодобрива [3,4] та різні види біопалива. Одним з перспективних видів біопалива може стати молекулярний водень, що виділяється деякими мікроорганізмами [5].

Ведеться пошук специфічних консорціумів мікроорганізмів для ефективної біодеградації рослинних відходів. Завдяки їх послідовному використанню, вдається здійснювати оздоровлення, відновлення родючості ґрунту, і як наслідок – збільшення врожайності сільськогосподарських культур з незначною собівартістю готового продукту.

Мета роботи – визначення оптимальної концентрації сталого консорціуму мікроорганізмів для біоконверсії овочевих відходів з отриманням біоорганічних добрив та біогазу.

Було проведено збродження овочевих відходів (морквяних, бурякових та картопляних) сталим консорціумом мікроорганізмів біопрепарату «Байкал ЄМ–1» у концентраціях 25, 50, 75 та 100 мл/кг, відповідно. До біопрепарату «Байкал ЄМ–1» входили мікроорганізми: *Bacillus subtilis*, *Rhodopseudomonas palustris*, *Saccharomyces cerevisiae*, *Lactococcus lactis*, *Lactobacillus casei*, *Rhizobium meliloti*, *Actinomyces fradiae*. Збродження проводили у лабораторгій установці об'ємом 3 л, герметично закритою з виведеними штуцерами для контролювання рН, температури, вмісту азоту, фосфатів та утвореного біогазу. Овочеві відходи – морквяні, бурякові та картопляні (відходи використано окремо) подрібнювали та вносили наважкою 1 кг. Вміст азоту та фосфору визначали фотометрично за методиками [6,7]. Кількість виділеного об'єму біогазу визначали методом витіснення рідини під тиском газу. Збродження проводили в стерильних умовах при постійній $t_{\text{повітря}} = 37\text{ }^{\circ}\text{C}$, протягом п'яти діб. Для розведення овочевих відходів використано дистильовану стерильну воду у співвідношення до кожної окремої маси відходів 1:1,5 відповідно.

Було визначено, що найбільші концентрації азоту амонійного (94 мг/дм³) та фосфатів (520 мг/дм³) спостерігали у морквяних відходах на 3 добу за концентрації біопрепарату «Байкал ЄМ–1» 75 мл/кг (табл.1). Несуттєве збільшення показнику біогенних елементів відбувалося на 4 добу експерименту. За інших концентрацій біопрепарату утворення азоту амонійного/фосфатів для всіх овочевих відходів набагато нижча (окрім концентрації біопрепарату 100 мл/кг): 25 мл/дм³ – до 30/110 мг/ дм³; 50 мл/дм³ – до 61/240 мг/дм³. Але, якщо, також порівнювати співвідношення концентрацій біопрепарату 75 мл/кг та 100 мл/кг видно, що 75 мл/кг – оптимальна концентрація за якої утворюється азотисті компоненти та фосфати для всіх овочевих відходів. Тому збільшення концентрації біопрепарату «Байкал ЄМ–1» до об'єму 100 мл/кг – економічно недоцільно.

Таблиця 1

Дослідження біоконверсії морквяних відходів в залежності від концентрації біопрепарату «Байкал ЄМ–1»

Час/ доба	Морквяні відходи			
	Концентрація біопрепарату «Байкал ЄМ–1» мл/ кг			
	25	50	75	100
	азот амонійний/фосфати, мг/дм ³			
1	9/35	19/71	32/231	34/149
2	22/58	35/124	65/289	67/302
3	30/110	61/240	91/520	94/523
4	42/112	62/243	94/525	96/526
5	42/113	63/244	95/526	99/527

Трохи менші концентрації у відходах буряку у порівнянні з картоплею: азоту амонійного 80 мг/дм³, фосфатів 477 мг/дм³ на 3-4 добу за концентрації біопрепарату «Байкал ЄМ–1» 75 мл/кг (табл.2).

Таблиця 2

Дослідження біоконверсії бурякових відходів в залежності від концентрації біопрепарату «Байкал ЄМ-1»

Час/ доба	Бурякові відходи			
	Концентрація біопрепарату «Байкал ЄМ-1» мл/ кг			
	25	50	75	100
	азот амонійний /фосфати,мг/дм ³			
1	6/37	10/81	21/137	23/139
2	16/47	27/104	55/250	56/255
3	20/101	41/205	80/477	84/480
4	20/104	42/212	81/479	84/481
5	21/104	43,9/212	82/480	84/481

Найменшу концентрацію спостерігали у картопляних відходах: азоту амонійного 73 мг/дм³ та фосфатів 401 мг/дм³ на 3добу за концентрації біопрепарату «Байкал – 1М» 75 мл/кг (табл.3).

Таблиця 3

Дослідження біоконверсії картопляних відходів в залежності від концентрації біопрепарату «Байкал ЄМ-1»

Час/ доба	Картопляні відходи			
	Концентрація біопрепарату «Байкал ЄМ-1» мл/ кг			
	25	50	75	100
	азот амонійний/ фосфати,мг/дм ³			
1	5/24	10/50	17/111	18/114
2	17/44	28/03	46/208	47/210
3	26/84	44/190	73/401	75/404
4	28/98	44/200	73/420	75/421
5	29/98	45/201	74/21	75/422

Паралельно з щодобовим визначенням вмісту біогенних елементів в овочевих вичавках, проводили контроль виділення біогазу та зміни показника рН за різних співвідношеннях біопрепарату «Байкал ЄМ-1» до загальної маси використаних відходів (25,50,75, 100 мл/кг) з метою визначення оптимального часу біоконверсії (табл.4).

Таблиця 4

Дослідження біоконверсії овочевих відходів у біогаз в залежності від концентрації біопрепарату «Байкал ЄМ-1»

Час/ доба	Морквяні відходи				Бурякові відходи				Картопляні відходи			
	Концентрація біопрепарату «Байкал ЄМ-1» мл/ кг											
	25	50	75	100	25	50	75	100	25	50	75	100
Кількість біогазу, об.%												
1	1	2	5	3	1	3	8	7,7	1	8	10	10
2	6	22	30	29	4	32	45	43	3	30	53	50
3	7	27	45	43	4	40	67	65	5	42	93	79
4	10	32	47	47	9	39	82	82	7	40	97	88
5	11	40	53	51	10	57	85	84	8	58	98	86

Показано, що в результаті зброджування картопляних відходів впродовж 5 діб на третю добу виділилося дуже велика кількість біогазу до 93об.% за концентрації біопрепарату 75 мг/кг, менше при зброджуванні бурякових – 67об.% та морквяних відходів 45об.%. При цьому спостерігали зниження рН від нейтральних 7,2-7,5 до кислих значень 3,5-5,2. За інших концентрацій біопрепарату інтенсивність синтезу біогазу для всіх овочевих відходів низька: 25 мг/кг від 2 до 10%; 50 мг/ кг від 27 до 58%; 100 мг/ кг від 43 до 79%.

Отже, показано, що оптимальним співвідношенням концентрації біопрепарату «Байкал ЄМ–1» для біоконверсії овочевих відходів з отриманням біоорганічних добрив та біогазу є 75 мг/кг. Недоцільно збільшувати концентрацію до 100 мг/кг, тому що кількість вмісту азоту та фосфору суттєво не збільшується. Використання концентрацій 25, 50 мг/кг – є недостатньою.

Список літератури

1. Ресульєва Н.Ш. Перспективи рослинних відходів для виробництва енергії в Україні. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 4(20). С.179-189.
2. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядження КМУ від 08.11.2017 р. № 820-р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80>
3. Леонтьев С.В., Леснов А.П. Актуальность переработки отходов растительного происхождения. *Эффективное животноводство*. 2011. № 8. С.76–77.
4. Биопрепарат из эффективных микроорганизмов для деградации органических отходов: пат. 2347808 РФ, МПК⁷ С 12 N 1/20, А 01 N 63/00. № 2007129820/13; заявл. 06.08.07; опубл. 27.02.09, Бюл. № 17. 13 с.
5. Таширева Г. О., Таширев О. Б. Притула І. Р. Перспективи створення промислових біотехнологій синтезу біоводню при мікробному зброджуванні багатокомпонентних харчових відходів. *Водень в альтернативній енергетиці та новітніх технологіях* /за ред. В.В. Скорохода, Ю.М. Солоніна. Київ.: «КІМ». 2015. С.17-23.
6. КНД 211. 1.4. 030-95. Фотометричне визначення амоній – іонів з реактивом Неслера: Введ. 25. 04. 95. К.: Технічний комітет з стандартизації ТК-82. 1995. 7 с.
7. РНД 09 – 05 – 2002. Фотометричне визначення фосфатів у стічних водах.